

Irti ylisukupolvisen huono-osaisuuden ketjuista:
Systemaattinen kirjallisuuskatsaus suomalaista huono-osaisuutta
käsittelevästä tutkimuksesta

Tiia-Riina Sipilä
Pro gradu -tutkielma
Kevät 2021
Sosiaalityö
Lapin yliopisto

Lapin yliopisto, yhteiskuntatieteiden tiedekunta

Työn nimi: Irti ylisukupolvisen huono-osaisuuden ketjuista: Systemaattinen kirjallisuuskatsaus suomalaista huono-osaisuutta käsittelevästä tutkimuksesta

Tekijä: Tiia-Riina Sipilä

Koulutusohjelma/oppiaine: Sosiaalityö

Työn laji: Pro gradu -tutkielma x Sivulaudaturtyö ___ Lisensiaatintutkimus ___

Sivumäärä: 99 + 2 liitettä

Vuosi: Kevät 2021

Tiivistelmä:

Tässä pro gradu -tutkielmassa muodostettiin kokonaiskuvaa suomalaista huono-osaisuutta käsittelevästä tutkimuksesta. Tutkimuksen tarkoituksena oli koota yhteen tutkimustietoa ylisukupolvisen huono-osaisuuden riskitekijöistä. Lisäksi tarkoituksena oli tuoda esiin sosiaalisen tuen muotoja, joilla tutkimustiedon mukaan voidaan tukea nuorten pärjäämistä elämässä ja sitä kautta ehkäistä ylisukupolvisen huono-osaisuuden jatkumista. Tutkimuksenteon luonnollinen jatkumo on ongelman tunnistamisen jälkeen löytää esiin tulleisiin ongelmiin ratkaisuja. Nuorten hyvinvointia tukevien tekijöiden tunnistaminen on keskeistä pohtiessa, miten ylisukupolvista huono-osaisuutta voitaisiin tulevaisuudessa ehkäistä. Tutkimuskysymyksiä oli kaksi. 1. Mitkä tekijät luovat ja ylläpitävät ylisukupolvista huono-osaisuutta? 2. Mitkä tekijät auttavat nuoria irti ylisukupolvisen huono-osaisuuden ketjuista?

Tutkimusaineisto koostui 53 tieteellisesti vertaisarvioidusta artikkelista ja yhdestä väitöskirjasta. Tutkimusaineisto pohjautui empiiriseen tutkimukseen, joka oli tutkimussällöltään verrannollinen suomalaiseen huono-osaisuuskontekstiin. Tekijöillä, joilla voitiin tutkimusaineiston mukaan tukea nuorten hyvinvointia, edistää pärjäämistä ja näin ollen ehkäistä ylisukupolvisen huono-osaisuuden jatkumista sukupolvelta toiselle tulkittiin sosiaalisen tuen viitekehyksen avulla.

Tutkimustuloksen mukaan nuoret saavat sosiaalista tukea niin aineellisella, emotionaalisella, tiedollisella, toiminnallisella, kuin henkisellä tasolla. Tulosten mukaan nuoret kaipaavat sosiaalista tukea erityisesti emotionaalisella tasolla. Tämän tutkielman pohjalta voidaan todeta, että nuorten kohdalla ylisukupolvisen huono-osaisuuden ketjujen katkaisemiseen tähtäävän työn tulisi pyrkiä kokonaisvaltaiseen ja varhaiseen puuttumiseen ja vahvistamaan nuoren kokemusta kuulluksi, arvostetuksi ja ymmärretyksi tulemisesta. Primaaritasolla perheellä on suuri merkitys nuorten sosiaalisen tuen tarjoajana. Kysymykseksi muodostuu, missä määrin yhteiskunnan järjestelmät pystyvät vastaamaan nuorten emotionaalisen tuen tarpeeseen erityisesti tilanteissa, joissa nuori jää vaille kaipaamaansa tukea.

Avainsanat: huono-osaisuus, ylisukupolvisuus, nuoret, systemaattinen kirjallisuuskatsaus, sosiaalinen tuki, sosiaalinen pääoma

Muita tietoja:

Suostun tutkielman luovuttamiseen kirjastossa käytettäväksi ___

Suostun tutkielman luovuttamiseen Lapin maakuntakirjastossa käytettäväksi ___

Sisällys

1 Johdanto	1
2 Tutkittava ilmiö.....	4
2.1 Huono-osaisuus.....	4
2.2 Huono-osaisuuden periytyminen ja sen ylisukupolvisuus.....	8
3 Tutkimuksen toteutus.....	14
3.1 Tutkimusaiheen valinta, tutkimustavoite ja -tehtävä.....	14
3.2 Systemaattinen kirjallisuuskatsaus tutkimusmenetelmänä	15
3.3 Aineistolähtöinen sisällönanalyysi	18
3.4 Sosiaalinen tuki tulosten jäsentämisen välineenä.....	19
3.5 Tutkimusprosessin kuvaus	21
3.6 Tutkimuksen eettisyys	26
4 Tulosluku.....	32
4.1 Taloudellinen vähävaraisuus.....	32
4.2 Koulutus, työllistyminen ja menestys	37
4.4 Kodin ulkopuolelle sijoittaminen	55
4.5 Seksuaalisuus	58
4.6 Psykososiaalinen hyvinvointi ja rikollinen käyttäytyminen	59
4.7 Päihteet ja terveys	69
5 Tulokset sosiaalisen tuen viitekehyksestä tarkasteltuna	77
6 Johtopäätökset	91
Lähteet.....	97
Liitteet.....	100

1 Johdanto

Huono-osaisuus ja sen ylisukupolvisuus on sosiaalityössä ja suomalaisessa yhteiskunnassa tunnistettu yksilön, yhteisön ja yhteiskunnan uhkatekijä sosiaalisella, taloudellisella ja psyykkisellä hyvinvoinnin tasolla. Kilpailun hyvistä elämän edellytyksistä, eriarvoisuuden sekä individualismin katsotaan lisääntyneen hyvinvointivaltion kasvun päättymisen myötä nykyisessä kilpailuyhteiskunnassa. Usein yksilön nähdään olevan itse vastuussa omasta menestyksestään, jolloin huono-osaisuuden käsitetään olevan yksilön itsensä valitsemaa ja aiheuttamaa. Kilpailu elämän hyvistä edellytyksistä alkaa lapsella koulumaailmassa, kun hänen potentiaaliaan ja sopeutumistaan mitataan koulumenestyksellä sekä yhteisön ja yhteiskunnan odotuksiin vastaamisella tai niihin vastaamattomuudella. Lapsen kasvaessa nuoreksi koulumaailmassa menestyminen ja onnistunut vastaaminen yhteisön odotuksiin tukee selviytymistä jatkokoulutus- tai työllistymiskilpailussa. Miten käy nuoren, jolla on haasteita sopeutua tai selviytyä valtavirran tavoin yhteiskunnassa käytävästä kilpailusta? Mitkä ovat niitä tekijöitä, jotka luovat ja pitävät yllä eriarvoisuutta lapsuudesta aina aikuisuuteen ja vanhuuteen asti? Miten erilaisista lähtökohdista tulevia nuoria estetään joutumasta syrjäytymisen tai huono-osaisuuden polulle siirryttäessä aikuisuuteen? Tässä tutkimuksessa pyrin selvittämään tutkimustiedon pohjalta sitä, mitkä tekijät luovat ja ylläpitävät ylisukupolvista huono-osaisuutta ja mitkä tekijät auttavat nuoria irti ylisukupolvisen huono-osaisuuden ketjuista.

Juho Saari (2015) kuvaa suomalaista sosioekonomista rakennetta salmiakiksi, jossa salmiakin kärkiin sijoittuvat yhteiskunnan hyvinvoivimmat sekä huono-osaisimmat vähemmistöt. Salmiakin keskiosaa edustaa hyvinvoiva, tavanomaisen elintason omaava työssäkäyväkeskiluokka, joka käsittää valtaosan suomalaisesta väestöstä. Koska sosiaalityön tutkimuksen tehtävä on kerätä tutkimustietoa yhteiskunnallisista puutteista ja löytää niihin selityksiä ja ratkaisuja, keskityn pro gradu -tutkielmassa salmiakin alaosan kapeaan kärkeen, marginaaliseen huono-osaiseen väestönryhmään. Vaikka tämä kärki edustaa hyvin pientä osaa suomalaisesta väestöstä, on se sosiaalityön tutkimuksen kannalta merkittävä väestönryhmä. Suuri osa tehtävästä sosiaalityöstä tapahtuu juuri tämän,

heikoimmassa asemassa olevan ihmisryhmän parissa. Sosiaalityö on professio, joka pyrkii pyöristämään salmiakin alaosa edistämällä heikoimpien asemaa yhteiskunnassa.

Valitsin tutkimusaiheekseni ylisukupolvisen huono-osaisuuden, koska aihe on kiinnostanut minua opintojeni ajan. Erityisesti kiinnostukseni kohteena ovat olleet ihmisten erilaiset asenteet, toiveet ja tavoitteet, joita haluan ymmärtää. Nuoruus elämänvaiheena on kiinnostava, koska nuoruudessa ihminen tekee merkittäviä loppuelämän sosiaaliseen statukseen liittyviä valintoja. Nuoruus on elämänvaiheena aikaa, jolloin yksilö valitsee tulevaisuuden suuntaansa opintoihin, työhön, ihmissuhteisiin ja vapaa-aikaa koskien. On mielenkiintoista pohtia, miten erilaiset perhetaustat ja kasvuympäristöt vaikuttavat yksilöiden myöhempään elämään ja käsitykseen arvoista ja hyvästä tulevaisuudesta. Lapsen ja nuoren menestyminen elämässä riippuu hänen itsensä lisäksi perheestä, josta hän on lähtöisin. Lapsi omaksuu vanhemmiltaan mallit elämiseen lapsuuden ja nuoruuden aikana.

Valitsin tutkimukseen positiivisen näkökulman ja keskityn tekijöihin, joilla voidaan edistää huono-osaisista lähtökohdista tulevien nuorten hyvinvointia ja pärjäämistä elämässä. Koska tutkimusaineisto tarjosi runsaasti sisältöä huono-osaisuusilmiön taustatekijöistä, tarkastelen tutkimuksessa myös huono-osaisuutta luovia ja ylläpitäviä riskitekijöitä. Tuomalla esiin huono-osaisuuden riskitekijöitä, lukija voi ymmärtää paremmin ilmiön moninaisuutta ja kokonaisvaltaisuutta. Kandidaatintutkielmaa tehdessä huomasin, kuinka huono-osaisuuteen liittyvässä tutkimuksessa ilmiötä lähestyttiin usein ongelmälähtöisesti ja niin, että huono-osaisuusilmiöön oli vaikea löytää ratkaisuja. Vaikka huono-osaisuutta on tutkittu viime vuosikymmenten aikana runsaasti, on aikaisemman tutkimuksen ristiinviittaus ollut vähäistä, jolloin kokonaiskuvaa ilmiöstä ei olla voitu rakentaa ja tiedot ovat hajanaisia. On tarpeen koota yhteen jo olemassa olevaa tietoa ja rakentaa kokonaiskuvaa ilmiöstä.

Halusin tutkia, löytyykö systemaattisella kirjallisuuskatsauksella tutkittua tietoa tekijöistä, joilla voidaan auttaa nuoria irti ylisukupolvisen huono-osaisuuden ketjuista. Mielestäni ongelmien tunnistamisen jälkeen on keskeistä tuoda esiin sitä, miten aiemmat tutkimukset esittävät ongelmia ratkaistavaksi ja miten asioita tulisi tutkimusten mukaan tulevaisuudessa kehittää. Myös käytännön sosiaalityön näkökulmasta on olennaista

tunnistaa niitä tekijöitä, jotka suojaavat yksilöitä ylisukupolvisen huono-osaisuuden jatkumiselta sukupolvelta toiselle. Tunnistamalla suojaavia tekijöitä, voidaan tarjota palveluita ja sosiaalista tukea, joiden avulla ylisukupolvisen huono-osaisuuden ketjujen jatkumista voidaan ehkäistä.

Tutkimuksen tarkoituksena on rakentaa kokonais kuvaa huono-osaisuusilmiöstä. Tarkoituksena on tuoda esiin ylisukupolvista huono-osaisuutta luovia ja ylläpitäviä riskitekijöitä. Lisäksi tarkoituksena on koota yhteen tekijöitä, jotka auttavat nuoria irti ylisukupolvisen huono-osaisuuden ketjuista. Näiden nuorten hyvinvointia tukevien tekijöiden tunnistaminen on keskeistä pohtiessa, miten ylisukupolvista huono-osaisuutta voitaisiin tulevaisuudessa ehkäistä.

Tutkielma alkaa tutkittavan ilmiön eli huono-osaisuuden ja sen ylisukupolvisuuden määrittelyllä. Tämän jälkeen tutkielma etenee lukuun, jossa perustelen tutkimusaiheen valintaa, avaan tutkielman metodologiset lähtökohdat, tutkimusprosessin työvaiheet ja valinnat sekä tutkimuksessa hyödynnetyn sosiaalisen tuen käsitteellisen viitekehyksen. Luvun lopussa tarkastelen tutkimuksen eettisyyttä. Tulosluvussa esittelen tutkimusaineiston tulokset, jonka jälkeen tarkastelen tutkimuksen tuloksia sosiaalisen tuen viitekehyksen avulla. Tutkielma päättyy johtopäätöslukuun.

2 Tutkittava ilmiö

2.1 Huono-osaisuus

Saari (2015, 11) määrittelee huono-osaisiksi yhteiskunnan heikoimmassa asemassa olevat yksilöt. Heille yhteistä on se, että he ovat erinäisistä syistä jääneet sivuun tavanomaisesta elintasosta, elämänlaadusta sekä -tavasta (mt., 11). Pierre Bourdieu (1984) on kuvannut huono-osaisuuden yksilön materiaalisena, sosiaalisena ja kulttuurisena pääoman puutteena. Huono-osaisuuteen ajautuessaan ihmisen voidaan katsoa jääneen marginaaliin eli sivuun tavanomaisesta hyvinvoinnista, jossa valtaosa väestöstä elää. Huono-osaisuus on niin täysivaltaisen sosiaalisen kansalaisuuden kuin hyvinvoinnin ja terveyden kannalta ei-toivottava asia. Huono-osaisuutta koskevassa politiikassa pyritään löytämään keinoja, joilla hallita kansalaisten poikkeavaa käyttäytymistä ja parantaa tai palauttaa yksilöiden alentunutta toimintakykyä. (Saari 2015, 14, 81.)

Huono-osaisuus ja erityisesti nuorten syrjäytyminen on ollut viime vuosikymmenten aikana merkittävä yhteiskunnallinen huolenaihe. Vuonna 2010 tehdyssä Tilastokeskuksen mittauksessa 15–29-vuotiaista nuorista syrjäytyneitä oli 5% eli noin 51 300 ikäryhmän nuorta (Myrskylä 2012, 2). Ilmiöön kohdistuvan huolen lisääntymisen seurauksena aihe on usein esillä politiikassa ja mediassa. Nuorten aikuisten syrjäytymisen ehkäiseminen on yksi politiikan ykkösaiheista (Palola ym. 2012, 301). Vaikka valtaosa nuorista ei käy läpi erityisiä kriisejä nuoruudessaan, on nuoruus haavoittuvaa aikaa. Nuoruusiässä tehdään valintoja, jotka luovat pohjaa nuoren myöhemmälle elämänselitykselle. Valintoja tehdään muun muassa kaveripiiriä, läheisiä ihmissuhteita, harrastuksia, koulunkäyntiä ja koulutuspolkuja koskien. (Nurmi ym. 2014, luvussa Nuoruus.)

Koska huono-osaisuus on ajassa määrittyvää ja suhteellista, käsitykset huono-osaisuuteen ajavista riskitekijöistä ja niiden painoarvoista vaihtelevat. Esimerkiksi köyhyyden painoarvo huono-osaisuutta ylläpitävänä tekijänä ja sen luojana on vaihdellut vuosikymmenten aikana. Muun muassa 1990-luvulla sosiologian pioneerit korostivat pitkäaikaisen köyhyyden olevan huono-osaisuuden ydin, jonka ympärille muut elämänhallinnan

haasteet ryhmittyvät. (Parikka 1994, 57.) Siirryttäessä uudempiin tutkimuksiin huono-osaisuus käsitetään yhä moninaisempana ilmiönä, johon liittyy taloudellisten haasteiden rinnalla merkittäviä sosiaalisia, kulttuurisia ja psyykkisiä resurssivajeita. Yhteiskunnassa tapahtuvat muutokset, esimerkiksi avio- ja avoerojen lisääntyminen ja sitä kautta monimuotoistuneet perhemallit uusioperheineen ovat saaneet jalansijaa tutkimuksessa (Gottberg 2013, 141). Vaikka huono-osaisuus nähdään nykyään yhä moninaisempana ilmiönä, ei köyhyyden roolia kielletä huono-osaisuutta ylläpitävänä tekijänä. Vanhempien tulotasolla ja sosiaalisella pääomalla on edelleen tunnistettu olevan voimakas yhteys lasten myöhempään hyvinvointiin (Wiborg & Hansen 2008, 389).

Palvelujärjestelmät ja ihmiset luokittelevat tuen tarpeessa olevia ihmisiä alaryhmiin heidän ongelmien ja haasteiden luonteen perusteella. Vaikka ryhmittelyä tehdään, on huono-osaisuudessa kyse heterogeenisestä väestöryhmästä, jolloin jokaisen institution määrittämän huono-osaisen takaa löytyy yksilö omine ainutkertaisine elämäntarinoineen, kokemuksineen ja ajatuksineen. Huono-osaisuudesta ja huono-osaisista puhuttaessa, ei puhuta homogeenisestä ihmisryhmästä, joka kamppailee samojen haasteiden tai ongelmien kanssa. Ilmiössä on kyse moniulotteisesta ongelmien kasautumisen prosessista, jossa huono-osaisuus ja köyhyys kietoutuvat toisiinsa. Prosessia voidaan kutsua myös syrjäytymiseksi. (Saari 2015, 77.) Kyseessä on prosessi, jossa sosiaaliset ongelmat kasautuvat samoille yksilöille luoden uusia ongelmia kumulatiivisesti. Elämässä aikaisemmin olleet haasteet ja ongelmat synnyttävät näin ollen uusia sosiaalisia ongelmia. (Raitasalo & Holmila 2012, 53.)

Huono-osaisuus on aineellisen köyhyyden ja yksilön itsensä aiheuttaman marginaaliin ajautumisen lisäksi myös sosiaalisissa tilanteissa määrittävää eriarvoisuutta. Huono-osaisuus samoin kuin hyväosaisuus on yhteydessä siihen, minkälaisia identiteettejä ihmisten ja eri hierarkkisten ryhmien välisissä kohtaamisissa luodaan. (Saari 2015, 40.) Lisäksi kulttuurinen pääoma on keskeisessä roolissa talous- ja luokkakeskustelussa (Vauhkonen ym. 2017, 502). Huono-osaisuus on näin ollen kontekstisidonnaista eli tilanteittain rakentuvaa. Se ei ole niinkään identiteettikysymys, vaan käsite on ulkoapäin rakennettu ja sillä tarkoitetaan yhteiskunnan heikoimmassa väestöryhmässä olevaa ihmisryhmää.

Vaikka painotukset ja käsitykset huono-osaisuuden riskitekijöistä ja kehitysprosesseista vaihtelevat, on huono-osaisuuden kumulatiivinen luonne tunnistettu jo varhain. Urho Rauhalan (1988) mukaan Genevieve Knupfer¹ (1947) on tunnistanut ongelmien kasautuvan luonteen sosiaalisissa ongelmissa, kuten vähävaraisuudessa, työttömyydessä, alhaisessa yhteiskunnallisessa asemassa, heikossa koulutustasossa ja muissa sosioekonomiseen asemaan vaikuttavissa tekijöissä. Sosiaaliset ongelmat lisäävät toistensa todennäköisyyttä kumulatiivisesti.

Maslow`n tarvehierarkia² on psykologinen teoria ihmisen tarpeiden hierarkisuudesta. Maslow`n teorian mukaan ihmisen fysiologiset perustarpeet kuten ruoka ja juoma, tulee tyydyttää riittävästi ennen kuin ihminen etsii tyydytystä korkeammille tarpeille kuten turvallisuuden, yhteenkuuluvuuden, rakkauden, arvonannon ja itsensä toteuttamisen tunteille. (Gawel 1997, 1–2.) Ongelmien kumulatiivisuudesta voi kehittyä tapahtumaketju, joka voi rajoittaa yksilön toimintoja vain välttämättömpiin toimintoihin, minkä seurauksena yksilö jää vaille sosiaalisesta toiminnasta ja älyllisistä harrastuksista (Rauhala 1988). Mitä enemmän ihminen kohtaa haasteita elämässään ja mitä vähäisemmät resurssit hänellä on käytettävissään, sitä enemmän hänen toimintansa rajoittuvat vain välttämättömpiin toimintoihin, kuten fyysisten tarpeiden tyydytykseen.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (2018) on listannut toistuvia ja yleisiä huono-osaisuuteen ajavia riskitekijöitä kuten työttömyyden, toimeentulovaikkeudet, asumisen ongelmat, mielenterveys- ja päihdeongelmat, muut terveysongelmat, vanhempien väliset jatkuvat ristiriidat, konfliktit sekä avioerot, väkivallan sekä laiminlyönnin.

Huono-osaisuudesta on haastavaa rakentaa syy-seuraussuhteita, koska yksilön asenteisiin ja toimintaan vaikuttavat monet asiat lukemattomin eri tavoin. Huono-osaisuuteen liittyy ympäröiviä toimijoita kohtaan yksilön tuntema sosiaalinen epäluottamus, minkä on osoitettu heikentävän yksilön koettua hyvinvointia. Sosiaalinen epäluottamus on yleisempää yhteiskunnan heikoimmassa asemassa olevilla ihmisillä verrattuna paremmin voivaan valtaväestöön. (Myllyniemi 2012, 41.) Myös ihmisen kokemus siitä, että hän

¹ Genevieve, Knupfer 1947: Portrait of the Underdog, Public Quarterly 11 (1), 103–114.

² Maslow, Abraham. H. 1970: Motivation and Personality. New York. Harper and Row. 2. Uudistettu painos. 1. painos 1954.

voi tai ei voi suunnitella ja vaikuttaa elämäänsä haluamallaan tavalla ja haluamaansa suuntaan on yksi huono-osaisuutta kuvaava tekijä. Yksilön oma kokemus hyvinvoinnistaan ja hyvinvoinnistasostaan ohjaa sitä, miten yksilö kokee voivansa tehdä elämäänsä liittyviä valintoja, ennakoida elämäänsä tai kokea oman tai läheistensä elämän mielekkäänä. (Kärkkäinen 2004, 131.) Yksilön kokemus omasta kyvyttömyydestä tai osattomuudesta lisää riskiä kokea, ettei hänellä ole kiintopistettä tulevaisuuden suhteen eikä halua tarttua tarjolla olevaan toimintaan (Palola ym. 2012, 312).

Vaikka valtaosa ihmisistä tunnustaa huono-osaisuuteen ja eriarvoistumiseen liittyvän huolen, ihmisten mielipiteet eriarvoisuuden kaventamiseen käytettävistä resursseista vaihtelevat riippuen uskotuista huono-osaisuuden syntyisyistä. Durkheimilaisen ajatuksen, metodologisen kollektivismin mukaan yksilön huono-osaisuuden katsotaan johtuvan yhteiskunnan rakenteellisista tekijöistä, jolloin yksilön vastuuta ei tunnisteta huono-osaiseksi ajautumisen aiheuttajana. Ajatuksen mukaan yksilö ei ole aiheuttanut huono-osaisuuttaan. Max Weber on esitellyt vastakkaisen ajatuksen, metodologisen individualismin. Weberin teoriassa peräänkuulutetaan yhteiskunnan sijaan yksilön vastuuta ja epäonnistuneiden valintojen seurauksena syntyvää huono-osaisuutta sekä siihen liittyviä ilmiöitä. (Elster 1989, 34.) Jos huono-osaisuuden katsotaan olevan yksilön itse aiheuttamaa, voidaan sen katsoa olevan myös ansaittua. Tällöin ulkopuolisten motivaatio ja halu tukea heikompiosaisia on vähäisempää. Jos taas katsotaan Emilé Durkhaimin tapaan huono-osaisuuden johtuvan yhteiskunnallisista tekijöistä, yksilö nähdään rakenteiden uhrina, jolloin koetaan yhteiskunnan velvollisuudeksi auttaa huono-osaiseksi ajautuneita yksilöitä. Nykyinen länsimainen individualistinen maailmankuva tukee Weberin teoriaa eli yksilön katsotaan olevan itse vastuussa hyvinvoinnistaan ja menestyksestään. Näkemyksen seurauksena huono-osaisiin suhtaudutaan välinpitämättömämmin, eikä heihin näin ollen haluta sijoittaa omia tai yhteiskunnan resursseja. Saaren (2015) käsityksen mukaan huono-osaisuus ja siihen liittyvä eriarvoisuus, syrjäytyminen ja köyhyys ovat kuitenkin niin moniulotteisia ilmiöitä, että niiden kehittymiseen vaikuttavat rinnakkain sekä yhteiskunnalliset että yksilölliset tekijät toisiaan pois sulkematta.

Sosioekonomisesta näkökulmasta huono-osaisuuden voidaan katsoa aiheutuvan yhteiskunnan rakenteellisesta epävakaudesta, jonka seurauksena osa väestöstä jää vaille pysyviä työsuhteita ja muita hyvän elämän edellytyksiä (Niemelä & Saari 2013, 11). Ihmiset

käyvät resurssikilpailua (Silvennoinen 2002, 190) sosioekonomisesta asemasta ja elämässä menestymisestä. Kilpailun seurauksena joku väistyy paremmista yhteiskunnallisista asemista ajautuen yhteiskunnan alimpiin tulo- ja elintasoryhmiin päätyen mahdollisesti huono-osaisimpaan väestönryhmään.

Huono-osaisuus ei ole muista sosiaalisista kerrostumista erillinen ilmiö, vaan se on seurausta elämässä käydystä valta- ja resurssikilpailusta (mt., 190). Nuoruus on ihmisen elämänvaiheena merkittävää aikaa tulevan sosioekonomisen aseman osalta. Kilpailu sosioekonomisesta asemasta on kovimmillaan nuoruudessa, kun ihminen tekee opiskeluun, työhön ja elämänpolkuun liittyviä valintoja. Nykyinen yhteiskunnallinen kehitys viittaa siihen, etteivät väestönryhmien ja alueiden sosiaaliset erot ole kaventumaan päin, vaan sosiaaliset erot ja eriarvoisuus ovat Suomessa, niin kuin muissakin hyvinvointivaltioissa, kasvamassa (Rasinkangas 2013, 10). Huono-osaisuuden kitkeminen kokonaan yhteiskunnasta on kuitenkin mahdottomuus, koska marginalisaatiota, syrjäytymistä ja huono-osaisuutta on ollut ja tulee aina olemaan kaikissa yhteiskunnissa (Silvennoinen 2002, 201).

2.2 Huono-osaisuuden periytyminen ja sen ylisukupolvisuus

Sosiaalinen elinympäristö luo perustan ihmisten, yhteisöjen, yhteiskuntien ja ihmiskuntien kasvuille, kehitykselle, terveydelle ja hyvinvoinnille. Kasvu ympäristön merkitys vähenee yksilön kasvun ja kehityksen myötä, kun yksilö saavuttaa suuremman autonomian ja itsenäisyyden. Iän ja kasvun myötä ihmisen elämänpiiri laajenee sosiaalistumisen ja integroitumisen myötä laajempiin yhteisöihin perheen, koulun ja lähiyhteisön avulla. Ihminen perii lapsuuden ja nuoruuden aikana sukunsa geenien lisäksi myös kasvuyhteisön arvoja, uskomuksia, asenteita, tapoja ja tottumuksia, joiden pohjalle yksilö rakentaa uudet yksilölliset elämäntyyliä ja elämäntavat. (Kumpusalo 1991, 9–10.) Elämänkulun kehityksen näkökulmasta erityisen merkityksellisiä yhteisöjä nuoruudessa ovat perhe ja koulu (Ellonen 2008, 53). Perhetausta vaikuttaa ihmisten elämänkulkuun (Karhula & Sirniö 2019, 572). Elämänkulun näkökulmasta on siis merkityksellistä, millaisissa kasvuympäristöissä ja sosiaalisissa suhteissa ihminen kasvaa ja kehittyy lapsuudesta

aikuisuuteen. Perhetaustan vaikutus aikuisiän elämäntapaan ja saavutuksiin on päätöksentekijöitä kiinnostava tutkimuksen kohde (Karhula & Sirniö 2019, 582).

Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen (2018) mukaan huono-osaisuuden ongelmat jatkuvat sukupolvelta toiselle geneettisten, biologisten, psykologisten ja sosioekonomisten tekijöiden yhteisvaikutuksesta. Vanhempien vaikeudet heijastuvat lapsen hyvinvointiin useilla eri elämänalueilla. Vanhempien elämässä olevat ongelmat voivat olla perheen lapsen ongelmien aiheuttajia (Raitasalo & Holmila 2012, 53). Vaikka puhutaan geneettisestä huono-osaisuuden periytymisestä, perimä, kuten esimerkiksi temperamentti, ei tee lapsesta huono-osaista. Luonteenpiirteet ovat pikemminkin taipumuksia, jotka kypsyvät toiminnassa. Tällöin erityisominaisuudesta voi kypsyä parhaimmillaan voimavara eikä rasite. (Ikonen & Krogerus 2009, 8.)

Vanhempien huono-osaisuus ja sosiaalisten ongelmien kasautuminen voi altistaa seuraavan sukupolven huono-osaisuuden kierteeseen (Wiborg & Hansen 2008, 379; Vauhkonen ym. 2017). Huono-osaisuus ja sen ylisukupolvisuus on monitasoinen prosessi, jossa lapsen tilanne kietoutuu vanhempien ja isovanhempien yhteiseksi negatiivisen kehän kohtaloksi, josta aiheutuu lapsen inhimillisen kärsimyksen lisäksi myös yhteiskunnallisia kustannuksia (Vanhanen ym. 2016, 64). Epävakaat ja vaikeat koti- ja elinolot voivat jättää lapsen tai nuoren selviytymään ilman heidän tarvitsemaansa tukea (Myrskylä 2012, 7). Tällöin lapsi voi joutua kantamaan liian varhain liian suurta vastuuta itsestään ja pärjäämisestään.

Ylisukupolvinen huono-osaisuus on laaja ja monitahoinen ilmiö, joka vaikuttaa lapsen ja nuoren elämään aina opintomenestyksestä terveydentasoon ja myöhempään toimeentuloon (Saari 2015, 78–79). Sosioekonomisen perhetaustan ja myöhemmän elämän välillä oleva yhteys kuvastaa mahdollisuuksien tasa-arvon puutetta. Ylisukupolviset yhteydet kuvastavat epätasa-arvoisesti jakautuneita lapsuuden perheen materiaalisia, sosiaalisia ja kulttuurisia resursseja. Perhetaustasta saadut resurssit vaikuttavat yksilöihin ja heidän toimintatapoihinsa aikuisuudessa. (Karhula & Sirniö 2019, 572.)

Vaikka painotukset eri sosiaalisten riskitekijöiden välillä ovat vaihdelleet, on huono-osaisuutta koskevassa tutkimuksessa tunnistettu, kuinka huono-osaisuus ei välttämättä

periydy pelkästään köyhyytenä vanhemmilta lapsille, vaan huono-osaisuus voi periytyä sukupolvelta toiselle sosiaaliin yhteisöihin liittyvien prosessien kautta (Heikkilä & Vähätalo 1994, 13). Perheen huono-osaisuus voi ilmetä sosiaalisina haasteina esimerkiksi perheen syrjäytyneisyytenä (Myrskylä 2012, 7) ja näköalattomuutena, vanhempien tukiverkoston puutteena, työttömyytenä, alhaisena koulutustasona ja päihde- ja mielen-terveysongelmina (Satka & Nousiainen 2016, 147).

Puute vanhemmuuden mallista on yleisempää huono-osaisimmissa väestöryhmissä. Vanhemmalla on vaikeaa toimia itse vanhempana, jos hän on itse jäänyt lapsuudessaan vaille kaipaamansa hoivaa ja huolenpitoa. Jos vanhemmilla on puute vanhemmuuden mallista, on vanhemman rooliin ja vaateisiin tällöin vaikeampaa vastata. Vanhemmat voivat päätyä kasvatushyvittelyyn, rajattomuuteen tai muutoin kypsyttämättömään toimintaan, minkä lapsi voi kokea turvattomuutena. Lapsuuden turvattomuuden kokemuksella voi olla kauaskantoiset seuraukset myöhemmässä elämässä. (Vauhkonen ym. 2016, 65.)

Ihmisillä on taipumus tahtomattaankin toistaa vanhempiensa toimintatapoja. Näin ollen vanhemmuuden toimintatavat ja puutteet periytyvät ja toistuvat vanhemmalta lapselle sukupolvelta toiselle. Sosiaaliset ja terveydelliset haasteet voivat ilmetä vanhemmuudessa muun muassa yksinäisyytenä ja voimattomuutena. (Satka & Nousiainen 2016, 147.) Toimintatavat, jotka ylläpitävät esimerkiksi syrjäytyneisyyttä tai ulkopuolisuutta, voivat näin ollen periytyä sukupolvelta toiselle. Tällöin esimerkiksi rakastavana ja kiinnostuneena vanhempana toimiminen voi olla vaikeaa, mikäli vanhempi ei ole kokenut kyseisenlaista vanhemmuutta lapsuudessaan. Tällöin emotionaalinen etäisyys tai poissaolevuus voi periytyä perheessä sukupolvelta toiselle.

Ylisukupolvinen huono-osaisuus voi periytyä sukupolvelta toiselle muun muassa psyykkisen sairastamisen ja päihteiden ongelmakäytön osalta. Vanhempien tai mahdollisesti myös isovanhempien sairaus on osa lapsen jokapäiväistä elämää. Lapsi joutuu kasvaamaan sosiaalisten ongelmien ja sairauksien keskellä ja lapsesta voi kehittyä näkymätön. Lapsen kokemus näkymättömyydestä voi johtaa itselleen haitalliseen toimintaan kuten kapinointiin. Kapinoimalla lapsi voi pyrkiä saamaan näkyvyyttä tarpeillaan. Perheen muu haitallinen käytös, kuten väkivallan mallit ja niistä seuranneet psyykkiset traumat

voivat siirtyä sukupolvelta toiselle. Perheiden vaietut salaisuudet, kuten aggressiivisuus, läheisriippuvuus ja lähisuhdeväkivalta vaikuttavat lapsen kasvuun ja kehitykseen. (Vauhkonen ym. 2016, 65.)

Vanhempien ongelmat vaikuttavat yksilöllisesti lapsiin. Perheen sosiaalisella asemalla ja olemassa olevilla resursseilla on merkitystä siihen, miten vanhempien ongelmat heijastuvat lasten ja nuorten hyvinvointiin. Lasten hyvinvointiin vaikuttavat vanhempien lisäksi tilanne- ja ympäristötekijät, perheen muut jäsenet ja lapsen omat ominaisuudet. (Raitasalo & Holmila 2012, 53.) Vaikka perheessä olisi sosiaalisia ongelmia, ei se automaattisesti tarkoita sitä, että perhe ja lapset ajautuisivat huono-osaisuuden kierteeseen. Sosiaalisille ongelmille perheessään altistuva lapsi voi selviytyä ongelmille altistumisesta omilla, perheen ja läheisten olemassa olevilla resursseilla ja tuella.

Sosiaalinen epäluottamus muita toimijoita, kuten viranomaisia kohtaan on yleisempää alemman koulutuksen ja sosioekonomisen aseman omaavilla (Kortteinen & Elovainio 2012, 162). Huono-osaisissa väestöryhmissä epäluottamus viranomaisia kohtaan on yleisempää ja se voi heikentää sitoutumishalukkuutta tarjolla olevaan tukeen. Perheiden sosiaalisen epäluottamuksen ja ongelmien salailun vuoksi tiedot perheiden tuentarpeista eivät välttämättä tavoita viranomaisia. Pahimmillaan perheen vahvat kulissit ja sosiaalisten ongelmien salailu voivat aiheuttaa sen, että tuentarpeet jäävät ulkopuolisten havaitsemattomaksi. (Vauhkonen ym. 2016, 65.) Kun tieto perheiden tuentarpeista ei välity viranomaisille, on ylisukupolvisten huono-osaisuusketjujen katkaisuun pyrkivien tukipalvelujen kohdentaminen vaikeaa. Lisäksi huono-osaisten perheiden sosiaalisen epäluottamuksen luoma sitoutumattomuus tarjottuihin tukipalveluihin tai apuun vaikeuttavat ylisukupolvisten ketjujen katkaisua (mt., 65).

Sosiaalinen luottamus tai epäluottamus välittyy lapsille perheen sosiaalisen elämän kautta (Myllyniemi 2012, 72). Lapsella epäluottamus muihin toimijoihin voi ilmetä muun muassa koulukielteisenä asenteena (Kortteinen & Elovainio 2012, 12). Lapsi voi oppia kotoaan epäluottamuksellisen suhtautumisen viranomaisiin, opettajiin ja muihin toimijoihin. Vanhempien ongelmat tai haastavat tilanteet tuottavat hostiileja eli kielteisiä tulkintoja ympäröivästä maailmasta. Kielteiset tulkinnat muista toimijoista luovat asenteita, jotka ovat haitallisia oman aseman edistämisen kannalta. Yksi keskeisin

ongelmakohta huono-osaisuuden ketjujen katkaisussa on se, miten lapset oppivat lapsuuden sosiaalisissa suhteissa kielteisen asenteen ja suhtautumisen muihin toimijoihin. Tämän seurauksena viranomaisten apua tai tukea ei haluta vastaanottaa. Lapsuuden ja nuoruuden aikana rakentunut asenteellinen sisäistymä voi lisätä käyttäytymistä, joka on haitallista toimijan omalle asemalle. Oma käytös ja kieltäytyminen avusta voivat kehittyä oman edun vastaiseksi toiminnaksi. (Kortteinen & Elovainio 2012, 161–162, 165.)

Huostaanotetuilla lapsilla on kohonnut riski sosiaalsiin ongelmiin, syrjäytymiseen ja ylisukupolvisen huono-osaisuuteen. Heillä ei ole usein käytettävissään tavanomaista perheen tukea. (Myrskylä 2012, 4.) Huostaanotettujen kohonneesta syrjäytymis- ja huono-osaisuusriskistä kertoo muun muassa heidän keskimääräistä huomattavasti heikompi koulutustaso (Raitasalo & Holmila 2012, 55). Lisäksi maahanmuuttajanuorilla väestöryhmänä on tunnistettu olevan kantasuomalaisiin verrattaen kohonnut riski syrjäytymiseen (Myrskylä 2012, 8).

Ylisukupolvisen huono-osaisuuteen liitetään paljon yksilöihin liittyviä riskitekijöitä. Kuitenkin ylisukupolvisen huono-osaisuuden periytyvyys voidaan nähdä myös epäonnistuneena hyvinvointipolitiikan toteutumisenä (Kortteinen & Elovainio 2012, 153). Ylisukupolvisen huono-osaisuuden ketjujen katkaiseminen ei ole pelkästään yksilöiden, ammatilaisten ja palvelujärjestelmän vastuulla, vaan yhteiskunnassa harjoitettavalla poliittisella toiminnalla on velvollisuutensa täytettävänä ilmiön äärellä. Poliittisella toiminnalla voidaan poistaa ylisukupolvisten ongelmien taustalla olevia yhteiskunnallisia eriarvoistavia rakenteita ja saada aikaan pysyviä ratkaisuja muun muassa työttömyyden, köyhyyden, asumisen, koulutuksesta syrjäytymisen ja palveluiden riittämättömyyden ongelmiin. (Nousiainen ym. 2016, 12.) Toisin sanoen poliittiset päätökset ja linjaukset ohjaavat ja antavat raamit, joiden sisällä sosiaalityöntekijät ja muut yhteiskunnan viranomaiset voivat toimia. Mikäli nämä raamit eivät tue eriarvoisuuden kaventamista, on viranomaisella lähes mahdotonta kaventaa näitä eriarvoisuuden kerrostumia juuritasolla huono-osaisimman väestöryhmän kanssa työskennellessä.

Suomessa ylisukupolvisuuden tutkimus on lisääntynyt 2000-luvulla ja erityisen vahvasti 2010-luvulla ja sitä on kansainvälisesti vertailtuna paljon. Ylisukupolvista tutkimusta on tehty eri yhteiskuntatieteellisillä aloilla liittyen terveyteen, kuolleisuuteen,

kouluttautumiseen, tuloihin, perheenmuodostukseen, luokka-asemaan, huono-osaisuuteen, rikollisuuteen, omistusasumiseen ja äänestämiseen, mutta ristiinviittaus alojen välillä on ollut heikkoa. Siksi kattavaa kokonaiskuva ylisukupolvisuuden ilmiöstä ei ole voitu rakentaa. Sen sijaan, että aiemmassa tutkimuksessa olisi keskitytty eriarvoisuuden ylisukupolvisten ketjujen tutkimiseen, on tutkimuksessa tarkasteltu pitkälti sosioekonomista periytymistä. (Karhula & Sirniö 2019, 572, 577, 582.)

Ylisukupolvisen huono-osaisuuden sukupuolten välisiä eroja on tutkittu vähän. Tämä voi johtua julkaisuharhasta, jolloin sukupuolten välisiä eroja ei ole raportoitu erojen ollessa vähäisiä tai olemattomia. Kuitenkin tutkimuksessa on tunnistettu, että ylisukupolviset vaikutukset sosioekonomiseen asemaan ja huono-osaisuuteen ovat vahvempia miehillä kuin naisilla. (mt., 576–577, 582.)

Eri tieteenalat lähestyvät ilmiötä hieman eri näkökulmista ja huomio on usein ylisukupolvisen eriarvoisuuden mittaamisessa (mt., 576). Aiemmin tehdyissä tutkimuksissa on pitkälti keskitytty koulutuksen, luokka-aseman ja tuloerojen eli sosiaalisen aseman periytyvyyteen sen sijaan, että tutkimuksen kohteena olisi ollut huono-osaisuus. Tämä johtuu osittain siitä, ettei ylisukupolvisesta huono-osaisuudesta ole luotu mittareita, jotka keskittyisivät suoraan vanhempien ja lasten huono-osaisuuden periytyvyyteen. (Vauhkonen ym. 2017, 502.) Ylisukupolvista eriarvoisuutta on Suomessa tutkittu pääasiassa asetelmilla, joissa on tutkittu ilmiöiden suoraa ylisukupolvista periytymistä, kuten esimerkiksi lasten ja vanhempien tulotason välistä yhteyttä tai perhetaustan vaikutusta johonkin toiseen tutkittavaan ilmiöön. Lisäksi on tehty jonkin verran tutkimusta sisarusmalleista eli sisarusten samankaltaisuuden vertailua ylisukupolvisuuden arvioimisessa. (Karhula & Sirniö 2019, 577.)

Suuri osa ylisukupolvisuuden tutkimuksista nojaa Suomen laajoihin rekisteriaineistoihin, joiden luotettavuus pitkän aikavälin tarkasteluissa on suuri etu ylisukupolvisuuden tutkimukselle. Ylisukupolvisen huono-osaisuuden tutkimusta haastaa kuitenkin se tosiseikka, että 2000- ja 2010-luvuilla tehdyissä tutkimuksissa aineisto koostuu pitkälti 1980-luvulla syntyneiden kohorteista. Mikäli tarkoituksena on tarkastella 1990- tai 2000-luvulla syntyneiden lasten kohtaamia yhteiskunnallisten ja yhteiskuntapoliittisten muutoksien vaikutuksia, tulee tutkimuksia vielä odottaa. (mt., 576–577.)

3 Tutkimuksen toteutus

3.1 Tutkimusaiheen valinta, tutkimustavoite ja -tehtävä

Tutkimuksen aloittamisesta lähtien on ollut selvää, että jatkan työskentelyäni kandidaattitutkielman ylisukupolvisen huono-osaisuuden teemoissa myös pro gradu -tutkielmassa. Huono-osaisuus ja sen ylisukupolvisuus ovat olleet opinnoissani ja sosiaalihuollossa työskennellessäni jatkuvasti esillä ja se onkin yksi keskeisimmistä ilmiöistä, jonka parissa sosiaalialalla aktiivisesti työskennellään. Kandidaattitutkielmassa tehdessä huomasin, kuinka huono-osaisuuteen liittyvässä kirjallisuudessa aihetta lähestyttiin usein ongelmalähtöisesti ja niin, että huono-osaisuusilmiöön oli vaikea löytää ratkaisuja. Halusin tutkia, löytyykö systemaattisella kirjallisuuskatsauksella tutkittua tietoa tekijöistä, jotka auttavat nuoria irti ylisukupolvisen huono-osaisuuden ketjuista.

Ylisukupolvinen huono-osaisuus on puhutellut minua aikaisemmalla opintoihin kuuluvalla käytännönopetusjaksolla ja nykyisessä työssäni Kansaneläkelaitoksen toimeentulotuen ratkaisuasiantuntijana. Toimin käytännönopetusjaksolla lastensuojelun sosiaalityöntekijänä alueella, joka tunnetaan sen voimakkaasta segregatiosta. Tein käytännönopetusjaksoon liittyvän kirjallisen työn havaitsemastani huono-osaisuudesta alueella. Työssä heräsi päivittäin kysymys, miten voin auttaa asiakkaita, jotka tulevat huono-osaisista lähtökohdista ja joilla sosiaalityön asiakkuus on jatkunut sukupolvelta toiselle. Koin, että huono-osaisuusilmiö oli niin syvällä asiakaskunnassa, ettei minulla ollut sosiaalityöntekijänä välineitä, saati tietoa ja taitoa, auttaa näitä ihmisiä. Uskon, että useat sosiaalityöntekijät ovat kokeneet samaa riittämättömyyden tunnetta ja tiedollista ja taidollista epävarmuutta ilmiön äärellä, joten haluni tutkia ja koota tietoa yhteen huono-osaisuudesta kasvoi. Työssä huomasin, kuinka vaikeaa huono-osaisuuden ketjuihin oli puuttua. Tämä lisäsi halua tutkia, löytyisikö aikaisemmasta tutkimuksesta vastauksia työssä virinneisiin kysymyksiin. Nykyisessä työssä Kansaneläkelaitoksen toimeentulotuen ratkaisuasiantuntijana kohtaan päivittäin asiakkaita, joilla toimeentulotuen varassa oleminen on jatkunut jo vuosia ja heidän voidaan katsoa kuuluvan yhteiskunnan huono-osaisimpaan väestöryhmään.

Huono-osaisuus, eriarvoisuus ja erityisesti nuorten syrjäytyminen ovat olleet pitkään paljon puhuttu ja ajankohtainen aihe yhteiskunnallisessa keskustelussa, tutkimuksessa ja mediassa. Tutkimuksen tarkoituksena on toimia virkistävänä näkökulmana ongelmalliseen ilmiöön ja rakentaa kokonaiskuvaa huono-osaisuuden laajasta ilmiöstä. On selvää, että ylisukupolvinen huono-osaisuus on tutkimuksessa tunnistettu jo ilmiöksi. Tutkimusenteen luonnollinen jatkumo on ongelman tunnistamisen jälkeen löytää esiin tulleisiin ongelmiin ratkaisuja. Tässä tutkimuksessa on näin ollen luontevaa pohtia, mitä ratkaisuja ongelmaan olisi löydettävissä.

Tutkimuskysymyksen asettelu on vaihdellut ja muuttunut tutkimusprosessin aikana, joten tutkielman tutkimustehtävä täsmentyi vasta tutkimusprosessin myöhemmässä työvaiheessa. Tutkimusprosessin alkuvaiheessa heräsi kysymys, tarjoaako aikaisempi tutkimus tarpeeksi sisältöä ylisukupolviselta huono-osaisuudelta suojaavista tekijöistä. Koin, että tutkimukset jäivät pääasiassa ongelmien tunnistamisen tasolle. Tutkimusprosessin edetessä ja tutkimusaineiston tarkemman läpikäymisen myötä huoleni osoittautui kuitenkin turhaksi. Tutkimukset eivät tarjonneet useinkaan konkreettisia ja selkeitä ratkaisuja, vaan tutkimukset vastasivat pääasiassa siihen, miten nuorten elämänlaatu paranisi ja mitä he toivoisivat.

Tutkimuksen tarkoituksena on rakentaa kokonaiskuvaa ilmiöstä ja tarkastella, mitä riskitekijöitä aikaisempi tutkimus on tunnistanut ylisukupolvisen huono-osaisuuden luojina ja ylläpitävinä tekijöinä. Tarkoituksena on koota yhteen suojaavia tekijöitä, jotka tutkimustiedon mukaan edistävät huono-osaisista lähtökohdista tulevia nuoria pärjäämään elämässään suojaten syrjäytymiseltä tai huono-osaisuuden jatkumiselta. Tutkimustehtäviä täsmentyi kaksi. 1. Mitkä tekijät luovat ja ylläpitävät ylisukupolvista huono-osaisuutta? 2. Mitkä tekijät auttavat nuoria irti ylisukupolvisen huono-osaisuuden ketjuista?

3.2 Systemaattinen kirjallisuuskatsaus tutkimusmenetelmänä

Päädyin systemaattiseen kirjallisuuskatsaukseen tutkimusmetodina, koska huono-osaisuusilmiöstä on tehty paljon empiiristä tutkimusta viime vuosikymmenten aikana.

Tiedot tekijöistä, jotka auttavat nuoria irti ylisukupolvisen huono-osaisuuden ketjuista ovat kuitenkin hajanaisia tai vähäisiä. Juho Saari, joka on yksi Suomen tunnetuimmista ja urauurtaneimmista huono-osaisuusilmiön tutkijoista, mainitsi haastattelussaan sosi-aalialan edunvalvonta- ja ammattilehdessä Talentiassa (Harni 2021, 30), kuinka hän ei ole löytänyt vastausta siihen, miksi joku henkilö jää ylisukupolvisen huono-osaisuuden kierteeseen. Saari tuo haastattelussaan esiin, kuinka on olemassa hyvin vähän tietoa siitä, mikä oikeasti vaikuttaa ongelman ratkaisun kannalta.

Systemaattinen kirjallisuuskatsaus on yksi kirjallisuuskatsauksen tyypeistä. Kirjallisuuskatsaustyyppejä on kolme erilaista: kuvaileva ja systemaattinen kirjallisuuskatsaus ja meta-analyysi. (Salminen 2011, 6.) Systemaattinen kirjallisuuskatsaus eroaa muista katsaustyypeistä siten, että tutkimukseen valikoituu pelkästään korkealaatuisia tutkimuksia (Littell ym. 2008, 1). Systemaattinen kirjallisuuskatsaus on yksi käytetyimmistä kirjallisuuskatsauksen tyypeistä (Salminen 2011, 4), mutta se on Suomessa yhä selkeästi alikäytetty tutkimusmetodi yhteiskuntatieteiden alalla (Kivivuori 2009, 64). Systemaattisia kirjallisuuskatsauksia on tehty erityisesti lääke- ja hoitotieteessä ja terveystutkimuksessa. Lisäksi kansainväliset organisaatiot ovat hyödyntäneet systemaattista kirjallisuuskatsausta tutkimusmetodina. (Danielsson & Mäkipää 2012, 8.)

Kirjallisuuskatsauksella on mahdollista hahmottaa ja jäsentää jo olemassa olevaa tietoa yhteen. Kirjallisuuskatsaus on metodi ja tutkimustekniikka, joka mahdollistaa tutkimuksen tekemisen aikaisemmasta tutkimuksesta. (Salminen 2011, 4.) Toisin sanoen se on tutkimusta tutkimuksesta. Kirjallisuuskatsauksen keinoin voidaan kehittää olemassa olevaa teoriaa sekä rakentaa myös uutta. Lisäksi kirjallisuuskatsaus on sopiva tutkimusmetodi olemassa olevien teorioiden arvioimiseen tai tietyn asiakokonaisuuden kokonaiskuvan rakentamiseen. (mt., 3.) Tutkimuksessani pyrin jälkimmäiseen eli rakentamaan kokonaiskuvaa tietyn aihepiirin jo olemassa olevasta tiedosta.

Systemaattinen kirjallisuuskatsaus on tiivistelmä tietyn aihepiirin aiempien tutkimusten olennaisesta sisällöstä. Systemaattisessa kirjallisuuskatsauksessa tutkija käy läpi suuren määrän tutkimusmateriaalia asettaen tutkimuksen niin historialliseen kuin oman tieteenalansa kontekstiin. Systemaattisella kirjallisuuskatsauksella voi testata hypoteeseja, esittää tutkimusten tuloksia tiiviissä muodossa ja arvioida niiden johdonmukaisuutta.

Katsauksella voi paljastaa aikaisemmassa tutkimuksessa esiintyvät puutteet ja tuoda esiin uusia tutkimusasetteluita. Hyvät perusteet systemaattisen kirjallisuuskatsauksen hyödyntämiselle asettaa tarve saada tietoa päätöksentekoon yhdessä tiedon määrän nopean kasvun kanssa. (Salminen 2011, 9–10.)

Matthias Egger ja George Davey Smith (2001, 25) ovat määritelleet systemaattisen kirjallisuuskatsauksen tutkimusprosessin seuraavasti:

1. tutkimuskysymyksen muotoilu
2. tutkimusaineiston sisäänotto- ja poissulkukriteerien määrittely
3. tutkimuksen paikantaminen tutkimuskentällä
4. tutkimusaineiston valinta
5. tutkimusten laadun arviointi
6. tiedon kerääminen
7. analyysi ja tulosten esittäminen
8. tutkimustulosten tulkinta.

Kirjallisuuskatsaus tulee toteuttaa tarkoin suunnitellusti niin kuin mikä tahansa muukin tutkimus (mt., 23). Tutkimuksen tulee noudattaa tarkkaa protokollaa ja ennalta määritettyjä kriteereitä (Egger & Smith 2001, 23; Danielsson & Mäkipää 2012, 8). Mukaan valikoidut tutkimukset on valittu, analysoitu ja tiivistetty tarkan menettelytavan mukaisesti ja jokainen työvaihe on määritelty tarkoin ja kirjattu (Littell ym. 2008, 1).

Protokollan mukaan systemaattisessa kirjallisuuskatsauksessa tulee olla selkeät valintakriteerit, joiden perusteella alkuperäis- ja vertaisarvioidut tutkimukset hyväksytään tutkimusaineistoksi tai rajataan tutkimuksen ulkopuolelle. Katsauksen lähtökohtana on selkeästi ilmaistu ja tarkkarajainen hakustrategia, jonka perusteella aiheeseen sopiva alkuperäistutkimus pyritään löytämään. Lisäksi systemaattinen kirjallisuuskatsaus edellyttää alkuperäistutkimusten tulosten järjestelmällisen luokittelun ja analyysin. (Egger & Smith 2001, 23; Danielsson & Mäkipää 2012, 8.)

Tutkimusmenetelmänä systemaattinen kirjallisuuskatsaus on tutkijalle aikaa vievä menetelmä, jossa ei ole kysymys nopeasta tutkimusaineiston läpikäymisestä (Kivivuori 2009, 59). Systemaattisen kirjallisuuskatsauksen tiedonhakuprosessi on järjestelmällinen ja läpinäkyvä ja edellytyksenä on se, että tutkimus voidaan toistaa uudelleen, sillä katsauksen eri vaiheet on tuotu kattavasti esiin ja selostettu (Littell ym. 2008).

3.3 Aineistolähtöinen sisällönanalyysi

Tutkimuksessa on käytetty aineiston järjestämisen apuvälineenä aineistolähtöistä sisällönanalyysia. Sisällönanalyysia on kolmenlaista: aineisto- ja teorialähtöistä ja teoriaohjaavaa sisällönanalyysia. Aineistolähtöisessä sisällönanalyysissa teoreettiset käsitteet valikoituvat aineistosta käsin, kun taas teorialähtöisessä sisällönanalyysissa luokittelu perustuu aiempaan teoreettiseen tai käsitteelliseen viitekehykseen. Teoriaohjaava sisällönanalyysi on näiden kahden välimaastossa, jolloin sisällönanalyysi etenee aineiston ehdoilla, mutta teoreettiset käsitteet tuodaan analyysiin teoreettisesta viitekehyksestä käsin. (Tuomi & Sarajärvi 2013, 108–119.) Valitsin aineiston järjestämisen apuvälineeksi aineistolähtöisen sisällönanalyysin, koska sen avulla pystyin jäsentämään tutkimusaineiston tiiviiseen ja selkeään muotoon ilman, että kadotan kuitenkaan sen sisältämää informaatiota. Sisällönanalyysi soveltuu erilaisten tekstien systemaattiseen tarkasteluun ja tiivistämiseen (Lemmetty 2017, 100).

Systemaattinen kirjallisuuskatsaus on teoreettista tutkimusta, mutta sen toteuttamisessa käytetään apuna laadulliselle tutkimukselle ominaista aineistolähtöistä sisällönanalyysia. Sisällönanalyysi on sekä yksittäinen metodi että väljä teoreettinen viitekehys. Sisällönanalyysi on ikään kuin perusanalyysimenetelmä, jota voidaan soveltaa kaikissa laadullisissa tutkimuksissa. Sisällönanalyysillä tarkoitetaan kuultujen, nähtyjen tai kirjoitettujen sisältöjen analyysin väljää viitekehystä. Aineistolähtöistä sisällönanalyysia käytetään apuvälineenä tutkimusrunkoa laadittaessa, minkä varassa systemaattinen kirjallisuuskatsauksen tiivistys tehdään. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 91, 93, 120.) Tämä tutkimus ei ole kuitenkaan puhtaasti aineistolähtöinen sisällönanalyysi, koska olen ennen analyysin tekoa tutkinut tutkimusaiheen aiempaa kirjallisuutta ja tutkimusta ja käyttänyt teemojen jäsentelyssä apuna aiemmin luotuja määrittelyitä.

Toteutin tutkimustehtävän määrittelyn, tulosten luokittelun ja esille tuomisen aineistolähtöisesti aineistosta nousseiden teemojen mukaisesti. Tämän tutkimuksen tutkimustehtävän määrittelyä ohjasi tutkimusaineiston tarjoama sisältö. Tutkijana minun piti pohtia, mihin tutkimuskysymykseen tutkimusartikkelit vastaavat. Lisäksi luokittelin tutkimusartikkeleiden tutkimustulokset riskitekijöiden ja suojaavien tekijöiden mukaan,

koska ne nousivat tutkimusaineistosta esiin. Käsittelen ja esittelen tutkimuksen tulokset tulosluvussa tutkimusaineistossa nousseiden teemojen mukaan.

Tutkielman lopussa tulkiten ja kokoan tutkimuksen tuloksia sosiaalisen tuen viitekehyksen avulla. Valikoin sosiaalisen tuen viitekehyksen tutkimusvälineeksi helpottamaan ja jäsentämään aineiston analyysia. Tutkimusaineisto tarjosi erilaisia sosiaalisen tuen muotoja, joilla katkaista ylisukupolvisen huono-osaisuuden ketjuja. Ajatus sosiaalisen tuen viitekehyksen hyödyntämisestä heräsi tutkimusprosessin aikana ja se auttoi jäsentämään tutkimustuloksiani ja asettamaan tutkielman osaksi tutkimuskontekstia.

3.4 Sosiaalinen tuki tulosten jäsentämisen välineenä

Hyödynnän sosiaalisen tuen käsitteellistä viitekehystä tutkimustulosten jäsentämisen välineenä. Ryhmittelen luvussa 5 tutkimusartikkeleista nousseita tekijöitä, joilla voidaan auttaa nuoria irti ylisukupolvisen huono-osaisuuden ketjuista sosiaalisen tuen viitekehyksen avulla. Philippa Williams ym. (2004, 947) löysivät tutkimuksessaan kirjallisuudesta liki 30 erilaista määritelmää sosiaalisen tuen käsitteelle. Sosiaalinen tuki on näin ollen monitulkintainen käsite, eikä sille ole olemassa yhtä määritelmää. Käsitteen monitulkintaisuuden vuoksi minun oli valittava, miten itse määrittelen ja rajaan sosiaalisen tuen käsitteen tutkielmassani.

Käsitteeseen tutustumisen myötä koin, että erityisesti Esko Kumpusalon (1991) määritelmä sosiaalisesta tuesta tarjosi työvälineitä ja keinoja tarkastella, jäsentää ja tulkita tämän tutkimuksen tuloksia. Päädyin näin ollen hyödyntämään Kumpusalon luokitusta sosiaalisen tuen muodoista tässä tutkielmassa. Kumpusalon mukaan sosiaalisen tuen voi jaotella viiteen kategoriaan: aineelliseen, toiminnalliseen, tiedolliseen, emotionaaliseen ja henkiseen tukeen. Aineelliseen tukeen hän lukee esimerkiksi rahan, tavarain, apuvälineen ja lääkkeen. Toiminnalliseen tukeen kuuluvat muun muassa palvelu, kuljetus ja kuntoutus. Tiedolliseen tukeen hän luokittelee neuvot, opastuksen, opetuksen ja harjoituksen. Emotionaalinen tuki sisältää henkisen tuen, empatian, rakkauden ja kannustuksen ja henkiseen tukeen yhteisen aatteen, uskon ja filosofian. (mt., 15.)

Päädyin hyödyntämään tutkimuksessa sosiaalisen tuen käsitteellistä viitekehystä, koska se on sävyltään positiivinen. Kun tutkimuksen tarkoituksena on tarkastella tekijöitä, joilla edistää huono-osaisista lähtökohdista tulevien nuorten hyvinvointia, on myös tukitoimien luokittelu luontevaa myönteisen käsitteen kautta. Sosiaalisen tuen negatiivista ilmiötä kuvaa Kumpusalon (1991, 14) mukaan sosiaalinen vastus, sosiaalinen painostus ja sosiaalinen sorto. Noora Ellosen (2008, 53) näkemyksen mukaan sosiaalisella tuella tarkoitetaan kahden ihmisen kanssakäymisen tuotosta ja vaikutusta. Lisäksi hän on määritellyt sosiaalista kontrollia, joka on yhteisössä muodostettu resurssi. Debbie Bates ja Paul Toro (1999, 137–138) tuovat esiin sitä, että sosiaalinen tuki voi olla vuorovaikutuksessa tapahtuvaa yksilöiden tai ryhmien toisilleen tarjoamaa yhteenkuuluvuuden tunnetta, resursseja ja vahvistusta. Sheldon Cohen ja S. Leonard Syme (1985, 4) tarkentavat, että sosiaalinen tuki on muiden ihmisten tuottamaa resurssia, joka voi edistää tai haitata yksilön hyvinvointia ja terveyttä. Lisäksi heidän mukaansa sosiaalisen tuen tarve ja merkitys vaihtelevat ihmisen elämänsä aikana.

Sosiaalisella tuella on suoria ja suojaavia vaikutuksia yksilön hyvinvointiin. Suorat vaikutukset vaikuttavat suoraan yksilön hyvinvointiin ja terveyteen (mt., 7). Perhe ja lähiyhteisö tarjoavat primaaritasolla persoonallista ja suoraa yhteisöturvaa, joka tyydyttää yksilön turvallisuus- ja yhteisyystarpeita. Lähiyhteisön tarjoama tuki liittyy arvostuksen kokemukseen ja itsensä toteuttamiseen. (Kumpusalo 1991, 14.) Lähiyhteisön sosiaaliset suhteet voivat tarjota yksilölle myös negatiivisia vaikutuksia hyvinvoinnille ja terveydelle esimerkiksi tilanteissa, joissa lähiyhteisö aiheuttaa stressiä tai tarjoaa negatiivisia malleja tai esimerkkejä (Uchino 2004, 13–14). Sekundaaritason sosiaalista tukea tarjoavat ystävät, sukulaiset, työtoverit ja naapurit. Primaari- ja sekundaaritason tuki on pääasiassa maallikkoavustusta. (Kumpusalo 1991, 16.)

Yhteiskunnan tarjoama sosiaaliturva tyydyttää väestön välttämättömiä aineellisia perustarpeita ja -palveluita. Yhteiskunnan tarjoama tuki eli tertiaaritason tuki on tavallisesti epäsuoraa tai aineelliseen perusturvaan liittyvää. Kumpusalo väittääkin, ettei yhteiskunnan tarjoama tuki pysty korvaamaan primaaritason eli lähiyhteisön tarjoamaa sosiaalista tukea. (mt., 14.) Tertiaaritason sosiaalista tukea tarjoavat henkilöt ovat tavallisesti saaneet sosiaalialan, terveydenhuollon tai muun erityiskoulutuksen. On olemassa

sosiaalisen tuen tarvetta, jota vain specialistit tai erikoiskoulutuksen saaneet voivat tarjota. Näitä ovat muun muassa lääketieteelliset tutkimus- ja hoitotoimenpiteet ja lakisäänteisen sosiaaliturvan jakaminen asiantuntijalausuntojen perusteella. (Kumpusalo 1991, 16–17.)

Suorien vaikutusten lisäksi sosiaalisella tuella voi olla myös puskurivaikutuksia yksilön hyvinvointiin ja terveyteen. Yksilön kohdatessa haasteita elämän eri vaiheissa ja tilanteissa hän voi selvitä itsenäisesti vaikeasta tilanteesta puskurivaikutuksien avulla. Esimerkiksi tunne siitä, että takana on tarvittaessa perhe, tukiryhmä tai lääkäri, auttaa selviytymään itsenäisesti vaikeista, kuormittavista tai stressaavista elämäntilanteista. Kumpusalo kuitenkin tuo esiin sen, että vaikka sosiaalinen tuki edistää pääasiassa yksilön hyvinvointia, voi sillä olla myös negatiivisia vaikutuksia. Esimerkiksi liian varhain tarjottu sosiaalinen tuki voi passivoida ja vähentää yksilön omatoimisuutta luoden riippuvuutta tuen antajaan. (mt., 17.)

Vaikka yksilölle tarjotaan sosiaalista tukea, ei se aina saavuta tai auta avun tarvitsijaa. Sosiaalisen tuen vaikuttavuus ja välittyminen riippuvat useista eri tekijöistä, kuten avun tarvitsijasta, ongelmien ja avuntarpeen laadusta ja määrästä, tuen ajoituksesta ja auttajasta. Tämän vuoksi autettavan ikä, taustat, persoonallisuus ja kehitys- ja koulutustaso tulee huomioida sosiaalista tukea tarjottaessa. (mt., 16.) Sosiaalista tukea tarjottaessa on huomioitava se tosiseikka, että jokaisen yksilön kaipaama sosiaalinen tuki on ainutlaatuista ja rakentuu yksilöllisten tarpeiden ja elämäkokemuksien ja -tapahtumien kautta. Sosiaalisen tuen viitekehyksen ymmärtäminen on keskeistä pohtiessa, minkälaista tukea nuorille voidaan tarjota ja miten sitä tulee kohdentaa.

3.5 Tutkimusprosessin kuvaus

Tässä kirjallisuuskatsauksessa tein systemaattisen haun sähköisiin tietokantoihin, joiden perusteella arvioidin olemassa olevan tutkimustiedon valossa tekijöitä, jotka auttavat nuoria irti ylisukupolvisen huono-osaisuuden ketjuista.

Aloitin systemaattisen kirjallisuuskatsauksen kiinnostavan ilmiön valinnalla ja systemaattisen kirjallisuushaun kokeiluilla. Tein koehakuja eri tietokannoista eri hakusanoilla ja kartoitin, millä hakusanoilla saisin kerättyä tutkimusilmiöni parhaiten vastaavan tutkimusaineiston. Lukuisten eri tietokantojen ja hakusanojen kokeilun jälkeen valikoin tutkimusilmiöön sopivat hakusanat.

Ennen tiedonhakua määrittelin tutkimusartikkeleiden sisäänotto- ja poissulkukriteerit, joita tarkastelin kaikissa tutkimusprosessin vaiheissa. Noudatin ennalta päätettyjä tutkimusten valintakriteereitä ja valikoin niiden avulla tutkimukseen hyväksyttävät ja siitä pois jätettävät tutkimukset. Sisäänotto- ja poissulkukriteerien avulla valikoin tutkimusaineistoksi mahdollisimman edustavan joukon tutkimusaiheittani käsitteleviä ja luotettavia tieteellisiä tutkimuksia.

Kirjallisuuskatsauksen tutkimusartikkelien sisäänottokriteerit:

- Tutkimusartikkeli on suomen- tai englanninkielinen
- Tutkimusartikkeli on kokonaan saatavilla Helsingin tai Lapin yliopiston kirjastoista, e-aineistona tai Kuopion varastokirjastosta maksutta Lapin yliopiston opiskelijalle
- Tutkimusartikkeli liittyy suomalaiseen huono-osaisuusilmiöön
- Tutkimusartikkeli on julkaistu kansainvälisessä tai kansallisessa julkaisussa peer review -artikkelina tai kirjallisuus täyttää muulla tavoin tieteellisen tutkimuksen vaatimukset
- Tutkimusartikkeli on tieteellinen alkuperäistutkimus.

Kirjallisuuskatsauksen artikkelien poissulkukriteerit:

- Tutkimusartikkeli on muun kuin suomen- tai englanninkielinen
- Tutkimusartikkeliä ei ole kokonaan saatavilla Helsingin tai Lapin yliopiston kirjastoista, e-aineistona tai Kuopion varastokirjastosta maksuttomana Lapin yliopiston opiskelijalle
- Tutkimusartikkelin sisältö ei liity huono-osaisuusilmiöön tai se ei ole verrannollinen suomalaiseen huono-osaisuuteen
- Tutkimusartikkeli ei ole tieteellinen vertaisarvioitu -julkaisu
- Tutkimusartikkeli on kirjallisuuskatsaus
- Tutkimusartikkeli on päällekkäinen tutkimusartikkeli eli duplikaatti.

Sisäänotto- ja poissulkukriteerien määrittelyn ja koehakujen jälkeen tutkimukseen valikoitui sosiaalityön keskeisiä tietokantoja: Artosta valikoin LUC-Finna kotimaisten

artikkelien haun, Academic Search Elite- ja PsycInfo -tietokannoista Ebsco:n ja Social Science Database -tietokannasta ProQuest:n. Arto -tietokannasta valitsin vertaisarvioituja kotimaisia artikkeleita, kun taas kansainvälisiä vertaisarvioituja lähteitä valitsin Ebsco:sta sekä Proquest:sta.

Arto -tietokantahaussa käytin hakusanoina huono-osaisuus, sosiaalinen pääoma ja nuoret. Päädyin valitsemaan sosiaalinen pääoma -hakusanan mukaan hakuun, sillä pelkällä huono-osaisuus -hakusanalla ei löytynyt riittävästi aineistoa. Huomasin koehakuja tehdessä, että tutkimusilmiöni vastaavaa kirjallisuutta löytyi kattavasti sosiaalinen pääoma -hakusanalla, minkä vuoksi valitsin sen mukaan tiedonhakuuni. Lisäksi Artossa käytin haun yhteydessä "jufo:1" OR "jufo:2" -hakusanoja, sillä näillä pystyttiin rajaamaan hakua kyseisessä tietokannassa vain tieteellisesti vertaisarvioituihin tutkimusartikkeleihin. En käyttänyt korkeinta vertaisarviointiluokkaa (jufo 3) tiedonhaussa, koska tietokanta ei tarjonnut tuloksia korkeimmasta tutkimusartikkelien arviointiluokasta. Huomasin koehakuja tehdessä, että hyvinvointi -hakusanalla löytyisi hyvin tutkimusartikkeleita aiheeseeni, mutta tuloksien määrän ylittyessä kymmeniä tuhansia päätin luopua hakusanasta resurssisyistä.

Huono-osaisuus hakusanaa vastaava englanninkielinen vastine oli haastavampaa löytää. Aluksi valitsin huono-osaisuuskäsitteen englanninkieliseksi vastineeksi underprivileged social position. Huomasin kuitenkin pian, ettei jokaisesta tietokannasta löytynyt lähteitä tämän hakusanan yhteydessä. Tämän vuoksi käytin Ebsco:ssa sekä ProQuest:ssa huono-osaisuuden vastinesanana disadvantaged -hakusanaa, jolloin hakutuloksia löytyi kattavammin. Muutoin kansainvälisen kirjallisuuden haussa käytin samoja hakusanoja, kuin suomen kielessä. Nuoret vastinesanana käytin youth, young, teenager ja adolescent ja sosiaalisen pääoman vastinesanana social capital. Vastinesanojen valinnassa hyödynsin Finton (Suomalainen asiasanasto- ja ontologiapalvelu) sanastoja. Huomasin, että hakutulokset antoivat laajalti tuloksia eri maiden huono-osaisuudesta. Koska tutkimuksen tarkoituksena oli tarkastella suomalaista tai suomalaiseen huono-osaisuuteen verrannollista aineistoa, päätin lisätä hakusanoiksi Finland ja finnish. Ebsco:ssa ja ProQuest:ssa hakukriteerinä oli lisäksi vertaisarvioitu teos, jolloin suuri osa tieteellisen kirjallisuuden vaatimukset täyttämättömistä artikkeleista rajautui haun ulkopuolelle.

Valikoiduilla hakusanoilla ja rajauksilla tiedonhausta löytyi yhteensä 173 vertaisarvioitua tutkimusta. Hakusanat ja rajaukset olen kuvannut kokonaisuudessaan kuviossa 1.

Hakuliittymät	Tietokannat	Hakusanat	Haun rajoitukset
LUC-Finna	Arto	(Kaikki osumat: huono-osaisuus OR Kaikki osumat: "sosiaalinen pääoma" OR Kaikki osumat: syrjäytyminen) AND (Kaikki osumat: "jufo:1" OR Kaikki osumat: "jufo:2") AND (Kaikki osumat: nuoret)	
Academic Search Elite (Ebsco)	Academic Search elite & PsycInfo	(disadvantaged or "social capital") AND (youth or young or teenager or adolescent) AND (finland or finnish)—	Scholarly (Peer Reviewed) Journals
Social science database (ProQuest)		noft(disadvantaged OR "social capital") AND noft(youth or young or teenager or adolescent) AND noft(finland or finnish)---	Peer reviewed

Kuvio 1. Tiedonhaku

Tarkistin jokaisesta tutkimuksesta saatavuustiedot, jolloin tutkimuksia jäi jäljelle 143 kappaletta. Tutkimusten saatavuuden tarkistamisen jälkeen poistin päällekkäiset tutkimukset eli duplikaatit, jolloin tutkimuksia jäi jäljelle 109 kappaletta. Hyödynsin tutkimusten kokoamisessa RefWorks -verkkosivustoa, jolla pystyi poistamaan duplikaatit sivulta löytyvällä automatisoidulla ominaisuudella. Tutkimusprosessin edetessä huomasin, ettei sivusto poistanut kaikkia duplikaatteja, jonka vuoksi poistin päällekkäisiä lähteitä myös myöhemmissä työvaiheissa.

Kun tutkimusten saatavuustiedot ja suuri osa duplikaateista oli poistettu, keskityin tarkastelemaan tutkimusaineiston sisältöä. Kävin läpi mukana olevien tutkimusten (109) otsikot läpi, jolloin pyrin poistamaan tutkimukset, jotka eivät otsikon mukaan vastanneet tutkimusaiheeseen. Tämän karsinnan jälkeen tutkimuksessa mukana olevia artikkeleita oli enää jäljellä 90 kappaletta (Arto 18, Ebsco 40, ProQuest 32). Otsikoiden läpilyyn yhteydessä poistin vain räikeimmin tutkimuksen sisäännottokriteereihin sopimattomat tutkimukset. Pääasiassa poisjätetyt tutkimukset olivat joko tutkimusaiheeseeni sopimattomia tai eivät soveltuneet suomalaiseen huono-osaisuuden kontekstiin.

Otsikoiden lukemisen jälkeen luin tutkimusten johdannot ja tiivistelmät ja pyrin arvioimaan, soveltuuko tutkimukset sisällöltään ja laadultaan tutkimusaineistooni.

Ensimmäisen läpilukukerran jälkeen tutkimusaineisto koostui 72 tutkimuksesta (Arto 11, Ebsco 35 ja ProQuest 26). Tässä vaiheessa pystyin arvioimaan, täyttivätkö tutkimukset tieteellisen tutkimuksen kriteerejä. Lisäksi poistin viimeiset duplikaatit. Tämän jälkeen luin kaikki 72 tutkimusta, jonka myötä valikoin lopulliseen tutkimusaineistoon sisältyvät 54 tutkimusta (Arto 9, Ebsco 26 ja ProQuest 19). Tässä vaiheessa poistin laadultaan ja sisällöltään sopimattomat artikkelit pois lopullisesta tutkimusaineistostani. Olen kuvannut tutkimusaineiston valintaprosessin kokonaisuudessaan taulukossa 1.

Taulukko 1. Tutkimusaineisto tutkimusprosessin eri vaiheissa

Haku-liittymät	haku-tuloksien määrä	Saatavuus-tietojen tarkastuksen jälkeen	duplikaattien poiston jälkeen	Otsikoiden lukemisen jälkeen	Tiivistelmien lukemisen jälkeen	Tekstien lukemisen jälkeen
LUC-Finna	38	22	22	18	11	9
Ebsco	65	53	48	40	35	26
ProQuest	70	68	39	32	26	19

Tein systemaattisen kirjallisuuskatsauksen aineistohaun huolellisesti ja valitsin tutkimusaineistoksi sisällöltään ja laadultaan sopivan aineiston. Muodostin tutkimusaineiston systemaattisen, hyvää tieteellistä käytäntöä noudattavan, yhteiskuntatieteisiin soveltuviin tietokantoihin kohdistuneen tiedonhaun perusteella. Poikkeuksena tutkimusaineistojen valintakriteereihin, sisällytin tutkimusaineistoon yhden väitöskirjan. Halusin sisällyttää väitöskirjan tutkimusaineistoon, koska mielestäni se tarjosi sopivaa sisältöä tutkimukseeni. Tutkimusaineisto on esitelty liitteessä 1 ja 2.

Kun olin seulonut tutkimusaineiston valintakriteerien mukaan ja olin päättänyt tutkimukseen valikoidun tutkimusaineiston, luin tutkimusaineiston tehden muistiinpanoja. Luokittelin tutkimusaineiston sisällöt ylisukupolvista huono-osaisuutta ylläpitävien ja sitä luovien tekijöiden ja niiden tekijöiden mukaan, jotka auttavat nuoria irti ylisukupolvisen huono-osaisuuden ketjuista. Ryhmittelin tutkimustulokseni aineistosta esiintulleiden teemojen mukaan. Esittelen tutkimustulokset tutkimusaineistosta nousseiden teemojen mukaan tulosluvussa.

Ilmiön moniulotteisuuden vuoksi käsittelen tutkimusaineiston siten, että yhtä tutkimusta hyödynnetään tulosluvussa pääasiassa vain yhden luvun alla. Melkein jokaisessa tutkimusartikkelissa käsiteltiin muun muassa pienituloisuuden vaikutusta nuoren hyvinvointiin. Ei ollut kuitenkaan tarkoituksenmukaista esitellä kaikkia pienituloisuuteen viittaavia lähteitä vähävaraisuutta käsittelevässä luvussa. Ryhmittelin tutkimusartikkelit tulosluvun alaotsikoiden alle artikkelien keskeisimpien teemojen mukaan.

3.6 Tutkimuksen eettisyys

Tutkimusta tehdessä on huomioitava hyvän tieteellisen käytännön periaatteet. Hyvään tieteelliseen käytäntöön kuuluu tutkimuksen luotettavuus, rehellisyys, pätevyys, kriittisyys, totuudellisuus ja autonomisuus. (Pohjola 2003, 58.) Tutkimus on prosessi, jossa tutkija käyttää omaa päätösvaltaansa siitä, mihin suuntaan tutkimus etenee. Tutkijalla on vastuu punnita, mihin hänen tutkimusvalintansa johtavat ja millaisia vaikutuksia valinnoilla on tutkimuksen kannalta. Niin kuin kaikessa tutkimuksessa, myös sosiaalityön tutkimuksessa tutkijan tulee tutkimusprosessin aikana pohtia eettisesti tekemisiään tai tekemättä jättämisiään ja tuottaa näitä pohdintoja esiin tutkimuksessaan. (Saaranen-Kauppinen ym. 2009, 20.)

Tutkimuseettiset ongelmat voidaan jakaa kahteen luokkaan: tiedonhankintaan ja tutkittavien suojaan ja tutkijan vastuuseen tutkimustulosten soveltamisessa (mt., 20). Tässä tutkimuksessa keskeisimmiksi eettisiksi kysymyksiksi muodostuivat tutkijan vastuu tutkimustulosten soveltamisessa ja tiedonhankinnan kysymykset. Tutkittavien suojakysymys ei ole keskeisessä roolissa tutkimuksessa, koska tutkimuksen aineistona on aikaisempi tutkimus. Tutkimuksessa ei ole käytetty muun muassa haastatteluaineistoa, jolloin yksilön yksityisyyden suojaaminen olisi keskeinen tutkimuseettinen kysymys.

Systemaattinen kirjallisuuskatsaus mahdollistaa objektiivisen todisteiden arvioinnin (Egger & Smith 2001, 23). Pyrin rehellisyyden ja pätevyyden vaateeseen toteuttamalla tutkimuksen huolellisella ja tarkalla työotteella. Pyrin kunnioittamaan aiempien tutkijoiden tekemää työtä asianmukaisilla ja mahdollisimman objektiivisilla viittauksilla. Tutkimusaineistosta nousevan tiedon valikoitumisen ei tule tapahtua itselle epämieluisia seikkoja

karsimalla. Tarkkuus ja huolellisuus ovat systemaattisessa kirjallisuuskatsauksessa keskeinen tutkimusta ohjaava periaate (Salminen 2011). Vahvistan tutkimuksen luotettavuutta ja pätevyyttä läpinäkyvällä tiedonhaun prosessilla ja sen toistettavuudella. Systemaattisen kirjallisuuskatsauksen tekoprosessin tulee olla niin läpinäkyvä, että se voidaan toistaa tarvittaessa uudelleen (Littell ym. 2008).

Systemaattinen kirjallisuuskatsaus on tiivistelmä tietyn aihepiirin aiempien tutkimusten sisällöistä (Salminen 2011, 9). Hyvää tieteellistä käytäntöä noudattaen tutkimusaineiston sisällöt tulee tuoda systemaattisessa kirjallisuuskatsauksessa osaksi tutkimusta mahdollisimman totuudellisessa muodossa. On keskeistä pohtia, miten tutkijana tulkiten tutkimusaineistoa ja sitä, miten ilmaisen tuloksia tutkimuksessa. Tässä tutkimuksessa muodostui haasteeksi tutkimusaineiston kieli ja sen luomat tiedon tulkinta- ja ilmaisuhaasteet, koska 54:stä tutkimusaineiston tutkimuksesta 45 tutkimusta oli englanninkielisiä. Kun tutkimusaineiston sisältöjä käännetään toiselle kielelle, on kiinnitettävä huomiota sanavalintoihin, ilmaisujen sävy- ja merkityseroihin. Tutkijana pyrin ilmaisemaan tutkimusaineiston sisältöjä ymmärryksenäni asettamissa rajoissa mahdollisimman totuudellisessa muodossa ja niin kuin ne oli esitetty alkuperäisessä tutkimuksessa.

Koska tämän tutkimuksen tarkoituksena on tuoda esiin olemassa olevaa tutkittua tietoa, on tutkimusaineistoon suhtauduttava kriittisesti. Olen valikoinut tutkimusaineistoksi vain tieteellisesti vertaisarvioituja tutkimuksia, mikä vahvistaa tutkimusaineiston pätevyyttä. Systemaattiselle kirjallisuuskatsaukselle tyypilliset tiukat tutkimusartikkeleiden sisäänotto- ja poissulkukriteerit rajasivat ulos myös mielenkiintoisia aihealueita, työpapereita ja kirjalukuja. Haasteelliseksi osoittautui 54 tutkimuksen sitominen yhdeksi kokonaisuudeksi, koska tutkimukset lähestyivät ilmiötä hieman eri näkökulmista. Ilmiönä huono-osaisuus on niin moniulotteinen, että ongelmien tai tapahtumaketjujen syy-seuraussuhteiden tai suojaavien tekijöiden esiin tuominen johdonmukaisesti on tutkijalle haasteellista.

Tutkijan on tiedostettava tutkimusten tekohetkellä vallalla olevat käsitykset, jotka ohjaavat tutkimuksen tekoa ja tulosten tulkintaa. Huono-osaisuustutkimukseen on vaikuttanut eri aikoina vallalla olleet käsitykset huono-osaisuuden syntyisistä. Käsitykset

huono-osaisuusilmiöstä ovat vaihdelleet sen mukaan, miten suurena tai merkittävänä ilmiö tai sen ongelmallisuus on käsitetty. (Heikkilä & Vähätalo 1994, 8, 27.)

Suomalaista huono-osaisuustutkimusta leimasi 1980-luvulle asti empiristis-positivistinen hyvinvointivaltion käsitys, vaikka huono-osaisuus askarrutti tutkijoita jo 1960-luvulla. Hyvinvointivaltion nousukaudella tutkimuksessa uskottiin huono-osaisuuden jäävän historiaan hyvinvointivaltion kehittymisen myötä eikä uusille kysymyksenasetteluille ja tutkimussuuntauksille annettu niiden kaipaamaa liikkumatilaa. Huono-osaisuustutkimus käynnistyi Suomessa 1980 -luvulla eli varsin myöhään. 1990-luvun laman myötä huono-osaisuustutkimus sai uuden käänteen kohti kasvua, koska lama-ajan myötä huono-osaisuus kosketi jo huomattavasti suurempaa osuutta väestöstä. Huono-osaisuudesta oli muodostunut uusi, massiivinen yhteiskunnallinen uhakuva. (mt., 8, 27.)

Ilmiönä huono-osaisuus on kontekstisidonnaista eli ajassa ja paikassa määrittyvää ja suhteellista. Ilmiön tulkinnallisuus haastaa sen tutkimista objektiivisesti. Ei ole olemassa mitään luotettavaa ja kattavaa mittaria, jolla mitata huono-osaisuuden periytymistä (Vauhkonen ym. 2017, 502). Huono-osaisuus, niin kuin myös hyväosaisuus on yhteydessä siihen, minkälaisia identiteettejä eri hierarkkisten ryhmien ja ihmisten välisissä kohtaamisissa luodaan (Saari 2015, 40). Objektiivisesti ilmiötä on vaikea mitata. Jotta tulevaisuudessa voitaisiin tuottaa mahdollisimman luotettavaa ja objektiivista tietoa huono-osaisuusilmiöstä, tulisi luoda uusia mittareita, joilla voisi mitata vanhempien ja lasten huono-osaisuutta eikä niinkään sosiaalisen aseman periytyvyyttä (Vauhkonen ym. 2017, 502). Ilmiön kontekstuaalisuutta havainnoi, kuinka huono-osaisuus on hyvin erilaista riippuen tutkimuksen toteuttamiskontekstista. Esimerkiksi länsimaisen hyvinvointivaltion huono-osaisuus on hyvin erilaista verrattuna kehitysmaiden huono-osaisuuteen tai 100 vuoden takainen huono-osaisuus poikkeaa nykypäivän huono-osaisuuden käsityksestä.

Yhteiskunnan ilmapiirillä on merkittävä rooli tutkittaessa erilaisia yhteiskunnallisia ja sosiaalisia ilmiöitä. Esimerkiksi psyykkisten ongelmien rooli huono-osaisuuden riskitekijänä on tunnistettu ja vahvistunut varsin myöhään aiheen tietoisuuden lisääntymisen myötä ja yhteiskunnan ilmapiirin muututtua hyväksyvämmäksi mielenterveysongelmia

kohtaan. Myös yhteiskunnassa tapahtuvat muutokset esimerkiksi avio- ja avoerojen lisääntyminen ja monimuotoistuneet perhemallit ovat suunnanneet tutkimusta siten, että perherakenteiden vaikutukset on otettu huomioon huono-osaisuutta tutkittaessa (Gottberg 2013, 141). Painotukset huono-osaisuuden tekijöistä ovat vaihdelleet ajan saatossa. Muun muassa köyhyyden painoarvo huono-osaisuuden riskitekijänä on muuttunut vuosikymmenten aikana. Siirryttäessä yhä tuoreempaan tutkimusaineistoon huono-osaisuus käsitetään entistä moniulotteisempänä ilmiönä, johon liittyy taloudellisen köyhyyden lisäksi myös sosiaalisia, psyykkisiä sekä kulttuurisia resurssivajeita. (Heikkilä & Vähätalo 1994, 13.)

Koska painotukset vaihtelevat, kirjallisuuskatsausta tehdessä on tunnistettava, kuka tutkimuksen on tehnyt ja rahoittanut. On myös tunnistettava milloin ja miksi tutkimus on tehty. Painotuksien muuttuessa eri sosiaaliset ongelmat ja tekijät saavat oman painoarvonsa. Olen huomionut ilmiön kontekstisidonnaisuuden tutkimuksessa siten, että valikoin tutkimusaineistoon pääasiassa 1990-luvun jälkeen tehtyjä tutkimuksia. Tutkimusaineistoon valikoitui yksi vuonna 1988 tehty tutkimus, mutta arvioin tutkimuksen soveltuvan osaksi tutkimusaineistoa. Valitsin tutkimusaineistoksi tutkimuksia, joiden sisältö on ymmärrykseni mukaan yhä paikkaansa pitävää eikä tiedon katsota olevan vanhentunutta tai virheellistä. Lisäksi huono-osaisuuden kontekstisidonnaisen luonteensa vuoksi valikoin tutkimukseen suomalaiseen huono-osaisuuskontekstiin soveltuvia aineistoja.

Systemaattisen kirjallisuuskatsauksen laadukkuutta ja luotettavuutta lisää tutkimusaineiston kattavuus ja monipuolisuus. Useiden tieteellisten julkaisujen käyttö ja kansainvälisten julkaisujen hyödyntäminen takaa monipuolisen tutkimusaineiston. (Salminen 2011, 20.) Tutkimusaiheeni koskiessa erityisesti suomalaista huono-osaisuutta, tutkimusaineistosta rajautui paljon tutkimusta, joka ei ollut verrannollinen suomalaiseen huono-osaisuuteen. Rajaamalla muuhun kuin suomalaiseen huono-osaisuuteen rinnastettavat tutkimukset pois tutkimusaineistostani, pystyin rajaamaan tietolähteeni vain relevantteihin, suomalaiseen yhteiskuntaan rinnastettaviin sisältöihin. Tutkimuksen kattavuutta ja luotettavuutta lisää pro gradu -tutkielmaan käyttämäni varsin laaja aineisto.

Osa tutkimusaineistosta koostuu haastattelututkimuksista, kun taas osa tutkimusaineistosta perustuu muun muassa rekisteripohjaisiin analyysihin. On huomioitavaa, että

tulokset poikkeavat tutkimusaineistosta riippuen. Mikäli aineisto perustuu haastatteluihin, tulokset perustuvat asianosaisten kokemuksiin. Kokemus on aina subjektiivinen ja siksi sen mittaaminen on vaikeaa. Lukuihin ja kokemuksiin perustuvien tietojen yhteensovittaminen voi olla haastavaa. Pidän mukaan valikoituneita tutkimuksia hiarkkisesti samanarvoisina. Tässä tutkielmassa osa tutkimuksista on kuitenkin suuremmassa roolissa kuin toiset riippuen siitä, kuinka hyvin tutkimuksen sisältö tarjosi vastauksia tutkimuskysymykseeni.

Systemaattinen kirjallisuuskatsaus suositellaan toteutettavaksi vähintään kahden tutkijan toimesta. Esimerkiksi tutkimusartikkeleiden kelpoisuusvaatimuksia arvioidessa olisi suositeltavaa, että vähintään kaksi tutkijaa arvioisi tutkimusten kelpoisuusvaatimuksia. (Egger & Smith 2001, 25.) Lisäksi systemaattinen kirjallisuuskatsaus on luonteeltaan työläs ja aikaavievä tutkimusmenetelmä (Kivivuori 2009, 59). Suoritin pro gradu -tutkielmani yksin, enkä käyttänyt tutkimusavustajia ja näin ollen poikkesin useamman tutkijan ohjeesta. Toisaalta avustajien hyödyntäminen tutkimuksessa edellyttää avustajien huolellista perehdyttämistä, kouluttamista ja vastuuta valvoa prosessin kulkua, jottei tutkimuksen luotettavuus kärsisi (Salminen 2011, 10). Koska suoritin tutkimuksen ilman avustajia, vältin avustajien hyödyntämiseen liittyviltä luotettavuuskysymyksiltä.

Sosiaalityön tutkimuksen kohteena ovat usein ihmiset, jotka ovat erinäisissä haastavissa elämäntilanteissa. Ihmisten lisäksi tutkimuksen kohteena voi olla heidän elämäänsä koskettavat arkaluontoiset kysymykset. Koska tutkimuskohteena saattaa olla arkaluontoisia asioita, tulee tutkimuksessa huomioida tutkimuksenteon sensitiivisyys. (Pohjola 2003, 54.)

Olen pyrkinyt sensitiivisyyteen välttelemällä toiseutta tuottavaa puhetta ja leimaavia käsitteitä. Huono-osaisuustutkimusta tehdessä on keskeistä välttää toiseuden vahvistamista. Köyhyyden tietoisuusparadigma, jossa otetaan huomioon huono-osaisten oma toimijuus ja tieto sekä vastustetaan toiseutta tuottavaa puhetta, on keskeinen tutkimuksenteon ohjenuora. Puhuttaessa ihmisryhmästä on koettu tärkeäksi nostaa kohderyhmän vaiennetut äänet esiin huono-osaisuuskeskustelussa, jolloin olemassa olevia kategoriointia sekä stigmoja ollaan vahvistamatta. (Bützow & Yliruka 2016, 22.) Aikaisemman huono-osaisuustutkimusten toteuttamisen haasteena on ollut se, että suuri osa

tutkimuksesta on toteutettu huono-osaisten kanssa työskentelevien viranomaisten toimesta. Tällöin huono-osaisten kohtaaminen on ollut arkipäiväistynyttä, eikä yleistyksiltä, ennakkoluuloilta, luokituksilta ja leimamiselta olla voitu välttyä. (Heikkilä & Vähätalo 1994, 17.) Tutkimusaineistooni sisältyi haastattelututkimuksia, jolloin tutkimuksen kohderyhmän ääntä on saatu kuuluviin tässä tutkimuksessa.

Tutkimuksen analyysi pohjautuu induktiiviseen päättelyyn, jossa yksittäisistä tuloksista pyritään luomaan yleisen tason tuloksia (Tuomi & Sarajärvi 2009, 95–97). Sosiaaliset ongelmat, huono-osaisuus ja tekijät, jotka auttavat nuoria irti ylisukupolvisen huono-osaisuuden ketjuista, ovat kuitenkin yksilökohtaisia. Tämä tutkimus rakentaa kokonaiskuvaa huono-osaisuudesta ja tekijöistä, joilla voitaisiin auttaa huono-osaisista lähtökohdista tulevia nuoria. Näin ollen tutkimuksessa esitetyt tulokset eivät ole absoluuttisia totuuksia, jotka soveltuvat jokaiseen tilanteeseen. Tuloksia ei voida suoraan soveltaa käytäntöön ajatuksella ”näitä sosiaalisen tuen muotoja tarjoten, voidaan joka tilanteessa edistää huono-osaisista lähtökohdista tulevien nuorten hyvinvointia”. On ymmärrettävää, että systemaattinen kirjallisuuskatsaus koostuu tutkimuksista, joissa on pyritty luomaan lainalaisuuksia. Lisäksi systemaattisen kirjallisuuskatsauksen aikaisemman tutkimustiedon tiivistävän luonteen vuoksi yleistyksiltä ei voida välttyä.

Tutkimusprosessin edetessä huomasin tutkimuksessani puutteita. Ilmiön tuntemuksen kautta huomasin, kuinka tutkimusaineisto ei ottanut kantaa useisiin jo tunnistettuihin huono-osaisuuden riskitekijöihin ja suojaaviin tekijöihin. Tutkimusaineisto tarjosi esimerkiksi vastauksia vähävaraisuuteen liittyen, mutta aineistoon ei sisällynyt tutkimuksia, jotka olisivat ottaneet kantaa esimerkiksi taloudenhallinnan, rahapelaamisen tai luottotiedottomuuden kysymyksiin. Uskon tämän johtuneen tutkimusprosessin hakusanojen valinnasta. Mikäli olisin valinnut hakusanoiksi talouteen viittaavia käsitteitä, olisi tutkimuksen tulokset voineet poiketa tämän tutkimuksen tuloksista. Näin ollen tämän tutkimuksen tulokset eivät ole tyhjentyviä vaan kyseessä on katsaus huono-osaisuuteen liittyvään 53 tutkimusartikkeliin ja yhteen väitöskirjaan. Vaikka tulokset eivät ole tyhjentyviä, tarjoaa katsaus kokonaiskuvaa ilmiöstä. Ilmiön aiemman tutkimusten ristiinviittausten vähäisyyden vuoksi kattavaa kokonaiskuvaa ilmiöstä ei ole aiemmin voitu rakentaa (Karhula & Sirniö 2019, 572).

4 Tulosluku

4.1 Taloudellinen vähävaraisuus

Luvussa tuon esiin tutkimusaineistoista nousseita pienituloisuuden ja vähävaraisuuden luomia sosiaalisia haasteita. Luvun lopussa tuon esiin tekijöitä, joilla tutkimusaineiston mukaan voidaan edistää vähävaraisista perhetaustoista tulevien nuorten hyvinvointia ja pärjäämistä elämässä.

Marja Lindbergin ym. (2018, 1116, 1127) mukaan Suomi on tunnettu sen kattavasta perhepolitiikasta, vanhempien korkeasta työllisyysasteesta, perheiden taloudellisesta hyvinvoinnista ja matalasta köyhyystasosta. Yhteiskunnalliset muutokset ovat kuitenkin vaikuttaneet perheiden taloudelliseen hyvinvointiin ja nimenomaan perheiden köyhyystasoon. Viime vuosina työttömyyden lisääntyminen ja toistuvat säästötoimenpiteet ovat vähitellen heikentäneet perheiden taloudellista turvaa, jonka myötä perheiden hyvinvointi on polarisoitumassa. Erityisesti yksinhuoltaja- ja monilapsisten perheiden asema on taloudellisesti heikentynyt ja eriarvoistunut luoden perheisiin uusia haasteita. (mt., 1116, 1127.) Säästöpolitiikan, talouden laskusuhdanteiden ja epävarmojen työmarkkinaolosuhteiden vuoksi sosiaalisten verkostojen taloudellisella tuella on merkittävämpi rooli perheiden hyvinvoinnin turvaamisessa kuin aiemmin. Epätasa-arvo ja luokkaerot ovat kääntyneet kasvuun, kun hyvinvointivaltion ihanne universalismin periaatteesta on heikentynyt. Tämän seurauksena perheet eivät luota enää pelkästään omaan tai yhteiskunnan tukeen, vaan heidän tulee luoda sosiaalisia verkostoja tai luottaa muihin palveluihin kuten esimerkiksi kolmannen sektorin tukeen. (mt., 1127.)

Lindberg ym. arvioivat kuitenkin suomalaisten perheiden voivan taloudellisesti verrattain hyvin erityisesti, jos taloudelliset haasteet ovat väliaikaisia tai perheen itse suunnittelemissa kuten esimerkiksi äitiysvapaa. Tutkimuksen mukaan suomalainen perhepolitiikka tukee erityisesti perheitä, jotka ovat vakailla työmarkkinoilla. Kuitenkin on olemassa perheitä, jotka eivät pääse hyötymään järjestelmästä, kärsivät matalasta tulotasosta ja altistuvat sitä kautta muille sosiaalisille haasteille. Näitä haasteita ovat

esimerkiksi työttömyys, eriarvoisuus, köyhyys ja lisääntynyt kuormitus jokapäiväisessä elämässä. (Lindberg ym. 2018, 1126.) Tutkimus osoittaa, että nämä perheet joutuvat selviytymään itsenäisesti vaikeista tilanteista, koska peruspalvelut tai sosiaalietuudet eivät pysty riittävästi vastaamaan heidän tuen tarpeisiin (mt., 1126–1127).

L. Berntssonin ym. (2006, 448) näkemys on, että hyvinvointivaltion etuusjärjestelmä turvaa perheiden välttämättömän toimeentulon. Tutkimuksen mukaan hyvinvointivaltion uskotaan olevan niin vakaa ja suojaava, että elämisen taso ei vaikuta perheiden lasten terveyteen kovin voimakkaasti. Tämän vuoksi kaikkien lapsiperheiden taloudellisen tilanteen yleinen kohentaminen ei ole perheiden lasten terveyden edistämiseksi tarkoituksenmukaista. Se ei kuitenkaan sulje pois ajatusta siitä, ettei kaikkein köyhimmille perheille taloudellinen tuki olisi jossain tilanteissa tärkeää. (mt., 448–449.) Taloudellisen tukemisen sijaan Berntsson ym. (mt., 447) kiinnittäisivät enemmän huomioita perheiden sosiaalisen pääoman tukemiseen, sillä tutkimuksen mukaan sosiaalinen pääoma tutkitusti edistää lasten terveyttä. Näin ollen on todettavissa, että sosiaalinen pääoma, toimeentulo ja terveys luovat kompleksisen ja monimuotoisen yhtälön (mt., 441).

Perheiden heikko taloudellinen tilanne ja sen luomat haasteet jokapäiväisessä elämässä vaikuttavat perheiden subjektiiviseen kokemukseen hyvinvoinnista (Lindberg ym. 2018, 1126). Lindberg ym. ovat tuoneet esiin sen, että riski heikompaan hyvinvointiin on erityisesti perheissä, joissa kohdataan sairautta, työttömyyttä tai vanhempien eroja. Yhteiskunnan tuki edellä mainituissa ennustamattomissa tilanteissa on riittämätöntä ja vanhempien on kehitettävä erilaisia selviytymisstrategioita näissä yllättävissä elämäntilanteissa. (mt., 1116.)

Lina Van Aerschot ym. (2016, 548) tutkimuksen mukaan pienituloisuuden katsotaan olevan yksi huono-osaisuuden riskitekijöistä koulutuksen puutteen, työttömyyden ja heikkojen yhteiskuntaan kiinnittävien siteiden ohessa. Heidän tutkimuksensa mukaan taloudellinen vähävaraisuus ja huono-osaisuus vaikuttavat perheiden ja nuorten jokapäiväiseen elämään ja hyvinvointiin. Taloudellinen vähävaraisuus ilmenee fyysisessä ympäristössä, jossa nuori elää, ja se on osa henkistä pääomaa, jota nuori kantaa mukanaan. Lisäksi se on elämää ohjaava realiteetti, joka on otettava huomioon valintoja tehdessä ja jokapäiväisessä elämässä. (mt., 547–548.)

Taloudellinen niukkuus vaikuttaa myös nuoren identiteetin muodostukseen. Nuoret tunnistavat pienituloisuuteen liittyviä kulttuurisia käsityksiä huonommuudesta ja alempiarvoisuudesta sekä tuntevat häpeää rahattomuudesta. Rahattomuus luo näin ollen sekä yksilöllistä häpeää, että yhteiskunnallista eriarvoisuutta. (Van Aerschot ym. 2016, 545, 547.) Tutkimuksen mukaan nuoren tulevaisuuden suunnittelun kannalta on merkityksellistä, miten nuori tulkitsee taloudellisen niukkuuden määrittävän heidän asemaansa, mahdollisuuksiaan ja heille keskeisiä elämän osa-alueita (mt., 540). Lisäksi Van Aerschotin ym. lähiöön sijoittuva tutkimus tuo esiin sitä, että vähävaraisuus ilmenee nuorten kertomuksissa vähäisinä harrastusmahdollisuuksina. Vähävaraisista lähtökohdista tulevilla nuorilla on tutkimuksen tulosten mukaan vain vähän mahdollisuuksia harrastaa. Maksullisiin harrastuspaikkoihin, esimerkiksi uimahallissa tai kuntosalilla käynti on lähiössä asuvien nuorten kertomusten mukaan mahdotonta korkeiden käyntimaksujen vuoksi. Nuoret kokivat, että alueella oli vain vähän tekemistä tai oleskelutiloja ja he toivoivat lisää etenkin ilmaisia harrastuspaikkoja. (mt., 545.)

Karoliina Majamaa (2014) on tutkinut täysi-ikäistyneiden lasten vanhemmiltaan saamaa tukea. Tutkimuksessaan Majamaa tuo esiin sen, että julkisen tulonsiirtojärjestelmän ja sosiaalipalveluiden vuoksi vanhempien tuki aikuisia lapsia kohtaan on Pohjoismaissa vähäisempää. Majamaa kuitenkin väittää, että Suomessa hyvinvointivaltion rooli nuorten tukemisessa on jonkin verran heikentynyt. Tämä merkitsee sitä, että perheillä on nykyisin suurempi rooli nuorten aikuisten hyvinvoinnin tukijana. (mt., 25.) Nuorten odotukset vanhempien tukeen ovatkin yleistyneet. Nuoret odottavat, että heidän vanhempansa tukevat heitä myös täysi-ikäistymisen jälkeen ja suuri osa vanhemmista niin tekeekin. Majamaan tulokinnan mukaan vanhempien lisääntyneeseen tuen määrään liittyy vanhempien pidempi elinajanodote ja terveydentilan yleinen kohentuminen, sisarusten määrän väheneminen ja avioliiton epävakauden lisääntymisen myötä vertikaalisten siteiden vahvistuminen perheenjäsenten kesken. (mt., 25–27.) Vanhempien tarjoama tuki on suurimmillaan opintojen aikana tai lapsen syntymän jälkeen, eli silloin, kun nuorten taloudellinen tilanne on heikoimmillaan tai kun nuori on halukas panostamaan tulevaisuuteen. Vanhempien taloudellinen apu heikkenee tai on epätodennäköisempää silloin, kun vanhemmat katsovat, ettei avulle ole tarvetta nuoren valmistumisen tai hyvän tulotason saavuttamisen myötä. (mt., 5, 25.)

Majamaa (2014, 18) on tutkimuksessaan todennut, että vanhemman matala koulutus-taso ja koulutuspääoma ennustavat vähäistä taloudellisen ja käytännön tuen tarjoa-mista täysi-ikäistyneelle lapselle. Vanhempien vähäisempi tuki voi vaikuttaa nuoren tu-levaisuuden näkymiin ja lopulta nuoren tulevaisuuden mahdollisuuksiin. Vanhempien taloudellisen tuen puute voi olla yksi tekijöistä, jotka heikentävät yksilön halua inves-toida koulutukseen ja pakollisiin opintoihin. On todettavissa, että nuoret aikuiset, joilla on vain peruskoulutus, saavat keskimääräistä vähemmän apua ja tukea vanhemmiltaan. (mt., 25–26.)

Vanhempien koulutustason mataluus ja lapsuuden perheen taloudellisten resurssien puute sekä vanhempien terveysongelmat merkitsevät vanhempien vähäistä mahdolli-suutta tukea täysi-ikäistynyttä lastaan (mt., 18). Ilmiöstä on nähtävissä vanhempien re-surssien puutteellisuus. Vanhempien tarjoamaan tuen määrään vaikuttaa edellä mainit-tujen resurssien lisäksi myös nuoren ja vanhempien yhteydenpitotiheys ja maantieteel-linen etäisyys. Vain satunnaiset yhteydenotot vanhempiin ennustavat todennäköisyyttä vähäisempään vanhempien tukeen. Vanhempien avun vähäisyys voi taas heikentää ai-kuisen lapsen halua pitää yhteyttä vanhempiinsa. Pitkäaikainen työttömyys, sairaus ja sosiaaliset haasteet ovat yhteydessä rajallisimpiin sosiaalisiin verkostoihin ja ulkopuoli-suuden kokemuksiin. Työttömyydellä ja sosioekonomisella asemalla on näin ollen taipu-mus periytyä sukupolvesta toiseen. (mt., 26.)

Yhteiskunnan säästötoimenpiteet ovat johtaneet siihen, että palveluihin pääsyä on tiu-kennettu. Lapsiperheissä palveluiden pääsyn tiukentuminen on heijastunut muun mu-assa lapsen mahdollisuuksiin päästä päivähoiton piiriin. Tämä on johtanut siihen, että perheiden vanhemmat joutuvat yhä enenevässä määrin taistelemaan perheen oikeuk-sien puolesta. Jatkuva oikeuksien puolesta taistelu voi lopulta heijastua vanhempien ko-kemaan luottamustasoon ympärillä olevia toimijoita kohtaan. Lisäksi jatkuva oikeuksien puolesta taistelu voi heijastua omaan henkilökohtaiseen kyvykkyyden kokemukseen. Säästötoimenpiteet ovat heijastuneet myös perheiden taloudellisiin etuisuuksiin, kun esimerkiksi lapsilisää on pienennetty. (Lindberg ym. 2018, 1127.)

Koska yhteiskunnan etuusjärjestelmän katsotaan turvaavan välttämätöntä toimeentu-loa (Berntsson ym. 2006, 448), myös tulevaisuudessa tulee pyrkiä ylläpitämään tietty

taso hyvinvointivaltion taloudellisissa eduissa (Majamaa 2014, 26). Majamaa esittääkin vähävaraisuuden kulminoituvan yhteiskunnallisella tasolla viimesijassa mahdollisuuksien tasa-arvokysymyksiin. Hänen tutkimuksensa mukaan poliittisten päättäjien tulee tiedostaa vähäisten resurssien rajaavan viimesijassa nuorten vaihtoehtoja elämässä. Uhkana on, että mahdollisuuksien eriarvoisuus kasvaa heikoimmassa asemassa olevien keskuudessa. Tämän vuoksi olisikin ensisijaista, että tulevaisuudessakin investoidaan koulutukseen ja ylläpidetään riittävä taso hyvinvointivaltion eduissa muun muassa opintoetuuksien muodossa sekä asumis- ja työttömyyskorvauksin. (mt., 26.)

Lindberg ym. (2018, 1126–1127) tuovat tutkimuksessaan esiin tosiseikkaa siitä, ettei yhteiskunta pysty tarjoamaan riittävästi tukea perheille, jotka kohtaavat yllättäviä elämäntilanteita. Perheiden yllättävissä olosuhdemuutoksissa, kuten erotilanteissa, vanhemman sairastuessa tai jäädessä työttömäksi nykyiset perhepoliittiset järjestelmät eivät aina pysty vastaamaan perheiden tuen tarpeisiin. Tällaisissa tilanteissa perheiden tulee pystyä kehittämään omia selviytymisstrategioita turvautuen muun muassa lähiverkoston tai kolmannen sektorin apuun. Muuttuvissa elämäntilanteissa perheet luovat strategioita, joihin kuuluu taloudellisia järjestelyjä, sosiaalisten verkostojen hyödyntämistä, oikeuksien puolesta taistelemista sekä asioiden ja ajan priorisointia. Heidän mukaansa on perheitä, joilla on vahva sisäinen kyky selviytyä vaikeista elämäntilanteista (mt., 1126–1127).

Majamaa (2014) tuo esiin näkökulmaa siitä, että hyvinvointivaltion tuen merkitys korostuu nuorilla, joiden omat ja heidän vanhempiensa resurssit ovat vähäisiä. Nuorilla, jotka tulevat perheistä, joissa on niukat resurssit, saavat vähemmän tukea vanhemmiltaan. (mt., 25–26.)

Toisaalta Lindberg ym. (2018, 1128) muistuttavat siitä, että myös vähävaraisissa perheissä voidaan elää onnellista ja tyytyväistä elämää, vaikka vähävaraisuus loisisikin haasteita jokapäiväisessä elämässä. Koska sosiaalinen pääoma on perheiden hyvinvointia suojaava tekijä, tulisi Berntssonin ym. (2006, 449) mukaan terveyspolitiikan tavoitteena olla lapsiperheiden osallistaminen. Berntsson ym. (mt., 447) tutkimus osoittaa sen, että vanhempien leikkiminen lasten kanssa, vanhempien ja lasten osallistuminen ryhmätöihin ja lasten välttyminen kiusaamiselta vaikuttavat lasten terveyteen myönteisesti.

Nuorilla, joilla kertomuksiensa mukaan on vain vähän mahdollisuuksia harrastaa vähävaraisuutensa vuoksi, toivovat lisää ilmaisia tai edullisia harrastus- ja kohtaamispaikkoja. He kaipaavat asuinalueelleen lisää sosiaalista infrastruktuuria eli tiloja ja paikkoja, joissa olisi mahdollista kokoontua, olla ja tehdä asioita yhdessä muiden nuorten kanssa. Koska pienituloisuuden voidaan katsoa haastavan nuoren mahdollisuutta viettää vapaa-aikaa mielekkään tekemisen parissa, ilmaista ja edullisten harrastus- ja kohtaamispaikkojen saatavuuden parantaminen olisivat tulevaisuudessa keinoja tukea ja edistää vähävaraisten nuorten hyvinvointia ja sosiaalista pääomaa. (Van Aerschot ym. 2016, 545.) Myös lähiössä asuvien pienten lasten äidit toivovat Van Aerschotin ym. mukaan heidän tarpeisiinsa sopivia kokoontumis- ja ajanviettopaikkoja, joissa tavata muita ihmisiä. Tutkimuksen mukaan juuri perhekerhot, asuintalon tai taloyhtiön yhteiset tilat ja siellä järjestettävä toiminta luo ja ylläpitää pienten lasten äitien sosiaalisia suhteita. (mt., 545.)

Lähiympäristöön kiinnittyvien sosiaalisten suhteiden, tukiverkostojen ja kiinnekohtien voidaan katsoa toimivan vähävaraisten nuorten hyvinvoinnin puskureina (mt., 546). Van Aerschot ym. tutkimuksessa pienituloisuuden ja rahan puutteen voidaan katsoa nuorten haastatteluiden perusteella vahvistavan nuorten perhesuhteita sekä samanlaisessa tilanteessa olevien nuorten keskinäisiä suhteita. Nuoret kokevat, että perheen ja läheisten puoleen voi kääntyä tilanteissa, joissa nuori tarvitsee konkreettista apua. (mt., 546.) Lisäksi sekä Majamaa (2014, 25), että Lindberg ym. (2018, 1126–1127) tuovat esiin, kuinka perheen lisäksi apua on saatavilla useista eri lähteistä, kuten lähiverkostoilta, sukulaisilta, kavereilta, naapureilta tai kolmannelta sektorilta.

4.2 Koulutus, työllistyminen ja menestys

Peruskoulun jälkeisen koulutuspolun valinta on nuoren elämässä yksi merkittävimpiä valintoja, mikä määrittelee hänen tulevaisuuttaan ja työllistymistään. Suomessa koulutusvalintojen vaihtoehdot ovat varsin runsaat, tosin peruskoulun päättävälle nuorelle koulutustarjontaan kuuluu lähinnä ammatti- tai lukio-opinnot. Jokaiselle nuorelle löytyy Suomessa opiskelupaikka, mutta miksi monia vaihtoehtoja sisältävässä koulutusjärjestelmässä oman koulutuspolun löytäminen on niinkin haasteellista? Opintojen

keskeyttäminen on siinä määrin merkittävä ja huolta herättävä ilmiö, että eduskunnassa on säädetty oppivelvollisuuslain (20.12.2020/1214) 2 §:ssä alle 18-vuotiaiden koulutuksen pakollisuudesta. Luvussa tuon esiin tutkimusaineistosta nousevia nuoren koulunkäyntiin ja koulutustasoon ja sitä kautta myöhempään työllistymiseen ja menestymiseen liittyviä tekijöitä. Luvun lopussa esittelen tutkimusaineiston tarjoamia suojaavia tekijöitä, joilla voidaan tutkimustiedon mukaan tukea nuoria koulunkäynnissä, opinnoissa, työelämässä ja elämässä menestymisessä.

Kaisa Riala ym. (2003, 361–362) ovat arvioineet, että koulutuksen suorittamisen katsotaan nykyisin olevan välttämätön edellytys sosioekonomisen statuksen, sosiaalisen menestyksen ja aikuisen sosiaalisen suorituskyvyn saavuttamisen kannalta. Koulutuksen suorittaminen on yleisen arvostuksen mukaista ja välttämätön edellytys työmarkkinoilla pärjäämisessä (Sipilä ym. 2011, 130). Kouluvaikeudet voivat vähentää tulevaisuuden työelämämahdollisuuksia ja vaikeuttaa sitä kautta sosiaalisen pääoman kerryttämistä. Näiden lisäksi matala koulutustaso on yhteydessä myös elämänhallinnan ja terveyden ongelmiin myöhemmissä elämänvaiheissa. (Riala ym. 2003, 361–362.)

Kouluttamattomuuden merkitystä on pohtinut Noora Sipilä ym. (2011, 129–130) tutkimuksessaan väittäen, että nykyisin kouluttamattomuutta ei käsitetä enää tavalliseen työväestöön kuulumisena, vaan se määrittyy osattomuutena, poikkeavuutena, holtittomuutena ja koulutusvelvollisuuden laiminlyöntinä. Koulutuksen puute polarisoi nuoria vahvasti työmarkkinoilla pärjääviin ja niihin, joilla on työmarkkinoilla haasteita. Tämä polarisaatio Sipilän ym. mukaan on merkittävämpää miehillä kuin naisilla. (mt., 129–130.) Tutkimus väittää, että ilman perusasteen jälkeistä koulutusta on hyvin vaikeaa vaikinnuttaa työmarkkina-asemaan 2000-luvun Suomessa, jossa valtaosa väestöstä on hankkinut ja hankkii vähintään toisen asteen koulutuksen. Suomalaisilla työmarkkinoilla ei mielletä, että työmarkkinat olisivat ammatinoppimispaikkoja samalla tavalla kuin maissa, joissa oppisopimuskoulutuksella ja työssä oppimisella on pidemmät perinteet. Suomessa työmarkkinoilla osaajiksi määritellään pitkälti ne, jotka ovat kasvaneet osaajiksi opintojen parissa muodollisia koulutuspolkuja pitkin. (mt., 131.) Näin ollen Sipilä ym. (2011, 129) pohtivatkin sitä, onko nykypäivänä olemassa polkuja, joilla pelkän peruskoulun käyneet ja sitä kautta vaikeasti työllistyvät nuoret voivat integroitua yhteiskuntaan.

Nuoruus on aikaa, jolloin nuori siirtyy aikuisuuteen. Muutosvaihe nuoruudesta aikuisuuteen on luokkaistunut, sukupuolittunut ja kulttuurisesti vaihteleva. (Tolonen 2008, 233.) Nuorten kokemus omasta menestyksestään muodostuu sosiaalisten rakenteiden ja oman toimijuuden käsityksen kautta. Erilaisten sosioekonomisten taustojen perusteella käsitykset, mielipiteet ja kriteerit menestymisestä vaihtelevat. (mt., 245.) Sanna Aaltonen ja Sakari Karvonen (2016, 727) ovat todenneet, että nuoret rakentavat tulevaisuuttaan niistä lähtökodista, jotka he saavat perheiltään. Nämä lähtökohdat ovat peräisin perheiden tavoista, malleista ja vanhempien ja sukulaisten kokemuksista (mt., 727). Myös Paulyn Acacio-Claro ym. (2018, 382, 391) ovat tutkimuksessaan todenneet sen, että vanhempien, isovanhempien ja perheen sosioekonominen asema ennustaa merkittävästi aikuisena saavutettavaa koulutustasoa. Nuoren päätöksenteko koskien omaa tulevaisuuttaan on kuitenkin yksilökohtaista (Aaltonen & Karvonen 2016, 714, 727). Andreas Walther ym. (2015), jotka ovat tutkineet nuorten koulutusvalintoja, vahvistavat Aaltosen ja Karvosen (2016) väitettä koulutusvalintojen yksilökohtaisuudesta. Saman koulutusvalinnan tehneiden nuorten päätöksentekoprosessit koulutusvalintojen suhteen vaihtelevat. Näin ollen yksilön koulutuspolut rakentuvat rakenteellisten tekijöiden, oman toimijuuden ja ihmisten välisen vuorovaikutuksen kautta. (Walther ym. 2015, 349.)

Vanhemmat pyrkivät tarjoamaan omien mahdollisuuksiensa mukaan nuorelle heidän kaipaamaansa tukea (Aaltonen & Karvonen 2016, 714). Vanhempien koulutustaso on Jenni Tikkasen (2016, 20) mukaan vaikuttamassa heidän tarjoaman tuen kautta nuoren kokemaan huoleen tulevaisuudesta, heidän koulutyöhönsä, akateemiseen minäkäsitykseen ja tehokkuuteen. Hänen mukaansa vanhempien korkeampi koulutus yhdistyy korkeampaan tarjottuun tukeen. (mt., 20.) Perheet ja vanhemmat, joilla on riittävästi taloudellista turvaa ja kulttuurista ja sosiaalista pääomaa voivat parhaiten vastata uusiin kouluksellisiin vaatimuksiin. Tämän vuoksi vanhemmuuden vaatimuksiin koulutyössä on huono-osaisten perheiden vaikea vastata, tosin näitä haasteita voi ilmetä myös hyväosaisilla. (Ule ym. 2015, 345.)

Vanhempien tuki ja resurssit ovat yhä keskeisemmässä roolissa lasten koulutusurilla ja saavutuksissa. Huono-osaisimmalla väestöryhmällä on usein käytössään vähemmän sosiaalista, kulttuurista ja taloudellista pääomaa ja sen vuoksi lapsen tukeminen

koulunkäynnissä voi olla haasteellisempaa kuin paremmin voivissa väestöryhmissä. (Ule ym. 2015, 343–344.) Heikki Hiilamo ym. (2018, 6) ovat tutkimuksessaan todenneet, että korkeammin koulutetut ja paremmassa sosioekonomisessa asemassa olevat äidit laittavat lapset useammin päivähoitoon kuin jäävät kotiin heidän kanssaan. Sitä vastoin kotihoidontukea saavat pääasiassa matalammin koulutetut ja pienituloisemmat äidit. Tutkimus väittää, että kotihoidossa oleminen ennen peruskoulua voi asettaa kotihoi-
dossa olevat lapset huono-osaisempaan asemaan koulutuksellisesta näkökulmasta (mt., 11). Lapset, jotka ovat olleet peruskoulua ennen kotihoidossa menestyvät koulussa julkisen päivähoidon käyneisiin verrattuna heikommin (mt., 1). Vuonna 2016 Juha Sipilän johtama keskustapuolue päätti heikentää lasten oikeutta päivähoitoon perheissä, joissa toinen vanhemmista on työtön, työkyvyttömyyseläkkeellä, vanhempainvapaalla tai koti-
hoidontuella. Hiilamon ym. tutkimuksen tuloksen mukaan päätös kiristää julkiseen päi-
vähoitoon pääsyä voi vaikuttaa haitallisesti uudistuksen myötä kotihoitoon joutuneiden lasten myöhempään koulumenestykseen. (mt., 8.)

Äidin matala koulutustaso ja suuri perhekoko ennustavat merkittävästi lapsen myöhem-
pää koulutustasoa (Riala ym. 2003, 349). Lisäksi yksinhuoltajaperheiden lapset menes-
tyvät heikommin koulussa verrattuna kahden vanhemman perheisiin. Yksinhuoltajaper-
heiden lasten heikompi koulumenestys ja kouluvaikeudet alkavat tutkimuksen mukaan jo peruskoulussa. Huonon koulumenestyksen voidaan katsoa johtuvan mahdollisista op-
pimisvaikeuksista, motivaation puutteesta ja perheen heikosta elämänhallinnasta. (mt., 358–359.) Aaltonen ja Karvonen (2016, 726) ovat myös todenneet edellä mainitun il-
miön vähiten kouluttautuneiden perheiden nuorten heikommasta kouluttautumisesta. Tämän he arvioivat johtuvan osittain siitä, että parempiosaisissa perheissä nuoret uskal-
tavat ottaa enemmän riskejä, koska he pystyvät luottamaan taloudelliseen turvaverkos-
toonsa. (mt., 726.)

Riski koulutukselliseen epätasa-arvoon kasvaa, kun huono-osaisen väestöryhmän van-
hemmat eivät voi tarjota samalla tavalla tukea lapsilleen kuin parempiosaisien väestön-
ryhmien vanhemmat. Tämä on ongelmallista, koska koulutuksen katsotaan olevan yksi
keskeisimmistä keinoista ehkäistä sosiaalista eriarvoisuutta ja keino kohottaa yksilön so-
siaalista asemaa. Erityisessä vaarassa ovat perheet ja opiskelijat, joilla on vähemmän re-
sursseja, osaamista, pääomaa, taitoa ja tietoa. (Ule ym. 2015, 343–344.)

Myös Pirjo Lindforsin ym. (2018, 378) tutkimus tukee ajatusta siitä, että perheen sosiaalinen pääoma vaikuttaa lapsen ja nuoren koulumenestykseen. He pohtivat sitä, missä määrin koulu voi kompensoida kodin puutteellista pääomaa. Heidän tulostensa mukaan koulun sosiaalinen pääoma, positiivinen ja kannustava opettaja-oppilassuhde pienentävät riskiä koululoppuunpalamisille ja ennustavat parempaa koulumenestystä. Ongelmallista onkin se, että suomalaisilla yläasteilla ei luoda kovinkaan tiivistä luokkahenkeä luokkakokoonpanojen runsaan vaihtelun vuoksi. Lisäksi tutkimus tuo ongelmallisena tekijänä esiin sen, kuinka oppilas-opettajasuhteet käsitetään pitkälti yksilökeskeisesti sen sijaan, että suhde olisi kollektiivinen ja jaettu muiden oppilaiden kanssa. (mt., 368, 378.)

Mirjana Ule ym. (2015) ovat tutkineet vanhempien toiveita, tukea ja osallistumista lasten koulunkäynnissä, tulevaisuuden suunnittelussa ja koulutukseen ja koulutuspolkuihin liittyvässä päätöksenteossa. Vanhemmat tiedostavat, että lapsen koulunkäynti nojaa vahvasti yksilövastuuseen. Tutkimuksen mukaan vastuu koulutuksesta on yhä enenevissä määrin jätetty vanhempien ja lasten vastuulle. (mt., 330, 343.) Perheiden lisääntynyt vastuu koulutyössä voi luoda vanhemmille skeptisyyttä koulujärjestelmää kohtaan erityisesti tilanteissa, joissa vanhemmat kokevat, etteivät he saa koululta tarvitsemaansa tukea tai mikäli opettajan ja vanhempien välinen suhde ja kommunikaatio on etäistä (mt., 345).

Ule ym. huomioivat tutkimuksessaan sen, että keskustelu yksilön vastuusta ja ideologia individualisaatiosta naamioi ja peittää alleen rakenteellisia tekijöitä, jotka vaikuttavat menestymiseen tai menestymättömyyteen koulutuspoluilla. Rakenteellisina tekijöinä tutkijat nimeävät muun muassa perheissä olevat ongelmat ja haasteet, kuten työttömyys, maahanmuuttajataustaisuus, epävakaat työmarkkinat sekä sosiaalisen ja taloudellisen eriarvoisuuden. Näitä nuoren elämässä mukana olevia haasteellisina ja problematisina koettuja rakenteellisia tekijöitä on harvoin huomioitu yksilön opintopolkuihin vaikuttavina tekijöinä. Kuten edellä on todettu yksikön henkilökohtainen vastuu ja kyky opiskella nähdään ratkaisevana tekijänä menestykselle. (mt., 345.)

Nuorilla, jotka tulevat sosiaalisesti ja taloudellisesti heikko-osaisista perheistä on voitettava lisääntyneet esteet perheen ulkopuoliseen maailmaan tarttumisen yhteydessä (Ule ym. 2015, 345). Elina Kilpi-Jakonen (2012, 178) on tutkimuksessaan todennut

maahanmuuttajataustaisten lasten taipumuksen menestystä heikommin koulussa kuin valtaväestön lapset. Tämän voidaan katsoa kulminoituvan maahanmuuttajavanhempien valtaväestöön verrattain vähäisempiin resursseihin. Maahanmuuttajataustaisten vanhempien työttömyysluvut ovat yleisesti korkeita. Näin ollen tulotaso perheissä jää varsin alhaiseksi. Lisäksi tutkimus on osoittanut, että pakolaistaustaiset lapset pärjäävät maahanmuuttajien lapsista heikoiten koulussa, minkä voidaan katsoa johtuvan koetusta elämästä ja sen luomista traumaista. Maahanmuuttajavanhemman vakiintumaton asema yhteiskunnassa voi luoda vanhemmalle haasteita, mikä voi johtaa heikompaan kykyyn motivoida lasta heidän koulutyössään. Vanhemman integroimattomuus voi johtaa suomen kielen kehittymättömyyteen tai muihin haasteisiin, mikä vaikuttaa vanhemman kykyyn ja resursseihin auttaa lasta koulutyössä. (Kilpi-Jakonen 2012, 178–179.)

Erityisesti maahanmuuttajataustaisten tyttöjen heikompi koulumenestys saattaa johtua myös perheiden asenteista tyttöjen koulunkäyntiä kohtaan. Perheissä, jotka ovat kotoisin alueilta, joissa naisten kouluttautuminen ei ole yleistä, saatetaan suhtautua skeptisesti tyttöjen koulunkäyntiin. On myös mahdollista, että tämän ryhmän tytöt ovat kiinnittyneitä enemmän koteihinsa, jolloin he eivät ole niin paljon tekemisissä suomen kieltä käyttävien nuorten kanssa. Tällöin kielelliset haasteet voivat johtaa heikompaan koulumenestykseen. Kilpi-Jakonen onkin sitä mieltä, että suomalainen tasa-arvoinen koulutus tavoittaa pääasiassa maahanmuuttajataustaiset lapset, mutta heidän vanhempiansa työttömyys voi luoda varjon lapsen koulumenestykselle. (mt., 179.)

Sipilä ym. (2011) ovat tarkastelleet tutkimuksessaan nuoren kouluttamattomuuden yhteyttä työttömyyteen. Tutkimuksen mukaan nuoruudessa pitkään jatkuva koulutuksen ja työn ulkopuolella oleminen antavat heikot eväät nuoren tulevaisuuteen. Alhainen koulutustaso on hyvin keskeinen nuoruuden työttömyyden selittäjä. Koulutustaso on myös voimakkaasti yhteydessä siihen, kuinka pitkäksi tai pysyväksi työttömyys muodostuu. Mitä alhaisempi koulutustaso, sitä vaikeampaa on työttömyydestä irrottautuminen. (mt., 131.) Peruskouluasteen tutkinto ja sitä seurannut työttömyys voi osoittautua ylivoimaiseksi esteeksi yhteiskuntaan integroitumiselle. Pelkän peruskoulun suorittaneiden muita huonompi työmarkkinoilla pärjääminen liittyy koulutusinflaatioon koulutuksen tullessa yhteiskunnassa yleisemmäksi. Koulutuksen yleistymisen myötä osa koulutetuista joutuu nuoruudessa etsimään pidempään oman alan työtä, minkä vuoksi he

työllistyvät hetkellisesti työtehtäviin, joihin aikaisemmin ei ole tarvittu koulutusta. Peruskoulun suorittaneiden työmarkkinat ovat tämän seurauksena rajoittuneet nuoruudessa juuri siksi, että koulutetummat saman ikäryhmän edustajat ovat osin koulutustaan vastaamattomissa työtehtävissä. (Sipilä ym. 2011, 130–131.)

Sipilän ym. (mt., 130) mukaan todellinen uhka syntyy, mikäli kouluttamattomuuteen ja työttömyyteen liittyy myös muita lapsuudesta asti kasautuneita elämänhallinnan, terveyden ja elintapojen ongelmia. Nuoruusajan työttömyyden riskitekijät liittyvät osittain jo lapsuuden perheen alhaiseen sosiaaliseen asemaan ja elinoloihin. Pitkittyessään työttömyys voi johtaa syrjäytymiseen myös muilla elämän osa-alueilla. Syrjäytyminen voi olla mahdollista myös niille nuorille, joille kouluttamattomuus on ollut enemmän omaehtoinen valinta kuin valikoitumista. (mt., 129–131.) Tarja Tolonen (2008, 245) tuokin tutkimuksessaan esiin, kuinka nuoret, jotka kokevat itsensä jossain määrin syrjäytyneiksi, ovat joko työttömiä tai työskentelevät lyhyissä työsuhteissa. Lisäksi syrjäytymisen kokemusta lisää riippuvuus sosiaalietuuksista tai kokemus siitä, ettei itse voi huolehtia omasta talouselämästä. (mt., 245.)

Torild Hammer (2003) on tutkinut työttömien nuorten paluuta työelämään ja opintoihin. Hammer (mt., 220) on tutkimuksessaan todennut, että työttömien vanhempien työttömillä nuorilla on käytössään keskivertaista vähemmän sosiaalista pääomaa. Työsikäyvät vanhemmat tarjoavat todennäköisemmin sosiaalista tukea, jossa välittyy työllisyyttä koskevia normeja, arvoja, asenteita ja tietoja työmarkkinoista. Näin ollen perheen ja vanhempien tarjoamalla kulttuurisella, sosiaalisella ja koulutuksellisella pääomalla voi vaikuttaa merkittävästi nuoren opintoihin ja työelämään palaamisen todennäköisyyteen. (mt., 220–221.) Hammer (mt., 209, 221) toteaaakin, että sosiaalinen pääoma ja vanhempien tuki lisäävät työttömän nuoren todennäköisyyttä opintoihin palaamiseen ja työllistymiseen.

Nuoren uratavoitteisiin vaikuttaa yksilön ihmissuhteet, joilta nuori saa mallia ja vaikutteita. Merkityksellisiä ihmisiä nuoren uratavoitteissa on nuoren perhe, puoliso ja muut läheiset ihmissuhteet. Sosiaaliset suhteet muuttuvat siirryttäessä koulusta työelämään. Tällöin kouluperusteisten ihmissuhteiden kuten koulukavereiden ja kouluhenkilökunnan merkitys vähenee ja työperusteisten ihmissuhteiden kuten työkavereiden merkitys

kasvaa. Suhteiden muutos heijastuu myös nuoren uratavoitteisiin. (Jokisaari & Nurmi 2005, 424). Hammer (2003, 221) tuo esiin näkökulmaa myös siitä, kuinka esimerkiksi ystävien kautta saatu sosiaalinen pääoma voi vaikuttaa negatiivisesti työttömän nuoren työllistymismahdollisuuksiin. Tällöin ystäväpiirin asenteet ja arvot voivat muodostaa nuorisokulttuurin, jossa aliarvioidaan työn tai koulutuksen merkitystä.

Nuoren työelämässä kohtaamat sosiaaliset haasteet heikentävät nuoren työtyytyväisyyttä ja sitoutumishalukkuutta työhön sekä lisäävät riskiä työn lopettamiseen (Jokisaari & Nurmi 2005, 425). Niinpä Markku Jokisaari ja Jari-Erik Nurmi (mt., 425) ovat todenneet työelämän sosiaalisten haasteiden vaikuttavan heikentävästi nuoren urasuunnitelmiin ja viimesijassa hyvinvointiin. Myös Hammer (2003, 221) on havainnut, että nuoren heikko sopeutuminen aiemmissa kouluissa ja matalalle jäänyt koulutustaso lisää nuoren haluttomuutta hakeutua takaisin opintoihin. Työttömillä nuorilla hakeutuminen takaisin opintoihin on osoittautunut olevan miehille epätodennäköisempää kuin naisille. (mt., 209, 221.)

K. Appelqvist-Schmidlechner ym. (2010) ovat tutkineet armeijan tai siviilipalveluksen keskeyttäneiden nuorten miesten keskeyttämisen syitä ja tuentarpeita. Heidän tutkimuksensa mukaan yhä edelleen suurin osa nuorista suomalaismiehistä suorittaa armeijapalveluksen. Palveluksen suorittaminen mielletään ajokorttina tulevaisuuteen. (mt., 172.) Armeijan keskeyttäneet nuoret miehet ovat usein huono-osaisempia lapsuuden elinolojen suhteen ja erilaiset sosiaaliset ongelmat ovat yleisempiä verrattuna armeijan suorittaneisiin. Palveluksesta vapautetut nuoret kärsivät tyypillisesti ongelmien kasautumisesta. Armeijan keskeyttäneet ovat kohdanneet enemmän psyykkisiä ja sosiaalisia ongelmia muun muassa alkoholiin, työttömyyteen, talouteen, asunnottomuuteen, sosiaaliseen tukeen ja psykologisiin ongelmiin liittyen. (mt., 168.) Palveluksen keskeyttäneistä nuorista noin puolella keskeyttäminen johtuu mielenterveyden ongelmista (mt., 172).

Appelqvist-Schmidlechner ym. (2010, 174) tuovatkin tutkimuksessaan esiin, kuinka nuoren elämässä olevat sosiaaliset haasteet vaikeuttavat psykososiaalisista ja normatiivisista kehitystehtävistä suoriutumista. Näin on myös palveluksen keskeyttäneiden oireilevien nuorten miesten kohdalla. Tutkimus vahvistaa käsitystä siitä, kuinka nuoruudessa

olevat ongelmat eivät useinkaan ole yksinkertaisia, vaan sosiaaliset ongelmat ovat seurausta useiden tekijöiden yhteisvaikutuksesta. Näin ollen kasautuneet ongelmat eivät katoa, vaan kulkevat nuoren mukana aikuisuuteen luoden uusia ongelmia. (mt., 172.)

Rialan ym. (2003, 360–361) tutkimus väittää, ettei perheen sosioekonomisella asemalla ole niin suurta merkitystä lapsen koulumenestykseen suomalaisessa kontekstissa. Perheen sosioekonomisen aseman merkityksettömyys lapsen koulumenestyksessä voi johtua suomalaisesta tulonjaosta, jonka ansiosta voidaan ehkäistä perheiden köyhyyttä ja kasvattaa tasa-arvoista koulutusta. Lapsen koulumenestystä tarkastellessa huomio tulisi kiinnittää Rialan ym. mukaan perheiden sosioekonomisen aseman sijaan perheiden taustamuuttujiin. (mt., 360–361.)

Tutkimuksen mukaan perheen taustamuuttujista erityisesti äidin korkea koulutustaso suojaa lasta koulutuksellisilta vaikeuksilta. Äidin koulutustason katsotaan toimivan perheen inhimillisen pääoman mittarina, mikä heijastuu lapsen koulumenestykseen. Tutkimus korostaakin, kuinka myös tulevaisuudessa äitien koulutustasoa tulee turvata opintojen suorittamiseen mahdollistavien sosiaalietuuksien ja tukijärjestelyjen kautta. Positiivista on se, kuinka nykyisellään suomalaisen koulutusjärjestelmän katsotaan tarjoavan kaikille tasavertaisen mahdollisuuden kouluttautumiseen riippumatta toimijan iästä, asuinpaikasta, taloudellisesta tilanteesta, sukupuolesta tai äidinkielestä. Suomessa opiskelu on ilmaista kaikilla koulutustasoilla, opintoja tuetaan sosiaalietuuksin ja taloudellisin tukijärjestelyin kuten opintorahalla, asumistuella ja valtion takaamalla opintolainalla. (mt., 360–361.)

Perheen taustamuuttujia tarkastellessa Rialan ym. tutkimuksen mukaan yksinhuoltajaperheissä lasten koulumenestys on kahden vanhemman perheisiin nähden osoitettu heikommaksi. Kuitenkin Riala ym. muistuttavat siitä, että valtaosa yksinhuoltajaperheistä lähtöisin olevista lapsista pärjää hyvin koulumaailmassa ja saavuttaa vähintään toisen asteen koulutuksen. Yksinhuoltajaperheiden lasten heikompi koulumenestys voi selittyä muilla perheessä olevilla riskitekijöillä, eikä yksinhuoltajuus selitä yksistään lasten heikompa koulumenestystä. Naisten koulutuksellinen ja taloudellinen itsenäisyys on yksi merkittävä syy siihen, ettei vanhempien ero tai toisen vanhemman kuolema vaikuta merkittävästi lapsen myöhempään koulutukseen. (Riala ym. 2003, 360–361.)

Tulevaisuuden perheneuvojien, terveydenhuollon ammattilaisten ja opettajien tulisi etsiä uusia tapoja tukea lapsia, jotka tulevat mitä erilaisimmista perheistä (Riala ym. 2003, 362).

Hiilamo ym. (2018) ovat tutkineet ennen peruskoulua kotihoidossa olleiden lasten ja julkisen päivähoidon käyneiden koulumenestystä. Tutkimus vahvistaa julkisen päivähoidon positiivisia vaikutuksia lapsen elämään ja koulumenestykseen. He perustelevat julkisen päivähoidon positiivisia vaikutuksia sillä, että päivähoidon katsotaan antavan lapsille mahdollisuuden oppia kognitiivisia ja ei-kognitiivisia taitoja, jotka ovat hyödyllisiä myös koulumaailmassa. Päivähoidossa opitut taidot voivat tukea lapsen koulunkäyntiä. (mt., 1.) Toisaalta tutkimuksessa todetaan, kuinka päivähoitojärjestelyt eivät vaikuta lasten peruskoulun jälkeisten opintojen loppuunsaattamisen todennäköisyyteen (mt., 7).

Lindfors ym. (2018, 379), jotka tarkastelivat koulun sosiaalista pääomaa, vahvistavat koulun sosiaalisen pääoman vähentävän koululoppuunpalamisen riskiä lisäten todennäköisyyttä oppilaan parempaan koulumenestykseen ja hyvinvointiin. Muun muassa oppilaan ja opettajan välinen positiivinen ja tukeva suhde voi edistää nuoruuden hyvinvointia ja koulussa pärjäämistä. Koulun ja kodin sosiaalinen pääoma ehkäisee tutkimuksen mukaan lapsen loppuunpalamista ja edesauttaa koulussa menestymistä. (mt., 368.) Tutkimus jättää avoimeksi kysymyksen sen, missä määrin koulun sosiaalinen pääoma voi kompensoida vaikeita perheolosuhteita. Tutkimus vahvistaa kuitenkin käsitystä siitä, kuinka koulutus- ja terveyspolitiikkaa tulisi yhteensovittaa ja kehittää siten, että koulussa voitaisiin edistää sekä oppilaiden koulumenestystä että akateemista hyvinvointia merkittävien murroksiensa kehitys- ja opiskeluvuosien aikana. (mt., 379.) Koska koulun sosiaalinen pääoma tukee nuorten hyvinvointia, tulisi kouluterveydenhuoltoa, koulutuspolitiikkaa ja -käytäntöä kehittää rakentamalla koulun sosiaalista pääomaa (mt., 368).

Acacio-Claro ym. (2018, 382, 391) tuovat tutkimuksessaan esiin nuoren varakapasiteettien merkitystä koulumenestyksen ja aikuisuuden koulutustason saavuttamisessa. Koulunkäyntiä tukeviksi varakapasiteeteiksi he ovat katsoneet psykososiaaliset voimavarat, koulusaavutukset ja terveyttä edistävän käytöksen. Niinpä Acacio-Claro ym. (mt., 391) tutkimus väittää, että varakapasiteetit ja erityisesti nuoren tavoittama sosiaalinen tuki vähentää perheen sosioekonomisten olosuhteiden luomia negatiivisia ennusteita

koulutustasoon liittyen. Tulevaisuudessa tulisikin luoda interventioita, joilla voitaisiin vahvistaa nuoren varakapasiteetteja ja voimavaroja. Näiden interventioiden tulisi kohdistua erityisesti huono-osaisimpaan väestönryhmään, koska perheen sosioekonomisen aseman on osoitettu vaikuttavan aikuisuuden koulutustasoon. (Acacio-Claro ym. 2018, 382, 393.) Toisaalta Tolonen (2008, 246) muistuttaa tutkimuksessaan nuorten kyvykkyydestä itse luoda, käyttää ja hyödyntää sosiaalista pääomaa. Vaikka nuoret saavat läheistensä kautta sosiaalista ja kulttuurista pääomaa ei se tarkoita sitä, että nuori olisi pelkästään aikuisten tarjoaman sosiaalisen pääoman varassa.

Maahanmuuttajataustaisten lasten koulunkäynnin tukemiseksi Kilpi-Jakosen (2012, 179) tutkimuksen mukaan olisi ensisijaisen tärkeää edistää lasten vanhempien kapasiteetteja. Maahanmuuttajataustaisten lasten koulunkäynnin näkökulmasta erityisesti äidin työllistyminen ja sitä kautta modernien asenteiden omaksuminen tukee kouluttautumista ja edistää koulumenestystä erityisesti tyttöjen kohdalla. Kodin kulttuuri, joka arvostaa tyttöjen kouluttautumista heijastuu tyttöjen koulumenestykseen. Lisäksi perheen modernit asenteet lisäävät todennäköisyyttä sille, että tytöt viettävät enemmän aikaa suomen kieltä käyttävien kanssa, jolloin heidän kielelliset valmiutensa kehittyvät. Kielellisten valmiuksien kehittyminen voi johtaa tyttöjen parempaan koulumenestykseen. (mt., 179.) Tutkimuksessa todetaan, että maahanmuuttajataustaisten lasten katsotaan hyötyvän suomalaisesta koulujärjestelmästä. Riski huono-osaisuuden jatkumiseen sukupolvelta toiselle perustuu lähinnä vanhempien työllistymisvaikeuksien aiheuttamiin resurssivajeisiin. (mt., 167.) Näin ollen lapsen koulumenestyksen näkökulmasta olisi ensisijaisen tärkeää, että maahanmuuttajaperheen vanhempi pääsisi hyödyntämään uudessa kotimaassaan olemassa olevia resurssejaan ja mahdollisesti luomaan uusia taitoja ja resursseja (mt., 179).

Jenni Tikkanen (2016, 21) tuo tutkimuksessaan esiin identiteettipääoman merkityksen nuorten kokeman tulevaisuuden huoleen liittyen. Hänen mukaansa nuoren identiteettipääoma suojaa tulevaisuuden huolelta ja huolen aiheuttamilta negatiivisilta käyttäytymis- ja terveysvaikutuksilta. Identiteettipääoma mahdollistaa tehokkaan toimimisen instituutioissa ja niiden välillä ja lisää kykyä tehdä harkittuja päätöksiä tulevaisuutta koskien. Tikkanen tuo tutkimuksessaan esiin suomalaisen koulutusjärjestelmän etuja. Nuorten koetun tulevaisuuden huolen vähäisyys johtuu osittain siitä, ettei

koulutusjärjestelmässä koeta olevan umpikujia. Lisäksi hän tuo esiin, kuinka hyvinvointijärjestelmä takaa vähintään minimitason turvan jokaiselle. Tämä osaltansa vähentää nuorten tulevaisuuden huolta. Ule ym. (2015, 344) täydentää Tikkasen (2016) ajatusta siitä, kuinka Suomessa opintojen katsotaan olevan kaikkien ulottuvilla. Tutkimuksen mukaan vanhemmat uskovat lastensa ja nuortensa sosiaalisen aseman kehittymiseen, koska opinnot ovat jokaisen saatavilla (mt., 344).

Riippumatta vanhempien sosioekonomisesta asemasta, vanhemmat pohtivat lasten tulevaisuuden koulutusvalintoja ja osallistuvat koulunkäyntiin (mt., 346). Ule ym. tuovat esiin sen, kuinka vanhemmat ja nuoret kokevat opiskelun ja kouluttautumisen merkityksellisenä. Koulutuksen katsotaan olevan tehokkain keino myöhemmän työllistymisen saavuttamisessa. Vanhemmat myös tiedostavat heidän laajentuneen roolin lasten koulutyössä. Ule ym. pohtivatkin vanhempien lisääntyneen suojaavan asenteen lasten ja nuorten koulunkäyntiä kohtaan olevan seurausta yhä individualisoituneemmasta yhteiskunnasta. Vastuu menestyksestä on siirtynyt yhä enenevässä määrin yhteiskunnalta yksilölle, jolloin vanhemmat haluavat osallistua lapsen ja nuoren koulunkäyntiin ja tulevaisuuden suunnitteluun. (mt., 345.)

Sipilä ym. (2011, 131), jotka tarkastelivat nuorten kouluttamattomuutta ja työttömyyttä tuovat tutkimuksessaan esiin, kuinka nuorten työttömyyteen ja kouluttamattomuuteen tulisi vastata muun muassa koulutusta lisäämällä. Lisäksi heidän mielestään tulisi luoda uusia innovatiivisia ratkaisuja nuorten kouluttamattomuuden ja työttömyyden välisen kierteen katkaisemiseksi. Erityistä huomiota tulisi kiinnittää heikommassa asemassa olevien perheiden nuorten aikuisten erityisiin koulutuksellisiin tarpeisiin ja neuvontaan (Riala ym. 2003, 349). Toisaalta Hammer (2003, 221) tuo esiin vastakkaista näkemystä siitä, kuinka useassa Euroopan maassa on lisätty opiskelupaikkojen määrää pyrkimyksenä ehkäistä ja vähentää nuorten työttömyyttä. Hammerin tutkimuksen mukaan pääasiassa vain nuoret naiset ovat hyödyntäneet tätä vaihtoehtoa. Hammerin mielestä tulisi pohtia, miten palaaminen opintoihin saataisiin houkuttelevammaksi vaihtoehdoksi myös työttömille nuorille miehille. (mt., 221.)

Koulutuspoliittisessa päätöksenteossa tulisi huomioida koulutusvalintojen perustuminen yksilön elämäntilanteeseen ja vuorovaikutukseen (Walther ym. 2015, 349). Työttömille

nuorille, joilla on ollut aikaisemmin haasteita kouluun sopeutumisessa tai nuorilla, joilla on matala koulutustaso, oppisopimuskoulutus voisi toimia sopivana vaihtoehtona koulupohjaiseen koulutukseen verrattuna (Hammer 2003, 221). Hammer tuo tutkimukseensa myös esiin sen, kuinka vanhempien emotionaalinen, aineellinen ja sosiaalinen tuki on merkityksellinen työttömän nuoren työllistymiseen vaikuttava tekijä. Vanhempien sosiaalinen tuki vahvistaa nuoren sosiaalista kyvykkyyttä ja tarjoaa tietoja työmarkkinoista. Lisäksi vanhempien tuki voi tarjota nuorelle sosiaalista pääomaa liittyen odotuksiin, normeihin ja asenteisiin, jotka vahvistavat sosiaalista kyvykkyyttä. Sosiaalinen kyvykkyys on keskeistä työmarkkinoilla pysymisen kannalta. (mt., 220.)

Nuorten työllistymisen kannalta Jokisaari ja Nurmi (2005, 425) ovat korostaneet epävirallisten verkostojen ja sosiaalisten siteiden merkitystä. Epävirallisten verkostojen tunnistaminen työllistymisväylänä tulisi huomioida näin ollen myös nuorten työllistämiseen tähtäävässä työssä. Jokisaari ja Nurmi perustelevat epävirallisten verkostojen merkitystä sillä, että useat työtarjoukset tulevat epävirallisten sosiaalisten verkostojen kautta, kun työnantajat etsivät usein uusia työntekijöitä hyödyntäen omia sosiaalisia verkostojaan. Tämä tarkoittaa sitä, että työnhakijaa tulisi ohjata työnhakuaan olemassa oleviin sosiaalisiin verkostoihin ja henkilöihin, joilla on työmarkkinoilla resursseja. Tutkimuksen mukaan nuorilla, joilla kuuluu sosiaaliseen verkostoon korkean sosioekonomisen aseman omaavia aikuisia, työllistyvät todennäköisemmin niihin henkilöihin verrattuna, joilla ei vastaavanlaisia suhteita ole (mt., 426). Yksikin myönteinen ihmissuhde, joka tarjoaa mallia, tietoja ja verkostoja työelämään liittyen, voi toimia nuoren kannattelevana voimana siirryttäessä opinnoista kohti työelämää.

Nuoret, joilla on sosiaalisia siteitä henkilöihin, joilla on korkea sosioekonominen asema, päätyvät todennäköisemmin pitkäaikaiseen työsuhteeseen verrattuna ikätovereihin, joilla ei ole kyseisenlaisia sosiaalisia siteitä. Tällöin henkilö saa suhteiden kautta työelämään liittyviä tiedollisia resursseja ja sosiaalisia vaikutteita. (mt., 424–425.) Työelämää edistävien suhteiden ei tarvitse olla vahvoja vaan myös heikot ja etäiset suhteet voivat edistää nuorten työllistymistä opinnoista siirryttäessä kohti työelämää. Heikot suhteet voivat yhdistää ihmisiä eri sosiaalisiin verkostoihin laajentaen työelämämahdollisuuksia ja tarjoten tietoa mahdollisista työllistymisväylistä. Esimerkiksi opintojen aikaiset harjoittelut ja niiden kautta luodut kontaktit ja organisaatiotuntemus voivat edistää

koulutuksen jälkeistä työllistymistä. (Jokisaari & Nurmi 2005, 425.) Nuoria tulisikin ohjata keräämään suosittelijoita aiemmista työ- tai harjoittelupaikoista, työkavereilta ja muilta kontakteilta (mt., 426). Lisäksi sosiaalisten siteiden ominaisuuksilla on merkitystä nuoren työllistymiseen ja uratavoitteisiin ja -kehitykseen. Hyvä suhde työnohjaajaan lisää työttyytyväisyyttä pienentäen työn keskeyttämisen riskiä. Parhaimmillaan ohjaaja voi omalla toiminnallaan lisätä nuoren työ- ja uraresursseja. (mt., 424–425.)

Appelqvist-Schmidlechner ym. (2010, 174) tutkimuksen mukaan koulun ja armeijan keskeyttäneitä nuoria tulisi tarkastella samalla tavalla. Armeijan kutsunnat tarjoavat väylän kohdata koko tietyn ikäluokan miehet. Kutsunnat tulisi nähdä mahdollisuutena tavoittaa ne nuoret miehet, jotka tarvitsevat terveyden- ja sosiaalihuollon palveluilta tukea. Tätä nuorten ja yhteiskunnan kohtaamista tulisi hyödyntää aktiivisesti psykososiaalisten ongelmien ehkäisyssä. Palveluita tulisi keskittää siten, että armeijan keskeyttäneet miehet, joilla on muuhun väestöön verrattuna runsaasti psykososiaalisia ongelmia, pääsisivät sosiaali- ja terveydenhuollon palveluiden piiriin (mt., 168). Sotilaallista kuntoluokitusta, jota käytetään ensisijaisesti varusmiesten valikoimisessa sopiviin tehtäviin, voitaisiin hyödyntää tulevaisuudessa myös yleisenä hyvinvoinnin mittarina (mt., 171). Koska ongelmat kasautuvat ja niihin puuttuminen on vaikeaa, tulisi nuoria tukea kokonaisvaltaisesti sen sijaan, että interventioissa keskitytään vain tiettyyn oireeseen tai käyttäytymisongelmaan (mt., 174). Tutkimuksen mukaan armeijan keskeyttäneiden kohdalla tulisi keskittyä ongelmien ehkäisyyn ja hyvinvoinnin edistämiseen. (mt., 168, 174.) Suomessa on ollut muun muassa hanke nimeltään Time out! Aikalisä! Elämä raiteilleen (Time Out! Life Back on Track), joka on pyrkinyt kehittämään nuorten miesten syrjäytymiskehitystä ehkäiseviä tukitoimia. Hankkeen tulokset ovat olleet Appelqvist-Schmidlechner ym. (mt., 174) mukaan lupaavia, vaikuttavia ja toteutuskelpoisia.

4.3 Elinympäristö ja sosiaaliset suhteet

Nuorten elämä kietoutuu voimakkaasti asuinalueeseen ja lähiympäristöön (Van Aerschot & Salminen 2018, 248). Merja Sinkkosen (2013, 535) tutkimuksen mukaan jopa reilu 80 prosenttia nuorista kokee olevansa kiintynyt kotikuntaansa. Myös Tarja Tolonen (2005, 356) tuo esiin sen, että kotikaupunki merkitsee nuorille paljon. Hänen mukaansa paikalliset suhteet luovat tärkeän lähteen nuoren sosiaaliselle pääomalle. Tutkimuksessa tuodaan esiin se, että nuori tarvitsee sosiaalista pääomaa kulttuurisen pääoman ja koulutuksen saavuttamisessa. (mt., 343, 346.) Tunne siitä, että kuuluu johonkin, edistää nuorten kokemaa hyvinvointia (Sinkkonen 2013, 540). Luvussa tuon esiin tutkimusaineistosta nousseita elinympäristöön liittyviä tekijöitä ja sosiaalisia suhteita, jotka vaikuttavat nuoren hyvinvointiin ja pärjäämiseen elämässä.

Tolosen (2005, 343, 346) tutkimuksen mukaan nuoret valitsevat samoja ammatteja ja jäävät asumaan samoilta asuinalueille kuin heidän vanhempansa. Päivi Berg ym. (2018, 246) ovat tutkineet kotiseudulle jääneiden ja kotiseudulta lähteneiden luokkanousua. Heidän mukaansa kotiseudulle jäävät ovat pääasiassa matalammin kouluttautuneita poismuuttaneisiin verrattuna. Tällöin lähteneiden ja mahdollisesti kotiseudulleen myöhemmin palanneiden luokkanousu on ollut mahdollista kulttuurista pääomaa kasvattamalla muualla kouluttautumisen kautta. (mt., 246.) Kotiseudulle jääneillä työväenluokkaisille asuinseuduille jääminen saattaa heijastua heikentävästi yksilön toimeentuloon, koska sosiaalisia ja maantieteellisiä liikkuvuuden mahdollisuuksia ei hyödynnetä siinä määrin kuin nykyaikaisessa työllisyyspolitiikassa nuorten odotetaan tekevän. Usein kotiseudulle jääminen onkin valinta, jonka nuori tekee tietoisena siitä, että hän toimii vastavirtaan liikkuvan ihannekansalaisen ideaalille. Joissain tapauksissa rakennemuutosalueilla kotiseudulle jääminen voi olla myös pakon sanelemaa, koska kiinteän omaisuuden kuten omistusasunnon tai maatilan myyminen ei ole mahdollista omaisuuden arvon laskemisen vuoksi. (mt., 245.)

Lina Van Aerschot ja Jarkko Salminen (2018, 248) tuovat tutkimuksessaan esiin viime vuosien yhteiskunnallista kehityskulkua kohti nuorten sosioekonomisen eriarvoisuuden ja lähiöiden sosiaalisen eriytymisen kasvua. Myös Van Aerschotin ym. (2016, 548) mukaan sosiaaliset ongelmat keskittyvät jossain määrin samoilta asuinalueille ja erityisesti

suurten kaupunkien lähiöihin. Heli Salmi ym. (2018) ovat tutkineet asuinalueen sosio-ekonomisen aseman vaikutusta lasten onnettomuuksiin ja hätätilanteisiin, jotka ovat tapahtuneet sairaaloiden ulkopuolella. Heidän tutkimuksensa osoittaa sen, että lapsilla, jotka asuvat huono-osaisilla asuinalueilla, on merkittävästi enemmän sairaalan ulkopuolisia hätätilanteita verrattuna paremmilla seuduilla asuviin lapsiin. (mt., 1048.) Salmi ym. epäilevät hätätilanteiden määrien liittyvän siihen, että huono-osaisuudesta kärsivillä lapsilla on parempiosaisia useammin sairauksia ja traumoja, jotka edellyttävät akuuttia sairaalahoitoa. Toisaalta Salmen ym. tutkimus jättää avoimeksi kysymyksen, johtuuko kohonnut sairastavuus huono-osaisilla asuinalueilla ennaltaehkäisevän hoidon puutteellisuudesta, saatavuudesta tai sen laadusta vai johtuuko se asuinalueella asuvien ihmisten erilaisista terveyasenteista. (mt., 1051.)

Sinkkosen (2013, 536) mukaan tunne kuulumisesta on tärkeä paikkakuntaan kiinnittymisen tekijä. Myös Van Aerschot ym. (2016, 545) mukaan asuinalueella olevat sosiaaliset suhteet ovat tärkeitä syitä jäädä asumaan kyseiselle asuinalueelle. Sosiaaliset suhteet, kuten perhe, kumppani ja kaverit ovat tärkeitä tekijöitä paikkakuntaan kiinnittymisessä (Sinkkonen 2013, 536). Asuinalueen kaveriporukalla on Van Aerschotin ja Salmisen (2018, 248) mukaan suuri merkitys nuorelle. Nuorten jakama sitova sosiaalinen pääoma luo kaveriporukkaan yhteenkuulumisen ja turvallisuuden tunnetta. Läheisten sitovien (bonding) suhteiden avulla nuori voi luoda siltoja rakentavia (bringing) suhteita, jotka auttavat nuorta parantamaan omaa elämäntilannetta ja etenemään elämässään. Nuorten haastatteluista käykin ilmi, että nuoret auttavat ja tukevat toisiaan erityisesti tilanteissa, joissa aikuisiin ei voi luottaa tai mikäli palveluista ei ole saatu kaivattua tukea. (mt., 259.) Sinkkosen (2013, 536) mukaan sosiaalisten suhteiden lisäksi kuulumisen tunnetta lisää myös paikkakunnan hyvä tuntemus, emotionaalinen kiintymys kotiseutuun ja kokemus siitä, että voi vaikuttaa asuinalueensa asioihin. Lisäksi muun muassa koulussa viihtyminen ja kouluun liittyvä sosiaalinen pääoma voivat sitoa nuorta kotiseudulle. Bergin ym. (2018, 245) mukaan kotiseudun sosiaaliset verkostot ja sosiaalinen pääoma luovat yksilölle turvan tunnetta.

Tolosen (2005, 357) mukaan tyytyväisyys asuinseutuun ja sen tarjoamiin mahdollisuuksiin muun muassa opintojen tai muun elämän osa-alueiden osalta tukevat nuoren toimijuutta. Lisäksi voimakas yhteisöllisyyden kokemus perheeseen, paikalliseen kulttuuriin

tai yhteisöön vahvistavat nuoren toimijuutta. Nuoren kokemus voimakkaasta kiintymyksestä paikallisyhteisöön ja niissä oleviin ihmissuhteisiin vahvistavat nuoren sosiaalista ja emotionaalista pääomaa. (Tolonen 2005, 356–357.) Sosiaalisen tuen lisäksi perhe, ystävät ja naapuruston sosiaaliset verkostot voivat tarjota nuorelle muutakin hänen kaipaamaansa tukea, kuten materiaalista, toimeentuloa turvaavaa tai käytännön tukea (Van Aerschot ym. 2016, 545). Läheisten tarjoama konkreettinen tuki muun muassa ajoittaisen ruoka-avun kautta, on nuorten kokemusten perusteella tärkeitä tekijöitä, jotka vaikuttavat jäämiseen kotipaikkakunnalle (mt., 546).

Tolosen (2005, 356–357) tutkimuksen mukaan osa nuorista kuitenkin kokee, etteivät he tunne osallisuutta paikallisyhteisön jäsenenä. Ongelmallista on, mikäli nuori ei saa hänen kaipaamaansa tukea vanhemmilta, koulusta tai terveydenhuollosta. Näissä tilanteissa nuorta uhkaa se, ettei hän saa auttavaa, siltoja tai yhteyksiä luovaa (linking) sosiaalista pääomaa. (Van Aerschot & Salminen 2018, 259.) Nuoret, jotka kokivat, etteivät saa tukea perheeltään, voivat tuntea yksinäisyyttä tai olevansa yhteisöön kuulumattomia. Näissä tilanteissa nuori voi kuitenkin saada kaipaamaansa tukea muun muassa julkisista palveluista kuten poliisilta tai sosiaalityöntekijältä. (Tolonen 2005, 357.)

Tunne yhteisöllisyydestä, hyvät suhteet perheeseen ja oman henkilökohtaisen elämän historian hyväksyminen ovat keskeisessä roolissa siinä, miten nuori kykenee käyttämään hänen sosiaalista ja kulttuurista pääomaansa. (mt., 356–357.) Van Aerschotin ja Salmisen (2018, 257–258) tutkimuksen mukaan nuoret odottavat, että heidän vanhempansa voisivat toimia tärkeinä aikuisina ja tarvittaessa auttaa nuoria hakemaan apua. Nuorten näkökulmasta vanhempien tulisi rakentaa siltoja ja luoda yhteyksiä tilanteiden ratkaisemiseksi.

Nuoret arvioivat suhteita ja tarjolla olevaa tukea kriittisesti ja pettyvät, mikäli aikuiset eivät kuuntele, ymmärrä tai tarjoa heidän kaipaamaa tukea (mt., 259). Nuoret voivat myös kokea, ettei heille tarjottava tuki ole sellaista, jonka he itse kokevat tilanteeseensa sopivaksi tai hyödylliseksi. Esimerkiksi opettajan tai viranomaisen suhtautuminen nuoren asioihin voi tuntua nuoren näkökulmasta ylireagoinnilta, jolloin nuoret kokevat seurauksien olevan liian vakavia. Nuoret toivovat saavansa opettajalta tai kouluviranomaiselta keskusteluapua ja neuvoa nuoren ongelmaan tai kotona syntyneisiin huoliin heidän

normaalissa kasvuympäristössään, koulussa. Sen sijaan, että nuoren kanssa keskusteltaisiin koulussa hänen esiin tuomista ongelmista, kouluviranomainen voi päätyä siirtämään asianhoidon sosiaalitoimelle tehden nuoresta sosiaalitoimeen ilmoituksen. (Van Aerschot & Salminen 2018, 258.) Van Aerschot ja Salminen tulkitsevat, ettei vika toimintatavassa johdu opettajista, nuorisotyöntekijöistä tai sosiaalityöntekijöistä, vaan siitä, että instituutioiden edustajina viranomaisten on vaikea luoda läheisiä siteitä nuoriin. Siteiden luomisen sijaan viranomaiset pyrkivät säilyttämään ammatillisen etäisyyden tai toimimaan sääntöjen tai ohjeistusten mukaisesti. Lisäksi nuoret kokevat ongelmalliseksi sen, ettei viranomaisilla ole kokemustietoa heidän elämästään. Nuorten kertomusten mukaan he pitävät omakohtaista kokemusta tärkeämpänä kuin virallista pätevyyttä. Nuoret toivovat, että aikuiset pysähtyisivät kuuntelemaan ja pohtimaan yhdessä nuoren kanssa, mitä vaikeissa tilanteissa voitaisiin tehdä. (mt., 259.)

Sinkkosen (2013, 523) näkemyksen mukaan kotikuntaan kiinnittymisen syitä on hyvä tunnistaa, jotta nuorten syrjäytymistä voidaan ehkäistä ja edistää kuntien menestymistä. Hänen mukaansa kiintymys asuinseutuun ehkäisee nuoren syrjäytymistä ja edistää aktiivista osallistumista kotiseudun kehittämiseen (mt., 540). Nuorten hyvinvoinnin edistämisen näkökulmasta on siis ensisijaisen tärkeää, että he kokevat olevansa osallisia lähiyhteisönsä jäseniä (mt., 523). Koulu ja perhe on keskeisessä roolissa siinä, miten hyvin nuori kokee kuuluvansa tai kiintyy paikallisyhteisöön tai kotikuntaan. Lisäksi koululla on keskeinen rooli nuorten sitouttamisessa aktiivisiksi yhteiskunnan sosiaalisiksi toimijoiksi. (mt., 540.)

Van Aerschot ja Salminen (2018, 248) tuovat esiin näkökulmaa siitä, että vaikka asuinseutujen eriytymisen prosessi jatkuu yhä edelleen ja lähiöissä on omat ongelmansa, tarjoaa huonomaineisimmatkin lähiöt nuorille sosiaalista pääomaa muun muassa positiivisia samaistumisen kohteita, tukiverkostoja, kaveriporukoita ja identiteetin rakentamisen välineitä. Merkitykselliset suhteet, tekeminen sekä tunne siitä, että kuuluu johonkin kiinnittävät lähiympäristöön, vaikka nuoren asuinpaikka olisikin ongelmista ja ankeasta miljööstä tunnettu lähiö. Nuoret tuovatkin haastatteluissa esiin asuinalueensa hyviä puolia ja kuvaavat alueelle kiinnittyviä sosiaalisia suhteita tärkeänä osana elämäänsä. (mt., 259.) Positiivista on myös se, että lähiössä ja vaikeissa perheoloissa kasvaneet

nuoret, joille on niukasti tarjolla sosiaalista pääomaa, osaavat määritellä, keiden kuuluisi heitä auttaa (Van Aerschot & Salminen 2018, 257–258).

Salmi ym. (2018, 1054) tuovat tutkimuksessaan esiin, että jatkossa interventiot tulisi kohdentaa siten, että sosioekonomisesta eriarvoisuudesta johtuvia lasten terveyseroja pyrittäisiin kaventamaan. Van Aerschot ja Salminen (2018, 260) kiteyttävät tutkimuksessaan, että lähiöiden ongelmia ratkaistaessa tulisi tunnistaa lähiössä asuvien omat voimavarat ja erityisesti nuorten pyrkimys luoda tukevia suhteita. Heidän mielestään ratkaisuja lähiöiden ongelmiin ei tule etsiä ulkoapäin erilaisten asiantuntijoiden toimesta. Tunnistamalla muun muassa nuorten itsensä luoma sosiaalinen pääoma voidaan luoda uusia suhteita nuorten, heidän kanssaan työskentelevien ammattilaisten ja päättäjien välille. (mt., 260.)

Van Aerschot ja Salminen (mt., 260) muistuttavat tutkimuksessaan, etteivät nuoret ole pelkästään aikuisten luoman sosiaalisen pääoman varassa, vaan nuoret luovat tai ainakin pyrkivät luomaan pääomaa itse. Tolonen (2005, 357) vahvistaa Aerschotin ja Salmisen (2018) ajatuksia siitä, kuinka nuoret ovat aktiivisia toimijoita, jotka pyrkivät itse luomaan suhteita, siteitä, siltoja ja yhteyksiä ympärillään oleviin toimijoihin, kuten vanhempiin, sukulaisiin, kavereihin, opettajiin ja nuorisotyöntekijöihin. Tolonen tuo esiin näkökulmaa siitä, jonka mukaan jokainen yksilö hyödyntää sosiaalista, emotionaalista, kulttuurista ja taloudellista pääomaa hyvin eri tavoin. Kuitenkin Tolonen vahvistaa tutkimuksessaan väitteen, että sosiaalinen pääoma vaikuttaa positiivisesti kulttuurisen pääoman kasvattamiseen ja koulutukseen. Luokkanousun näkökulmasta luokkanousu edellyttää nuorelta itsekuria, vahvaa toimijuuden tunnetta, emotionaalista ja sosiaalista tukea ja hyviä paikallisia suhteita ja kykyä hyödyntää niitä. (mt., 357.)

4.4 Kodin ulkopuolelle sijoittaminen

Laura Kestilä ym. (2012) ovat tutkineet kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten ja nuorten pärjäämistä hyvinvoinnin eri osa-alueilla nuoressa aikuisuudessa. Heidän mukaansa sijoitettuna olleiden hyvinvoinnin puutteet ovat moninaiset ja lapsuuden olosuhteet

selittävät merkittävän osan hyvinvointieroista ei-sijoitettuna olleiden nuorten aikuisten välillä. Heikki Hiilamon (2009, 177) tutkimuksen mukaan kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten ja nuorten määrä on kasvanut viimeisten vuosikymmenien aikana. Luvussa tuon esiin tutkimusaineiston tarjoamia tekijöitä sijoitettuna olleiden lasten ja nuorten myöhempään hyvinvointiin. Luvun lopussa tuon esiin ratkaisuja, joilla tukea sijoitettuna olleiden lasten myöhempää hyvinvointia ja elämässä pärjäämistä.

Hiilamo (mt., 117, 183) väittää kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten ja nuorten määrän kasvun johtuvan perheiden pitkittyneistä taloudellisista vaikeuksista. Jatkuvat sosiaalipalveluiden ja tulonjaon leikkausten, lisääntyneen työttömyyden ja sitä myötä pitkittyneen toimeentulotuen varassa eläminen ovat asettaneet perheiden lapset marginaaliin. Kestilän ym. (2012, 615–616) tutkimuksen mukaan perheiden lisäksi taloudelliset ongelmat koskettavat myös kuntataloutta ja peruspalveluita. Leikkaukset kunnallisissa perus- ja erityispalveluissa vaikuttavat siihen, miten perheissä oleviin ongelmiin on pystytty vastaamaan.

Kestilän ym. mukaan sijoitettuna olleiden lasten ja nuorten myöhempien hyvinvointiongelmien riskit ovat merkittävästi kohonneet. Hyvinvoinnin ongelmat ilmenevät sijoitettuna olleilla useilla eri elämän osa-alueilla. Lapsen tai nuorena sijoitetuilla on todennäköisempää saavuttaa vain perusasteen koulutus, he ovat saaneet tavallista useammin toimeentulotukea, he ovat kärsineet mielenterveyden häiriöistä ja käyttäneet enemmän mielenterveyspalveluja, tehneet rikoksia ja tulleet nuorella iällä vanhemmiksi. (mt., 612.)

Kestilän ym. mukaan hyvinvoinnin riskien on todettu vaihtelevan sen mukaan, kuinka kauan sijoitettuna olemisen kestää, minkä ikäisenä lapsi tai nuori sijoitetaan, millainen sijoitus on ollut ja mistä syystä lapsi tai nuori on sijoitettuna. Heidän mukaansa alle 12-vuotiaana sijoitetut lapset pärjäävät hyvinvoinnin osa-alueilla myöhemmin sijoitettuja paremmin. (mt., 615.) Kestilän ym. (mt., 614) tutkimus osoittaa, että nykyinen lastensuojelujärjestelmä osittain epäonnistuu tehtävässään suojella nuoria epäsuotuisilta valinnoilta sekä itselle haitalliselta käyttäytymiseltä. Fredrik Almqvistin (1988, 47) tutkimus vahvistaa Kestilän ym. (2012) väitettä lastensuojelutoimien puutteellisuudesta. Almqvistin (1988, 47) tutkimuksen tulosten mukaan lastensuojelun interventioista on ollut vain

vähän apua epäedullisessa asemassa oleville lapsille. Erityisesti vähän interventioista on ollut apua psyykkisistä ongelmista tai kouluvaikeuksista kärsiville lapsille Almqvistin (1988, 47) mukaan.

Kestilä ym. (2012, 615) tuovat tutkimuksessaan esiin ongelmakohtaa siitä, että liian usein lastensuojelun puoleen käännytään liian myöhään. Tällöin perheessä olevat ongelmat voivat olla jo niin syviä ja monimutkaisia, että niihin puuttuminen on haasteellista. Heidän mukaansa huomiota tulisi kiinnittää jatkossa yhä enenevässä määrin perheiden hyvinvointia tukeviin ja suojaavien tekijöiden vahvistamiseen. Lisäksi he korostavat varhaisen puuttumisen merkitystä jo lasten ja nuorten ensioireisiin. Ensioireina voivat olla muun muassa lapsen käyttäytymisen yhtäkkinen muuttuminen tai koulusta poissaolojen määrän kasvu. Sijoitetuille lapsille ja nuorille tulisi riittävän varhaisessa vaiheessa järjestää tarkoituksenmukaisia palveluita (mt., 614). Myös Hiilamo (2009, 183) täydentää, että tulevaisuudessa tulisi kehittää räätälöityjä palveluita perheille, joilla on pitkäaikaisia taloudellisia ongelmia.

Almqvistin (1988, 47) mukaan ennaltaehkäiseviä toimenpiteitä ja psykoterapeuttisia toimia tulisi tehostaa, jotta epäedullisista ja vaikeista perhetaustoista tulevien lasten hyvinvoinnin vajeita voidaan paikata. Kiinnittämällä enemmän huomiota lasten emotionaalisiin häiriöihin ja parantamalla perheiden ja lasten kotien olosuhteita lasten tulevaisuutta voidaan parantaa. Kestilä ym. (2012, 615) tuovat esiin näkökulmaa siitä, että sijoituksen onnistumisen kannalta on keskeistä, että laitossuhteisössä vallitsee välittävä ilmapiiri. Välittävä ilmapiiri on sijoitettuna oleville lapsille ja nuorille merkityksellistä, koska heillä perheiden tuki on usein heikompaa tai se voi puuttua kokonaan (mt., 614).

Lisäksi Kestilän ym. mukaan erityisen merkityksellinen vaihe nuoren elämässä on aika, jolloin nuori on siirtymässä lastensuojelusta kohti itsenäisempää elämää. Koska sijoitettuna olleilla riski varhaiseen lapsen saantiin ja raskaudenkeskeytyksiin on kohonnut, sijoitettuna olleiden nuorten seksuaalikasvatus tulisi huomioida erityisellä tavalla. (mt., 614.) Näin ollen aikaisempaa enemmän olisi panostettava vaiheeseen, jolloin nuori on itsenäistymässä. Se edellyttää jälkihuollon kehittämistä sekä kunnan sosiaalitoimen vastuunottoa yksilöllisesti räätälöidyistä ratkaisuista siirtymisvaiheessa kohti itsenäistä elämää. Kestilä ym. kiteyttävätkin tutkimuksessaan sijoitettuna olleiden nuorten tukemista

siten, että mitä enemmän nuorta kuullaan ja järjestelmä pystyy vastaamaan heidän tuen tarpeisiin, sitä paremmat mahdollisuudet on tukea nuoren selviytymistä aikuisuudessa ja myöhemmin omassa vanhemmuudessaan. (Kestilä ym. 2012, 616.)

4.5 Seksuaalisuus

Esittelen luvussa tutkimusaineistoja, jotka käsittelivät nuorten seksuaalisuutta eri näkökulmista. Tuon esiin tutkimustietoa siitä, miten alaikäisenä raskaaksi tuleminen vaikuttaa nuoren myöhempään elämään ja miten perhetaustat vaikuttavat nuoren riskiin joutua seksuaalisen häirinnän kohteeksi.

Suvi Leppälahti ym. (2016) tutkivat alaikäisenä abortin tehneiden ja synnyttäneiden varhaisaikuisuuden sosioekonomista asemaa ja terveyttä. Nuorena raskaaksi tulleet ovat keskimääräisesti muuhun väestöön nähden heikommassa asemassa ennen raskautta ja sen jälkeen (mt., 2146–2147). Tulosten mukaan alaikäisenä abortin tehneet olivat sosioekonomisesti paremmassa asemassa kuin alaikäisenä synnyttäneet nuoret (mt., 2142).

Teiniäityden tiedetään vaikuttavan useilla eri tavoilla myöhempään elämään. Se yhdistyy muun muassa riskiin saavuttaa matalampi koulutustaso ja myöhemmin heikompaan fyysiseen ja psyykkiseen terveyteen. Tutkimus osoittaa kuitenkin sen, ettei alaikäisenä tehty abortti aiheuta vahinkoa abortin tehneiden myöhemmälle mielenterveydelle. Alaikäisenä synnyttäneillä on abortin tehneisiin nähden todennäköisempää riippuvaisuus hyvinvointivaltion etuus- ja tukijärjestelmästä. Abortin tehneet olivat tutkimuksen mukaan kuitenkin alttiimpia onnettomuuksille tai vammoille. (mt., 2142.)

Riittakerttu Kaltiala-Heino ym. (2016) ovat tutkineet perhetaustojen vaikutusta nuoren riskiin kohdata seksuaalista häirintää. Nuoret, jotka ovat sosioekonomisesti huono-osaisia perhetaustoista, ovat alttiimpia kohtaamaan seksuaalista häirintää paremmista sosioekonomisista perheistä tullessiin nuoriin verrattuna. Perhetaustoista muun muassa vanhempien työttömyys, nuoren asuminen vain toisen vanhemman kanssa ja

vanhempien matala koulutustaso ennustivat nuoren kohonnutta riskiä kohdata seksuaalista häirintää nuoruudessa. (Kaltiala-Heino ym. 2016, 11.)

Leppälahden ym. (2016, 2147) näkemyksen mukaan Suomi on liberaali valtio aborttilain suhteen. He perustelevat näkemystään sillä, että abortti on kaikkien sitä haluavien saatavilla julkisen terveydenhuollon tarjoamien palveluiden kautta. Myös alaikäisenä raskaaksi tulleiden kohdalla abortin saaminen on tehty helpommaksi siten, ettei vanhempien suostumusta edellytetä abortin saamiseksi. Heidän mukaansa terveys- ja sosiaalipalveluissa tulisi jatkossa tiedostaa nuorena raskaaksi tulleiden kohonnut riski kohdata muita elämän haasteita myöhemmässä elämässä. Palveluissa tulisi tarjota erityistä tukea nuorille, jotka ovat kohdanneet ei-toivotun raskauden. Kestilä ym. (2012, 614) ovat sitä mieltä, että erityisesti sijoitettuna olleilla nuorilla kohonnut riski varhaiseen lapsen saantiin ja raskaudenkeskeyttämiseen viittaa siihen, että heidän seksuaalikasvatuksensa tulisi jatkossa huomioida erityisellä tavalla.

Kaltiala-Heino ym. (2016, 11) tuovat esiin, kuinka vanhemman osallisuus nuoren elämässä ennustaa pienempää todennäköisyyttä nuoren kohtaamaan seksuaaliseen häirintään. Ammatillinen työskentely nuorten ja vanhempien kanssa tulisi tämän vuoksi Kaltiala-Heinon ym. mukaan rohkaista vanhempia osallistumaan nuorten henkilökohtaiseen elämään. Yhteiskunnallisella tasolla interventioilla, jotka tukevat huono-osaisuudesta kärsiviä perheitä heijastuvat lopulta nuorten kohtaamaan seksuaaliseen häirintään. Tällä he viittaavat siihen, että huono-osaisia perheitä tukemalla, voidaan edistää myös perheiden nuorten seksuaaliterveyttä ja hyvinvointia. (mt., 18.)

4.6 Psykososiaalinen hyvinvointi ja rikollinen käyttäytyminen

Kirjallisuuskatsauksen tutkimusaineisto tarjosi runsaasti sisältöä psykososiaaliseen hyvin- ja pahoinvointiin liittyen. Koska tutkimusaineisto käsitteli psykososiaalisia haasteita ja niiden yhteyttä rikolliseen käyttäytymiseen, käsittelen psykososiaaliseen hyvinvointiin ja rikolliseen käyttäytymiseen liittyvät aineistot samassa luvussa. Psykososiaalinen pahoinvointi ja sen luomat muut sosiaaliset haasteet luovat kokonaisvaltaisia hyvinvoinnin

ongelmia, jotka heijastuvat nuoren sen hetkiseen ja myöhempään elämään. Pahimmillaan psykososiaaliset haasteet voivat johtaa syrjäytymiseen, huono-osaisuuteen ja viimesijassa rikolliseen käyttäytymiseen. Luvussa esittelen aineistosta nousseita teemoja psykososiaaliseen hyvinvointiin liittyen. Luvun lopussa esittelen suojaavia tekijöitä ja kehityskohteita, joiden avulla voidaan tulevaisuudessa vastata nuorten psykososiaalisiin tuen tarpeisiin.

Jukka Savolaisen ym. (2017, 1) mukaan psykologisilla riskitekijöillä, kuten yksilön inhimillisen pääoman puutteella ja epäsuotuisalla elämänpolulla on yhteys syrjäytymiseen ja myöhempään sosioekonomiseen huono-osaisuuteen. Lapsuuden psykologiset haasteet, kuten puutteet kognitiivisessa kyvykkyydessä ja epäsosiaalinen käyttäytyminen ennustavat myöhempää syrjäytymistä. Inhimillisen pääoman puute voi johtaa prosesseihin, jotka johtavat negatiivisiin ja pysyviin seurauksiin sosioekonomisessa hyvinvoinnissa. (mt., 1.)

Epäsosiaalinen käyttäytyminen lapsuudessa lisää riskiä aikuisuuden huonompaan taloudelliseen tilanteeseen, koulutustasoon ja myöhempään hyvinvointiin. Yksilöllä voi olla suurempi riski pudota tavallisesta tulotasosta kognitiivisten puutteiden aiheuttamien kouluvaikeuksien vuoksi. Tämän lisäksi yksilö voi olla kyvytön luomaan suhteita opiskelu- ja työmarkkinoilla, mikä voi heijastua myöhempään taloudelliseen tilanteeseen. (mt., 26–27.) Päivi-Leena Honkisen ym. (2009, 593) mukaan jo varhaislapsuudessa esiintyvät psykologiset haasteet ennustavat aikuisuuden heikompaa elämänhallintaa (sense of coherence). Yksilön sosiaalinen pääoma ja ominaisuudet, kuten itsekontrollin tai kognitiivisen kyvyn puutteet voivat ennustaa myöhempää rikollista käyttäytymistä (Salmi & Kivivuori 2006, 123, 142). Viimesijassa sosioekonominen huono-osaisuus ja lapsuuden useille sosiaalisille riskitekijöille altistuminen, ja sen myötä lisääntyneet psykologiset haasteet voivat johtaa rikolliseen käyttäytymiseen (Savolainen ym. 2018, 16, 21).

Tarja Niemisen ym. (2008, 421) tutkimuksen mukaan yksilön sosiodemografiset muuttajat, kuten ikä, ovat yhteydessä saatavaan sosiaaliseen tukeen, osallistumiseen, sosiaalisiin verkostoihin ja luottamukseen eli toisin sanoen yksilön sosiaaliseen pääomaan. Nieminen ym. väittävätkin, että sosiaalinen pääoma voi toimia yleisenä hyvinvoinnin mittarina. Vanhemmilla ikäryhmillä, avioliitossa olevilla, korkeasti kouluttautuneilla ja

paremman tulotason omaavilla on keskimäärin korkeampi sosiaalinen pääoma muuhun väestöön verrattuna. Antti Torikka ym. (2014, 1, 8) väittävät mielenterveyden eriarvoisuuden kasvaneen, koska masennus on yhä yleisempää matalamman sosioekonomisen aseman väestöryhmissä. Mielenterveyden eriarvoisuuden kasvun he arvioivat johtuvan huono-osaisista lähtökohdista tulevien nuorten vanhempien keskitasoa matalammasta koulutustasosta ja työttömyyden yleisyydestä, joka on johtanut suhteellisen köyhyyden ja taloudellisen eriarvoisuuden kasvuun (mt., 8).

Lotta Uusitalo-Malmivaara ja Juhani Lehto (2013, 611) ovat tutkineet 12-vuotiaiden varhaisnuorten onnellisuutta ja hyvinvointia. Tutkimuksen mukaan hyvät perhesuhteet ovat varhaisnuoruuden onnellisuuden perusta. 12-vuotiaiden tyttöjen masennusta ennustaa erityisesti huonot perhesuhteet, läheisten kaverisuhteiden vähäisyys ja vanhempien ristiriidat. Poikien masennusta ennustaa samat tekijät kuin tyttöillä, mutta pojat eivät ole yhtä herkkiä perheiden ristiriidoille kuin tytöt. Tutkimuksen mukaan tyttöjen herkkyyys perheiden ristiriitoja kohtaan voi johtua siitä, että tytöt ajautuvat poikia useammin keskelle vanhempien riitoja. Riitoihin sotkeutuminen heijastuu tyttöjen perhesuhteisiin. (mt., 603, 611.)

Psykososiaaliset ongelmat voivat olla yksilön sisäisiä tunteita, jotka voivat ilmetä ulospäin yksilön toiminnassa. Honkisen ym. (2009, 597) mukaan psykososiaalisia sisäisiä ongelmia ovat muun muassa masentuneisuus, ahdistuneisuus, sosiaalinen vetäytyminen ja sisäistämisongelmat. Vähäiset ihmissuhteet lisäävät masennukseen sairastumisen riskiä, mutta toisaalta masennus voi luoda haasteita ystävystymisessä. Masentunut voi toimia ihmissuhteissaan sopeutumattomasti, mikä voi vaikeuttaa ystävyyssuhteiden luomista tai niiden ylläpitämistä. (Uusitalo-Malmivaara & Lehto 2013, 611.)

Psykososiaaliset haasteet, kuten ahdistuneisuus, masentuneisuus ja keskittymisongelmat voivat ilmetä ulospäin epäjohtonmukaisena käyttäytymisenä. Epäjohtonmukaisuus voi ilmetä esimerkiksi erilaisina ristiriitoina muiden ihmisten kanssa, aggressiivisuutena tai rikollisena käyttäytymisenä. (Honkinen ym. 2009, 596.) Lea Pulkkisen ym. (2011, 480) tutkimuksen mukaan nuorilla miehillä lapsuuden vilkkaus ja kyvyttömyys kontrolloida omia negatiivisia tunteita ennustavat myöhempää rikollista käyttäytymistä tai sosiaalisten verkostojen vähäisyyttä.

Sosiaalinen luottamus on Venla Salmen ym. (2007, 255) mukaan yksi sosiaalisen pääoman komponenteista. Epäluottamus muita toimijoita kohtaan voi johtaa nuoren eristäytymiseen muista toimijoista, jolloin nuori voi päätyä viettämään vapaa-aikaansa yksin. Nuoren eristäytymisestä voi syntyä noidankehä, jossa heikot siteet ympärillä oleviin toimijoihin tuottavat epäluottamusta, mikä taas estää uusien siteiden luomista. (mt., 267–268.) Silvia Zoppein ym. (2014, 1593) mukaan masentuneiden kohdalla sosiaalinen epäluottamus voi vaikuttaa negatiivisesti masentuneiden sosiaalisiin suhteisiin. Fredrica Nyqvist ym. (2016, 1) ovat tutkineet sosiaalisen pääoman ja yksinäisyyden kokemuksen yhteyttä. Tutkimuksen mukaan epäluottamus muihin toimijoihin on yhteydessä yksinäisyyden kokemukseen. Tutkimuksen mukaan yksinäisyys on korkeinta ihmisen ollessa nuori, mutta se on yleistä koko suomalaisessa aikuisväestössä luoden yksinäisyydestä suomalaisen yhteiskunnan kansanterveyskysymyksen. (mt., 1.)

Salmi ym. (2007, 268) muistuttavat, kuinka sosiaalisen luottamuksen keskustelussa on huomioitava ihmisen yksilöllisten ominaisuuksien ja käyttäytymisen vaikutuksia muiden ihmisten reaktioihin. Lapsi tai nuori, jonka käyttäytyminen on poikkeavaa, voi herättää vanhemmissa kielteisiä ja epäjohdonmukaisia reaktioita. Tällöin lapsella voi olla jo varhaisista vuosista lähtien vaikeutta luoda yhteyttä muihin toimijoihin. (mt., 268.)

Ympäristötekijät, kuten vanhempien heikko tuki, opettajien matala kontrolli ja yksilön epäluottamus muita toimijoita kohtaan lisäävät riskiä rikolliseen käyttäytymiseen (Salmi & Kivivuori 2006, 123). Toisaalta sosiaalista epäluottamusta lisää rikosten pelko, rikoksen uhriksi joutuminen tai runsas rikosohjelmien seuraaminen (Salmi ym. 2007, 255). Mitä pidempikestoista rikoksen uhriksi joutuminen on, sitä heikompaa luottamus on muita toimijoita kohtaan (mt., 266). Salmi ym. (mt., 268–269) tuovat esiin sen, kuinka rikosuutisten medianäkyvyyden lisääntyminen ja nuorten kasvanut rikosuutisten ja -ohjelmien kulutus voi selittää mahdollisesti nuorten epäluottamuksen kasvua länsimaisissa yhteiskunnissa.

Koululla on merkittävä rooli nuoren psykososiaalisen hyvinvoinnin osa-alueilla ja lopulta rikolliseen toimintaan ajautumisessa. Tanja Äärelä (2012) on tutkinut nuorten vankien kokemuksia kouluajoista. Tutkimus vahvistaa ongelmien kasautuvaa luonnetta ja ylisukupolvista taipumusta, koska nuorten vankien ongelmat ovat alkaneet jo varsin

nuorena ja lisääntyneet kasvun ja ikääntymisen myötä. Nuorilla vangeilla on kertomusten mukaan ollut haasteita sekä koulun vertaisryhmiin että sääntöihin sopeutumisessa. Sopeutumattomuus koulussa ja siitä seurannut runsas käskyttäminen, kiellot, vaatimukset, rangaistukset ja uhkaukset ovat toimineet nuoriin ei-toivotulla tavalla lisäten entistään nuorten ei-toivottua käytöstä. Toistuvien negatiivisten interventioiden myötä nuoret olivat kokeneet itsensä vääränlaisiksi, ei-toivotuiksi ja epäkelvollisiksi koululaisiksi. Nuoret vangit kokivat, että koulu oli satuttanut heitä ja he koulua. Väliintulot olivat pikemminkin vieraannuttaneet nuoria koulusta ja yhteiskunnasta. (Äärelä 2012, 244, 247–248.) Äärelä (mt., 259) tuo tutkimuksessa esiin näkökulmaa siitä, ettei syyn voida katsoa olevan opettajissa, vanhemmissa, oppilaissa eikä myöskään yksiselitteisesti koulujärjestelmässä tai yhteiskunnassa, vaan nuorten kokemana kipuilu koulussa on näiden kaikkien tasojen ja tahojen väliin tapauskohtaisesti sijoittuva kertomus.

Sakari Suutarinen ja Kari Törmäkangas (2012) tutkivat suomalaisten nuorten valmiutta laittomaan yhteiskunnalliseen toimintaan ja aktivismiin. Tutkimuksen mukaan Suomessa laittomaan yhteiskunnalliseen toimintaan myönteisemmin suhtautuvat nuoret suhtautuvat väkivallan käyttöön suopeammin ja etnisten ryhmien tasavertaisiin oikeuksiin kielteisemmin kuin vastaavat nuorisoryhmät muissa Euroopan maissa. Suomalaisten nuorten valmiutta aktivismiin voidaan luonnehtia radikaaliksi. (mt., 86.) Suutarinen ja Törmäkangas (mt., 86) etsivät selitystä ilmiöön suomalaisesta koulutusjärjestelmästä, koska nuorten valmiutta aktivismiin ei voida selittää sosiaalisen pääoman puutteella, heikolla tietotasolla tai sosioekonomisilla tekijöillä. Suutarinen ja Törmänen väittävät, että suomalainen koulujärjestelmä on muihin Euroopan maihin verrattuna oppilaitaan syrjivä. Lisäksi suomalaisten nuorten aktivismia perustellaan luokahuonekeskustelun rajoittuneella ilmapiirillä ja oppilas-opettajasuhteen etäisyydellä. (mt., 87.)

Vaikka suomalainen koulutusjärjestelmä tarjoaa kansainvälisesti vertailtuna hyvät tiedolliset taidot, on suomalaisessa koulutusjärjestelmässä piirteitä, jotka luovat suotuisan ympäristön kiinnostumiselle laittomaan toimintaan. Suomalaisessa koulutusjärjestelmässä ei hyödynnetä keskeisiä keinoja, joilla voitaisiin integroida nuoria demokraattiseen ja yhteisen päätöksenteon perinteen piiriin. Lisäksi yhteiskunnallisen opetuksen vähäinen määrä ja koulun demokratiavaje eivät tarjoa nuorille mallia demokraattisen yhteiskunnan edellyttämästä osallistumisesta ja kansalaispätevyydestä. Nuoret eivät

osallistu koulun toimintaan tai sitä koskevaan päätöksentekoon samoin kuin muissa Euroopan maissa. Tämä on johtanut siihen, että Suomessa on ikäluokkia, jotka eivät ole joutuneet kohtaamaan keskusteluissa erilaisia mielipiteitä, oppineet tekemään kompromisseja tai osallistuneet päätöksentekoon. Suutarinen ja Törmänen epäilevätkin, että keskustelujen ja päätöksentekoon osallistumisen puute voi vaikuttaa suomalaiseen poliittiseen kulttuuriin tulevina vuosina. Saman kehityksen jatkuessa se voi aktivoida ja pahimmillaan radikalisoida suomalaisia nuoria myös tulevaisuudessa. (Suutarinen & Törmäkangas 2012, 87.)

Tutkimusaineisto tarjosi runsaasti tekijöitä, jotka edistävät psykososiaalisista ongelmista kärsivien nuorten hyvinvointia. Lisäksi aineisto tarjosi vastauksia siihen, miten tulevaisuudessa tulisi toimia, jotta nuoret voisivat paremmin, eivätkä he ajautuisi huono-osaisimpaan väestöryhmään sosiaalisine ongelmineen. Niemisen ym. (2008, 405–406, 421) mukaan tunnistamalla sosiodemografisten tekijöiden vaikutuksia psyykkiseen hyvin- ja pahoinvointiin, palveluita ja toimenpiteitä voidaan kohdistaa sosiaalisen syrjäytymisen vaarassa oleviin ihmisiin. Tunnistamalla ihmisryhmiä, joilla yleisesti on enemmän sosiaalista pääomaa, kuten avioliitossa olevilla tai korkean koulutuksen omaavilla, voidaan palveluita kohdistaa siten, että ne saavuttavat tuen tarpeessa olevia (mt., 419–420).

Torikan ym. (2014, 8) tutkimus vahvistaa Niemisen ym. (2008) ajatusta palveluiden kohdentamisesta. Torikan ym. (2014, 8) mukaan ennaltaehkäisevät toimenpiteet tulisi pyrkiä kohdentamaan huono-osaisiin nuoriin. Lapsuuden perheolosuhteita edistämällä voidaan ehkäistä nuoruuden psyykkistä pahoinvointia. Myös Jukka Savolaisen ym. (2018, 23) tutkimuksen mukaan järjestelmän tulisi pyrkiä puuttumaan niiden perheiden elämään, joissa lapsella on riski kohdata suuria vastoinkäymisiä. Heidän mukaansa järjestelmässä tarvitaan erilaisia toimenpiteitä, joilla voidaan vähentää lasten altistumista perheiden riskitekijöille. Mikäli lasten altistumista perheiden riskitekijöille ei voida estää, tulisi kehittää toimia, joilla voidaan vähentää sosioekonomista eriarvoisuutta ja edistää pienituloisten perheiden mahdollisuuksia ja hyvinvointia. (mt., 23.)

Ongelmien kumuloituvan luonteen vuoksi varhaiset vastoinkäymiset tulisi tunnistaa mahdollisimman aikaisin. Interventioilla voidaan estää lapsuudessa koettujen negatiivisten tapahtumaketjujen jatkumista aikuisuuteen ja viimesijassa ajautumista rikolliseen

toimintaan. (Savolainen ym. 2018, 23.) Koska nuoruuden käyttäytymisvaikeuksia voidaan ennustaa jo varhaislapsuudessa, Honkinen ym. (2009, 598) pitävät erityisen tärkeänä nopeiden toimenpiteiden tarvetta. Tunnistamalla ja identifioimalla lapset, joilla on varhaislapsuudessa käyttäytymisongelmia, voidaan tunnistaa lapsia, joilla on kohonnut riski myöhempään pahoinvointiin. Honkisen ym. mukaan tulisi kehittää sopivia varhaisen puuttumisen menetelmiä henkisten ja sosiaalisten sairauksien ehkäisemiseksi. (mt., 598.)

Markku T. Hyyppä ja Juhani Mäki (2003) tutkivat suomenruotsalaisten ja suomenkielisen valtaväestön välisiä hyvinvoinnin eroja. Väestöryhmien hyvinvoinnin ja terveyden erot sairastavuuden, työkyvyttömyyden ja kuolleisuuden suhteen selittyvät tutkimuksen mukaan sosiaalisen pääoman eroilla. Ruotsinkielisissä yhteisöissä yksilöillä on keskimääräisesti korkeampi sosiaalinen pääoma, mikä heijastuu lopulta heidän hyvinvointiin ja terveyteen. Tutkimuksen mukaan suomenruotsalaisten parempi hyvinvointi selittyy sillä, että suomenruotsalaiset osallistuvat suomenkielisiä yleisemmin vapaaehtoiseen yhdistys-, harrastus- tai uskonnolliseen toimintaan. Osallistumisen kautta he ovat aktiivisempia ja heillä on runsaammin luottamuksellisia sosiaalisia suhteita, mikä edistää heidän kokemaansa terveyttä. Lisäksi suomenruotsalaiset välttävät alkoholin haitallista käyttöä suomenkielistä väestöryhmää useammin. (mt., 778.)

Hyyppän ja Mäen tutkimus vahvistaa kuvaa siitä, että kansalaisten terveyttä voidaan edistää rohkaisemalla ihmisiä sosiaaliseen osallistumiseen. Sosiaalinen pääoma ja sosiaalinen luottamus muihin toimijoihin vahvistuvat luottamuksellisten ystävyssuhteiden ja aktiivisen osallistumisen kautta edistäen yksilön terveyttä ja hyvinvointia. Tämän vuoksi on perusteltua, että myös terveydenhuollossa huomioidaan sosiaalisten ja kulttuuristen ulottuvuuksien vaikutuksia terveyteen. (mt., 778.) Korkeampi luottamus ja kansalaisosallistuminen voivat auttaa masennuksesta kärsiviä ihmisiä kohtaamaan vähäisempää syrjintää. Tämä voi helpottaa masennuksesta kärsivien sosiaalista integroitumista ja pääsyä tärkeisiin elämänmahdollisuuksiin, joista mielenterveysongelmista ja erityisesti masennuksesta kärsivät ihmiset ovat usein luopuneet. (Zoppei ym. 2014, 1596.)

Zoppei ym. (mt., 1589, 1593, 1596) korostavat sosiaalisen pääoman suojaavaa merkitystä mielenterveyskysymyksissä. Tutkimuksen mukaan kokemus luottamuksesta,

ymmärretyksi ja tuetuksi tulemisesta kasvattaa yksilön motivaatiota hakeutua ammat-
tiavun ja -hoidon piiriin. Jotta masentuneiden kokemaa sosiaalista tukea voidaan vah-
vistaa, tulisi edistää, ylläpitää ja parantaa masennuksesta kärsivien ihmisten sosiaalisten
kontaktien laatua syrjinnän vähentämiseksi ja sosiaalisen osallisuuden edistämiseksi.
(Zoppei ym. 2014, 1593.) Mielenterveyspalveluissa tulisi huomioida ja toimia sen suun-
taisesti räätälöidyillä toimilla, joilla voitaisiin lisätä mielenterveysongelmista kärsivien
luottamusta ja vähentää sairastuneiden lähisukulaisten kielteisiä asenteita ja syrjintää
(mt., 1596). Tulevaisuudessa tulisi tunnistaa toimia, joilla edistetään masentuneiden so-
siaalista pääomaa, vähennetään syrjintää ja vakiinnutetaan heidän integroitumistaan
yhteiskuntaan ja pääsyä elämässä olevien mahdollisuuksien äärelle. Masennuksesta kär-
sivien nuorten kokemaa syrjintää tulisi pyrkiä torjumaan, etteivät nuoret ajautuisi pois
elämän tärkeistä mahdollisuuksista. (mt., 1589, 1596.)

Myös Salmi ym. (2007, 268) ja Nyqvist ym. (2016, 7) vahvistavat sosiaalisten siteiden
merkitystä psykososiaalisessa hyvinvoinnissa. Kun siteet muihin toimijoihin ovat vahvat,
yksilö on yleisen valvonnan alla ja siten hänellä on pienempi riski päätyä rikolliseen toi-
mintaan (Salmi ym. 2007, 268). Salmi ym. (mt., 267) väittävät, ettei ole merkitystä, min-
kälaisia sosiaaliset kontaktit ovat, kunhan niitä on. Vanhempien ja opettajien antama
sosiaalinen tuki ja valvonta ovat kuitenkin erityisen merkityksellisiä ja liittyvät voimak-
kaimmin positiivisesti nuoren luottamukseen (mt., 255–256, 267). Myös Uusitalo-Mal-
mivaara ja Lehto (2013, 611) vahvistavat oletuksen siitä, kuinka läheiset perhe- ja ystä-
vyyssuhteet lisäävät onnellisuutta ja vähentävät masennusta varhaisnuorten keskuu-
dessa. Nuoruudessa vertaisryhmien merkitys kasvaa ja ystävillä ja muilla läheisillä on
merkittävä rooli nuoren sosiaalisessa elämässä (Salmi ym. 2007, 267). Nyqvistin ym.
(2016, 7) tutkimuksen tulosten mukaan ystävyys-suhteiden saaminen, naapurisuhteet ja
sosiaalinen luottamus suojaavat nuorta yksinäisyyden kokemuksilta. Koska yksinäisyy-
den kokemukset ja yksinäisyyden ehkäisykeinot ovat ikäspesifejä, tulee sosiaalisen pää-
oman ja terveyden edistämiseen tähtäävien interventioden ja palveluiden olla myös
ikäspesifejä. (mt., 7.)

Satu Uusiautti ja Kaarina Määttä (2014) ovat tutkineet sosiaalisen median roolia nuorten
sosiaalisen pääoman lähteenä. Tutkimuksen mukaan sosiaalista mediaa tulisi hyödyntää
nykyistä tehokkaammin yhteisöllisyyden ja yhteenkuuluvuuden kasvattamisen,

ryhmätoiminnan ja vertaistuen foorumina. Heidän tutkimuksensa mukaan sosiaalisen verkostoitumisen palvelut tarjoavat nuorille sosiaalisia vertaistukiryhmiä ja oppimisympäristöjä, joiden kautta nuoren kokemus yhteenkuuluvuudesta ja yhteisöllisyydestä voi vahvistua. Tämän avulla voidaan edistää nuoren hyvinvointia, sitoutumista opintoihin ja siten opiskeluissa menestymisessä. Lisäksi sosiaalisen median avulla voidaan tarjota alusta, jolla voidaan lisätä tietoisuutta, jakaa kokemuksia ja tietoa. (Uusiautti & Määttä 2014, 299.) Sosiaalinen media tarjoaa alustan rakentaa ja luoda koulutus- ja työyhteyksiä tai vaikuttamisen ja aktiivisen kansalaisen osallistumisen paikkoja (mt., 300).

Savolainen ym. (2018, 17) ja Venla Salmi ja Janne Kivivuori (2006, 142) ovat yhtä mieltä siitä, että ennaltaehkäiseviä interventioita tulisi kohdentaa lapsiin, jotka ovat riskissä myöhempään rikolliseen käyttäytymiseen. Rikosten ennaltaehkäisyn näkökulmasta olisi tärkeää kohdentaa resursseja huono-osaisimpaan väestöryhmään, koska suurin osa 15–16-vuotiaiden nuorten rikoksista tapahtuu juuri heikoimmassa asemassa olevien toimesta (Salmi & Kivivuori 2006, 142). Interventioissa tulisi huomioida ympäristö- ja psykologiset tekijät (Savolainen ym. 2018, 17) ja yksilötason taipumuksia (Salmi & Kivivuori 2006, 142).

Terveyspolitiikan tärkein ja vaikein tehtävä on kaventaa eriarvoisuutta (Torikka ym. 2014, 8). Savolainen ym. (2017, 24) tuovat esiin tutkimuksessaan sen tosiseikan, että syrjäytymisen ehkäisemiseen ja vähentämiseen tähtäävät toimet eivät onnistu ilman kohderyhmän kykyä ja halua omaksua tavallisia elämäntapoja. Työn ja muiden tavallisten elämäntyylien tulee olla toivottuja elämäntavoitteita. Tutkimuksessa tuodaankin esiin, kuinka useat yksilöt, jotka ovat vaarassa joutua syrjäytymisen polulle ovat haluttomia ottamaan tarjottuja mahdollisuuksia vastaan. Heidän tutkimuksensa mukaan nykyinen politiikka, jonka tarkoituksena on vähentää sosioekonomista syrjäytymistä, on riittämätöntä. Sosioekonomisen syrjäytymisen perimmäisten syiden poistamiseksi tulisi sijoittaa resursseja varhaiskasvatukseen, jossa voitaisiin edistää emotionaalista itsesääntelyä ja terveellistä käyttäytymistä. (mt., 23–24.)

Koulun tulisi tarjota lapselle ja nuorelle koulutuksellinen pohja, jossa lapsi oman henkilökohtaisen kasvu- ja kehitystaso huomioiden saatetaan jatkamaan opintojaan toiselle asteelle ja integroitumaan osaksi ikätasoiensa toimintojen jatkumoa (Äärelä 2012,

243). Äärelän tutkimus (2012, 237), jossa tarkasteltiin nuorten vankien kokemuksia kouluajoista, koulun kehittämisen avainsanoiksi vankien kertomuksissa määrittyi välittäminen, kokonaisvaltainen huolenpito ja hyväksyntä. Äärelä kiteyttää ajatuksen siitä, kuinka syrjäytymisen ehkäisy on osallisena pitämistä ja koulusta syrjäytymisen ehkäisyn lähtökohtana tulisi olla koulussa lapsen ja nuoren osallisena pitäminen (mt., 240).

Oppimisen, kasvun ja kehityksen kannalta lapsen ja nuoren tulee voida riittävän hyvin kotona ja koulussa. Kodin ja koulun kulttuurien yhdenmukaisuus edesauttaa lasta sopeutumaan koulumaailmaan. (mt., 243.) Lasten erilaisissa perheoloissa rakentuneet toimintamallit, jotka kouluympäristössä asettuvat luokittelevaksi tekijäksi, tulisi tiedostaa ja huomioida, jotta välttyttäisiin oppilaiden syyllistämiseltä ja leimaamiselta heikoiksi oppijoiksi tai huonoksi oppilaiksi. Piilo-opetussuunnitelmien vaatimusten tiedostaminen, ymmärtäminen ja huomioiminen opetustyössä voi helpottaa syrjäytymisvaarassa olevien lasten koulutaakkaa. (mt., 259.) Koulutus on vuorovaikutuksellinen ilmiö, jossa sosiaalinen kanssakäyminen on keskiössä. Koulun toimintatapojen tutuksi tekeminen yhdessä oppilaiden kanssa olisi tutkimuksen perusteella keskeistä ja parantaisi oppilaiden osallisuuden tunnetta. Usein kielteisyys ja vastarinta kohdistui juuri koulun ilmiöihin, jotka jäivät oppilaille ymmärtämättömiksi. (mt., 249–250.)

Opettajien tulisi pyrkiä tiedostamaan maailma ja kotiolot, joista lapset tulevat ja suhteuttamaan mahdollisuuksien mukaan epävakaita kotioiloja lapseen kohdistuviin vaatimuksiin ja hänen kohteluunsa. Nuoret toivoivat, että heidän vaikeuksiinsa ja mahdollisiin puutteellisiin taitoihin olisi suhtauduttu ymmärtäen. (mt., 245.) Opettajan ja oppilaan välinen myönteinen vuorovaikutus voi toimia kipuilevan nuoren kannattelevana voimana ja edistää nuoren hyvinvointia. Lapsen kokemus ymmärretyksi tulemisesta ja myönteisestä palautteesta voi samalla parantaa luokan ilmapiiriä, kun häiriköivä oppilas voi paremmin ja häiriköintiä sitä mukaan vähenee. (mt., 259.) Osa tutkimukseen osallistuneista nuorista vangeista toi esiin toiveen myönteisemmästä ja kokonaisvaltaisemmasta huolenpidosta. He olisivat toivoneet muun muassa hoitoonohjausta tarpeen tullen muun muassa päihdeongelman vuoksi. (mt., 238.) Opettajalta edellytetään tilanneherkkyyttä, oppilaan tuntemusta, toisten kunnioittamista ja tunnustusten antamista jokaiselle oppilaalle (mt., 259).

Nuorten vankien mielestä koulun tärkein tavoite ei ole tiedollisten valmiuksien edistäminen vaan lapsen ohjaus terveeseen ja tasapainoiseen emotionaaliseen kasvuun (Äärelä 2012, 243). Varhainen puuttuminen on keskeistä, koska syrjäytymisen katsotaan etenevän prosessinomaisesti (mt., 258). Lapselle tulisi tarvittaessa yhdessä lapsen perheen kanssa etsiä apu- ja tukikeinoja, jotka tukevat lasta koulunkäynnissä (mt., 257). Syrjäytymisen ehkäisy edellyttää hallinnonalojen välistä moniammatillista verkostoyhteistyötä ja työtä ohjaava periaate tulisi olla ennakoiminen (mt., 250). Kielteiset tapahtumat luovat lisävaikeuksia, joten myönteisellä interventiolla voitaisiin mahdollisesti puuttua syrjäytymisen prosessiin (mt., 258).

Yhteistä nuorten vankien koulukertomuksissa oli varhain alkaneet vaikeudet, moniongelmaisuus ja vaikeuksien prosessinomainen jatkumo. Äärelän tutkimus haastaa pohtimaan menettelytapoja, joilla koulu voi osaltaan ehkäistä koulupudokkuutta ja siten syrjäytymistä. Tutkimuksen tulokset koskettavat koko koulun kulttuuria ja sitä, kuinka haastavasti käyttäytyvät ja erilaiset oppilaat voitaisiin integroida kouluun. Tutkimus osoittaa myös sen, että huomiota tulee kiinnittää näiden oppilaiden kohdalla opinto-ohjaukseen ja oppilashuoltotyöhön. (mt., 245.) Yhä enenevässä määrin opettajuudelta odotetaan opetuksen lisäksi myös kasvatuksellista osaamista ja otetta. Joissakin kouluissa tunne-elämän häiriöistä kärsivien oppilaiden huomioiminen on vielä jäsentymätöntä. Nuorten vankien kertomuksissa nousee ilmi yksilöllisyyden huomioiminen siten, että opettaja tuntisi, ymmärtäisi ja kunnioittaisi lapsen kasvuympäristöä. (mt., 259.)

4.7 Päihteet ja terveys

Tutkimusaineisto käsitteli usein rinnakkain päihteidenkäyttöä ja kuolleisuutta, joten esittelen tutkimusten tulokset saman luvun alla. Huono-osaisuus ja siihen liittyvät sosiaaliset ongelmat, kuten päihteidenkäyttö vaikuttavat yksilön hyvinvointiin ja terveyteen ja lopulta kuolleisuuteen.

Taina Huurre ym. (2011, 283, 286) väittävät tutkimuksessaan, ettei nuoruusiän alkoholin käyttöä tulisi pitää luonnollisena osana nuoren kasvua. Runsas alkoholin käyttö on yhteydessä myöhempiin hyvinvoinnin ongelmiin, kuten alhaisempaan koulutustasoon, lisääntyneeseen työttömyysriskiin, heikompaan sosioekonomiseen asemaan, lisääntyneeseen alkoholin kulutukseen, päivittäiseen tupakointiin ja lainrikkomuksiin. Heidän mukaansa runsas alkoholin käyttö voi sysätä nuoren koulutuksellisen ja taloudellisen huono-osaisuuden polulle tai ainakin kasvattavan riskiä ajautua huono-osaisuuden tielle. Nuoruusiän alkoholin käyttö voi luoda kouluvaikeuksia, jotka taas voivat johtaa runsaaseen alkoholin käyttöön. Näin ollen Huurre ym. ovat sitä mieltä, että runsas alkoholin käyttö yhdistettynä kouluvaikeuksiin voivat vaikuttaa heikentävästi nuoren koulutukseen, mikä määrittää nuoren myöhempää sosioekonomista asemaa ja heikompaan työllistymistä. (mt., 283.) Myös Noora Berg ym. (2011, 177) ovat sitä mieltä, että syrjäytymisprosessin kehittyminen on mahdollista, mikäli nuori ei pääse mukaan opiskelu- ja työelämään.

Huurre ym. (2011, 283) ovat tarkastelleet tutkimuksessaan perintötekijöiden osuutta alkoholismien synnyssä. Heidän mukaansa perintötekijöillä on osuutensa alkoholismien synnyssä, mutta geneettisellä perimällä ei voida selittää alkoholin käytön aloittamista. Heidän tutkimuksensa väittää, että selitykset alkoholin käytön aloittamiseen löytyvät ympäristötekijöistä, kuten kodin olosuhteista, lasten ja nuorten toimintojen valvomisen laiminlyönnistä ja kaveripiirin alkoholinkäytöstä. P. Mäkelän ym. (2003, 984) tutkimus esittää, että erityisesti alemmissa sosioekonomisissa ryhmissä ympäristö- ja käyttäytymistekijät lisäävät alkoholin haitallisia vaikutuksia. Kimmo Herttuan ym. (2008, 998, 1000) tutkimus vahvistaa Mäkelän ym. (2003) väitettä alkoholin haitallisista vaikutuksista erityisesti alemmissa sosioekonomisissa ryhmissä. Heidän tutkimuksensa mukaan alkoholikuolleisuus on korkeinta yksin asuvien miesten, työttömien ja työkyvyttömien keskuudessa.

Huurre ym. (2011, 285) mukaan runsaasti alkoholia käyttävien nuorten kohdalla esiintyy muita nuoria yleisemmin psykosomaattista oireilua. Toisaalta myös lapsuuden ajan psykososiaaliset ongelmat ennustavat myöhempää alkoholinkäyttöä (Leino ym. 2011, 754). Alkoholinkäyttö voi lievittää oireita hetkellisesti, mutta pitkittyessään se voi kuitenkin vahvistaa psykosomaattista oireilua, kuten ahdistuneisuutta ja heikompaan

koettua terveyttä ja johtaa lopulta muihin psyykkisiin ja hyvinvoinnin ongelmiin (Huurre ym. 2011, 285). Näin ollen Huurre ym. (mt., 286) linjaavatkin, että alkoholin käyttö yhdessä runsaan psykosomaattisen oireilun kanssa ovat erityinen riski nuoren myöhemmälle terveydelle ja hyvinvoinnille.

Karoliina Karjalainen ym. (2011, 1448) ovat tutkineet ihmisten autoilua huumausaineiden vaikutuksen alaisena. Heidän tutkimuksensa osoittaa sen, että huono-osaisuus ennustaa merkittävästi huumausaineiden vaikutuksen alaisena ajamista. Huumausaineiden alaisena ajavat ovat yleisimmin matalan koulutustason omaavia, työttömiä, työkyvyttömyyseläkkeellä olevia, avioeronneita tai yksin asuvia (mt., 1458). Karoliina Karjalainen ym. (2014) ovat tutkineet huumausaineiden tai alkoholin vaikutuksen alaisena ajamista ja tutkimuksen tulokset ovat samanlinjaisia Karjalaisen ym. (2011) tutkimustulosten kanssa. Sosiaalinen asema on alkoholin tai huumausaineiden vaikutuksen alaisena ajaneilla valtaväestöön verrattuna heikompi. Heidän havaintojensa mukaan alkoholin tai huumausaineiden vaikutuksen alaisena ajamisesta epäilyillä sosiaalisen aseman liikkuvuus on dynaaminen. Tällä he viittaavat siihen, kuinka epäilyillä on kohonnut riski siirtyä tulevaisuudessa yhä heikompaan asemaan, mutta toisaalta pidätys voi toimia heille eräänlaisena herätyksenä. Tällöin epäilty voi parhaimmillaan kääntää tulevaisuuden suuntaansa ja ryhtyä edistämään omaa tilannettaan. (Karjalainen ym. 2014, 117.)

Mäkelän ym. (2003, 984), Bergin ym. (2011, 168) ja Sanna Rönkän ym. (2017, 37) tutkimukset vahvistavat käsitystä siitä, että sosiaaliset ongelmat, kuten alkoholin ja päihteiden väärinkäyttö ja kasautuneet sosiaaliset ongelmat ennustavat kuolleisuutta. Berg ym. (2011, 168) tarkentavat sitä, kuinka sekä yksittäiset huono-osaisuustekijät että huono-osaisuuden sosiaalisten ongelmien kasautuminen ennustavat ennen aikaista kuolleisuutta. Heidän mukaansa erityisen kohonnut riski on silloin, kun huono-osaisuuden sosiaalisten ongelmien kasautumista ilmenee samanaikaisesti useilla eri elämän osa-alueilla. Nuoruusiässä huono-osaisuustekijöiden kasautuminen sosiaalisten suhteiden, elämäntyylin, koulutuksen ja sosioekonomisen aseman ulottuvuuksilla on tunnistettu olevan yhteydessä kuolleisuuteen (mt., 175, 177). Rönkä ym. (2017) tarkastelivat kuolleisuutta huumeisiin liittyvissä kuolemissa. Heidän tutkimuksensa (mt., 37) vahvistaa käsitystä siitä, että sosiaaliset ongelmat, kuten matala koulutustaso, lyhyt- tai pitkäaikainen työttömyys, erot, varhaiseläke ja yksin asuminen lisäävät riskiä huumeisiin liittyviin

kuolemiin. Nuorten kohdalla epävarmuus tai puute jatkokoulutussuunnitelmista tai -paikasta sekä sosiaalisten suhteiden vähäisyys ennustavat voimakkaimmin kuolleisuutta (Berg ym. 2011, 175, 177).

Irma T. Elo ym. (2014) tutkivat sosioekonomisen aseman yhteyttä kuolleisuuteen. Tutkimuksen mukaan aikuisuuden sosioekonominen asema on merkittävä kuolleisuuden ennustaja. Muun muassa varhain aloitettu huumeidenkäyttö voi vaikuttaa negatiivisesti nuoren koulutuspolkuun, jolloin nuori saavuttaa matalamman koulutustason. Matala koulutustaso lisää riskiä työmarkkinoilta sivuun jäämiseen. (mt., 205.) Matalan koulutustason yhteys huumeiden aiheuttamiin kuolemiin vahvistaa Rönkän ym. (2017, 42) tutkimuksen mukaan sen, kuinka huono-osaisuusprosessi alkaa kehittyä jo varhaisessa iässä.

Myös puutteelliset tai haasteelliset sosiaaliset suhteet ja perheolot kohottavat Elon ym. (2014, 205) mukaan kuolleisuuden riskiä. Perheissä olevat muutokset, kuten vanhempien avioerot ja sen myötä perherakenteiden muutokset kuten esimerkiksi yksinhuoltajuus saattavat vaikuttaa perheiden resursseihin monin tavoin. Yksinhuoltajuuden osalta resurssien vähäisyyteen voi liittyä taloudellista huono-osaisuutta, mikä voi heijastua perheen lasten ja nuorten vähäisempiin sosiaalisiin ja koulutuksellisiin resursseihin. Vanhempien erojen osalta ennen eroa olleet perheiden sisäiset ristiriidat ja konfliktit, heikentyneet perheen ja lähisukulaisten tuki tai nuoren etäinen isäsuhde voivat vaikuttaa nuoren terveyden ja sosiaalisen hyvinvoinnin tasoon heikentävästi lopulta ennustaen myöhempää kuolleisuutta. (Berg ym. 2011, 176.)

Tutkimusaineisto tuo esiin terveyttä suojaavia tekijöitä ja ratkaisukeinoja, joilla edistää nuorten tilannetta päihteisiin ja kuolleisuuteen liittyvissä sosiaalisissa ongelmissa. Muun muassa Elo ym. (2014, 205) tuovat esiin, kuinka lapsuuden korkea sosiodemografinen asema suojaa ennenaikaiselta kuolemalta. Vincent Lorant ym. (2005) ovat tutkineet itsemurhien sosioekonomista eriarvoisuutta. Tutkimuksen mukaan itsemurhien eriarvoisuutta tulisi lieventää sosiaalisella integraatiolla. He korostavat, kuinka psyykkisistä ongelmista kärsivillä matalan sosioekonomisen omaavilla yksilöillä sukulaisavun ja läheisten tuen vahvistaminen olisi keino ehkäistä itsemurhien sosioekonomista eriarvoisuutta. (mt., 2439–2440.) Avioliiton kautta saatu sosiaalinen integraatio suojaa

sosioekonomisen eriarvoisuuden aiheuttamilta itsemurhilta. (Lorant ym. 2005, 2431). Tutkimuksen mukaan sosioekonominen eriarvoisuus on vähäisempää avioliitossa olevilla yksin eläviin verrattuna (mt., 2438). Avioliitolla ja hyvällä sosioekonomisella asemalla on siis samanlaisia positiivisia vaikutuksia yksilön elämänsäkuuluun muun muassa terveellisten elämäntapojen, kohonneiden selviytymistaitojen ja taloudellisten resursien osa-alueilla (mt., 2439).

Berg ym. (2011, 179) muistuttavat tutkimuksessaan siitä, että nuorten huono-osaisuus ja syrjäytyneisyys on hyvin polarisoitunutta. Tutkimuksen mukaan suuri osa nuorista voi hyvin, mutta on olemassa nuoria, joilla huono-osaisuuden ongelmat ovat erityisen vaikeita. Koska nuorten hyvinvointierot ovat polarisoituneet, hyvinvointierojen kaventamiseen tähtäävät toimenpiteet tulisi kohdentaa siten, että ne saavuttaisivat henkilöitä, joilla huono-osaisuus on vaarassa laajentua useille eri elämän osa-alueille muodostaen elämänvaiheesta toiseen jatkuvan ketjun. (mt., 179.)

Berg ym. tuovat tutkimuksessaan lisäksi esiin sen, kuinka huono-osaisuuden kasautuminen ei välttämättä johda yksilön elämänsäkulussa syrjäytymisprosessiin tai ennen aikaiseen kuolemaan, vaikka sosiaalisten ongelmien kasautuminen luo kohonneen riskin (mt., 178). Janne Leino ym. (2011, 743) nostavat tutkimuksessaan esiin, kuinka muun muassa lapsuuden psykososiaaliset haasteet voivat parhaimmillaan kannustaa nuorta myöhempään absolutismiin. Tutkimuksen mukaan huoli alkoholin haitallisista terveysvaikutuksista, oma uskonnollinen vakaumus ja lapsuuden perheessä vanhempien runsas alkoholinkäyttö voivat lisätä halua myöhempään absolutismiin. Lisäksi yleinen syy absolutismiin on se, ettei nuori yksinkertaisesti pidä alkoholin mausta tai hajusta. Toisaalta osa nuorista on lopettanut alkoholin käytön pakon sanelemana, mikäli aiempi alkoholin käyttö on aiheuttanut sairauksia tai mikäli alkoholin kulutukseen ei ole aineellisia resursseja. (mt., 743.)

Rönkä ym. (2017, 42) ovat havainneet sen, kuinka nuoruudessa yksilön elämän sisällön osalta opiskelu ja työssäolo toimivat suojaavina tekijöinä huumeisiin liittyvissä kuolemissa. Jatko-opinnot vähentävät nuoren riskiä ajautua työttömäksi ja pitkällä tähtäimellä ehkäisee huumeisiin liittyviä kuolemia. Toisin sanoen opiskelu- ja työelämä tarjoavat nuorelle mahdollisuuden kiinnittyä yhteiskuntaan (Berg ym. 2011, 177). Elon ym.

(2014, 198) tutkimus vahvistaa ajatusta siitä, että investoimalla varhaisen aikuisiän koulutus- ja työllistymismahdollisuuksiin voidaan osaltaan kompensoida heikommasta asemasta tulevien nuorten lapsuudessa kokemia puutteita. Bergin ym. (2011, 178) tutkimuksessa tuodaan esiin, kuinka nuoruusiän huono-osaisuuden ja syrjäytymisen ehkäisytyössä on tärkeää kiinnittää huomiota sosiaalisiin suhteisiin, elämäntyyliin, koulutukseen ja sosioekonomiseen asemaan liittyviin huono-osaisuustekijöihin sekä kasautuvaan huono-osaisuuteen. Tutkimus- ja käytännön auttamistyötä tehtäessä nuoruuden elämäntilanteita ja kehityksen riski- ja suojaavia tekijöitä tulisi näin ollen tarkastella kokonaisvaltaisesti moniammatillisessa ja poikkihallinnollisessa yhteistyössä. Erityistä huomiota tulisi kiinnittää nuoriin, jotka ovat jäämässä jatkokoulutuksen ulkopuolelle peruskoulun jälkeen ja niihin, joilla esiintyy jo elämän varhaisessa vaiheessa runsaasti huono-osaisuutta useilla elämän eri osa-alueilla. Myös Rönkä ym. (2017, 37, 40) tuovat tutkimuksessaan esiin, kuinka huumeiden käytön ehkäisyn ja ehkäisytyön tulisi kohdistua heikoimmassa asemassa olevaan ihmisryhmään, koska huono-osaisuus on vahvasti yhteydessä huumeiden käytöstä aiheutuneisiin kuolemiin.

Berg ym. (2011, 168) korostavat ongelmien varhaisen tunnistamisen, niihin puuttumisen ja nuorille ja heidän läheisilleen tarjotun tuen merkitystä nuorten huono-osaisuuden kasautumisen ja syrjäytymisen ehkäisytyössä. Puuttumalla nuoren runsaaseen alkoholin käyttöön voidaan suojata nuorta psyykkiseltä oireilulta ja myöhemmiltä hyvinvoinnin ongelmilta (Huurre ym. 2011, 286). Huurre ym. korostavatkin, kuinka runsaasti alkoholia käyttävien nuorten tilanne vaatii aina selvittelyä ja vähäiseenkin alkoholin käyttöön on syytä puuttua, sillä se voi katkaista ajautumisen kokeiluluontoisesta alkoholin käytöstä säännölliseen ja runsaaseen alkoholin kulutukseen. Liiallisen alkoholin käytön ennaltaehkäisyn näkökulmasta Huurre ym. tuovat esiin, kuinka psykosomaattisen oireilun kartoittaminen on keskeistä, koska ongelmat tunnistamalla nuori voi saada apua ongelmiinsa. Kun tuentarpeet tunnistetaan, voidaan nuorelle tarjota hänen kaipaamaansa tukea ja siten vaikuttaa nuoren sen hetkiseen tai myöhempään alkoholin käyttöön. (mt., 286.)

Karjalaisen ym. (2011, 1457–1458) mukaan huumausaineiden käyttö aloitetaan usein jo nuoruudessa. Lisäksi suuri osa huumausaineiden alaisena ajavista ovat nuoria. Näin ollen huumausaineiden käyttöön ja niiden vaikutuksen alaisena ajamiseen tulisi puuttua

ehkäisevän työn ja varhaisen puuttumisen keinoin. Leinon ym. (2011, 755) tutkimuksessa, jossa tarkastellaan lapsuuden psykososiaalisten haasteiden yhteyttä myöhemmän alkoholinkulutukseen, tuodaan esiin se, että erityistä tukea tulisi tarjota kouluvaikeuksista kärsiville lapsille. Lisäksi heidän tutkimuksensa tukee ajatusta siitä, että tukea tulisi tarjota perheille, joilla on psykososiaalisia vaikeuksia ja, jotka ovat sosioekonomisesti heikommassa asemassa. Myös Mäkelä ym. (2003, 986) kannattavat varhaista puuttumista alkoholin ongelmakäytössä. Alkoholin aiheuttamiin kuolemiin tulisi vastata luomalla ehkäiseviä ja ennakkoivia toimenpiteitä liittyen alkoholin käyttöön tai ongelmakäyttöön. Varhainen puuttuminen on keino ehkäistä alkoholin väärinkäyttöä ja vähentää sosioekonomista eriarvoisuutta alkoholiin liittyvissä kuolemissa. (mt., 986.)

Karjalainen ym. (2011, 1457–1458) tarkastelevat huumausaineiden vaikutuksen alaisena ajaneita. Tutkimus tukee ajatusta sosioekonomisen eriarvoisuuden ehkäisemisestä ja vähentämisestä. Kaventamalla sosioekonomista eriarvoisuutta voidaan vaikuttaa positiivisesti niin huumausaineiden käyttäjiin kuin niiden vaikutuksen alaisena ajaviin. Karjalaisen ym. (2014, 119) tutkimus osoittaa, että interventioita tulisi kehittää ja toteuttaa siten, että marginalisoitumisen prosessi voitaisiin pysäyttää. Tällä he tarkoittavat sitä, että huumausaineiden tai alkoholin vaikutuksen alaisena ajamisesta pidätetyillä pidätyksellä voitaisiin kääntää pidätetyn elämän suuntaa. (mt., 119.) Ensimmäisen pidätyksen jälkeen pidätetyt edistivät todennäköisesti omaa tilannettaan. Tällöin pidätys oli toiminut herätyksenä, jolloin henkilö voi havahtua omaan päihdeongelmaan. Näin ollen pidätys tulisi nähdä rangaistuksen langettamisen ohessa tilaisuutena puuttua epäillyn päihdeidenkäyttöön, mahdolliseen päihdeongelmaan, terveydellisiin, sosiaalisiin ja mahdollisiin muihin ongelmiin. Pidätys voi näin ollen toimia tilaisuutena rikkoa epäedullinen elämän suunta kohti huono-osaisuutta ja syrjäytymistä. (mt., 118.)

Karjalainen ym. (mt., 119) ehdottavatkin, että alkoholin tai huumausaineiden vaikutuksen alaisena ajamisen pidätys tulisi hyödyntää keinona saavuttaa yksilöitä, jotka ovat vaarassa ajautua huono-osaisuuteen. Ruotsissa ja Suomessa on muun muassa kokeiltu huumausaineiden ja alkoholin vaikutuksen alaisena ajaneiden ja siitä kiinni jääneiden kohdalla sosiaali- ja terveyspalveluiden järjestämistä siten, että heille tarjotaan tilaisuus keskustella mahdollisesta alkoholin tai huumeiden käytöstä, mielenterveydestä ja mahdollisista sosiaalisista ongelmista. Kokeilun tulokset ovat olleet Karjalaisen ym. mukaan

lupaavia. Kokeilun interventioilla on voitu edistää sekä yksilöiden tilanteita, että yhteiskunnan etua kiinnittämällä syrjäytymisvaarassa olevia yksilöitä takaisin yhteiskunnan hyödyllisiksi jäseniksi. (Karjalainen ym. 2014, 118–119.)

Timo-Kolja Pförtner ym. (2016) ovat tutkineet tupakoinnin torjuntapolitiikan toimien vaikutusta nuorten tupakointiin. Heidän tutkimuksensa mukaan tupakoinnin torjuntapolitiikan toimenpiteillä ei ole ollut merkittävää vaikutusta nuorten tupakointiin (mt., 58). Heidän tutkimuksensa väittää, että nuorten tupakoinnin yleisyyteen liittyy vahvasti maan tupakoinnin yleisyysaste. Näin ollen heidän mukaansa nuorten tupakointia voidaan vähentää siten, että yleinen tupakoinnin taso saadaan väestössä laskuun. Heidän mukaansa tulevaisuudessa tulee räätälöidä interventioita ja politiikkaa siten, että niissä huomioidaan erilaiset kohderyhmät. (mt., 64–65.)

5 Tulokset sosiaalisen tuen viitekehyksestä tarkasteltuna

Ihmiset tarvitsevat resursseja eli sosiaalista pääomaa elämässä selviytymisessä ja menestymisessä. Sosiaalinen pääoma edistää tämän tutkimuksen mukaan muun muassa terveyttä (Berntsson ym. 2006, 441), mielenterveyttä (Zoppei ym. 2014, 1589), hyvinvointia (Hyyppä & Mäki 2003, 778), yleistä luottamusta muihin toimijoihin (Hyyppä & Mäki 2003, 778; Salmi ym. 2007, 255; Nyqvist ym. 2016, 1), lieventää koettua syrjintää masentuneilla (Zoppei ym. 2014, 1596), edistää oppilaan koulumenestystä (Lindfors ym. 2018, 378), lisää työttömän nuoren todennäköisyyttä uudelleen työllistymiseen ja kouluttautumiseen (Hammer 2003, 209, 220), sitoo kotiseudulle luoden turvaa (Sinkkonen 2013, 536; Berg ym. 2018, 245) ja luo kaveriporukkaan yhteenkuulumisen ja turvallisuuden tunnetta (Van Aerschot & Salminen 2018, 259). Nieminen ym. (2008, 421) kokoavat sosiaalisen pääoman merkitystä. Heidän mukaansa sosiaalinen pääoma voi toimia yleisen hyvinvoinnin mittarina.

Appelqvist-Schmidlechner ym. (2010, 174) tuovat tutkimuksessaan esiin sen, että nuorten erilaiset sosiaaliset ongelmat voivat vaikeuttaa psykososiaalisista ja normatiivisista kehitystehtävistä suoriutumista. Heidän mukaansa nuorten ongelmat eivät ole useinkaan yksinkertaisia, vaan ongelmat ovat seurausta useiden eri tekijöiden yhteisvaikutuksesta. Nuorten kasautuneet sosiaaliset ongelmat eivät katoa kasvun ja kehityksen myötä, vaan ne kulkevat nuoren mukana aikuisuuteen synnyttäen mahdollisesti uusia ongelmia. Ongelmilla on taipumus kumuloitua, jolloin ongelmat voivat synnyttää uusia ongelmia. (mt., 172.)

Lapsuuden ja nuoruuden aikana nuori on perinyt sukunsa geenien lisäksi myös kasvuyhteisönsä arvoja, uskomuksia, asenteita, tapoja ja tottumuksia, joiden pohjalle nuori rakentaa uudet yksilölliset elämäntyyliä ja elämäntavat (Kumpusalo 1991, 9–10). Terveysten ja hyvinvoinnin laitoksen (2018) mukaan huono-osaisuuden ongelmat jatkuvat sukupolvelta toiselle geneettisten, biologisten, psykologisten ja sosioekonomisten tekijöiden yhteisvaikutuksesta, jolloin vanhempien vaikeudet heijastuvat lapsen ja nuoren hyvinvointiin useilla eri elämänalueilla.

Tässä luvussa tulkitseen tutkimustuloksia sosiaalisen tuen käsitteellistä viitekehystä hyödyntäen. Tarkoituksena ei ole toistaa tulosluvun sisältöä, vaan rakentaa kokonaiskuvaa siitä, millaisia sosiaalisen tuen muotoja tutkimusaineistosta ilmeni. Luvussa käydään vuoropuhelua niin tutkittavan ilmiön, käsitteellisen viitekehysten ja tutkimustulosten kanssa. Pysin rakentamaan kokonaiskuvaa siitä, minkälaista sosiaalista tukea nuoret tutkimusaineiston mukaan nykyisin saavat, minkälaista tukea he kaipaavat ja minkälaista tukea tulisi tarjota, jotta nuoret voisivat paremmin tulevaisuudessa. Nämä kysymykset ovat keskeisiä pohtiessa tekijöitä, mitkä auttavat nuoria irti ylisukupolvisen huono-osaisuuden ketjuista. Esittelen nuorten huono-osaisuudelta suojaavia tekijöitä Kumpusalon (1991) määrittelemän sosiaalisen tuen käsitteellisen viitekehysten kautta.

Kumpusalon (1991) mukaan ihminen voi saada sosiaalista tukea emotionaalisella, aineellisella, toiminnallisella, tiedollisella ja henkisellä tasolla. Tutkimusaineisto tarjosi sisältöä kaikista edellä mainituista tuenmuodoista. Sosiaalisen tuen tarve ja merkitys vaihtelevat ihmisen elämänkulun aikana (Cohen & Syme 1985, 4). Tämän vuoksi sosiaalisen pääoman ja terveyden edistämiseen tähtäävien interventioiden ja palveluiden tulee olla ikäspesifejä (Nyqvist ym. 2016,7).

Aaltosen ja Karvosen (2016, 714) mukaan perheet pyrkivät tarjoamaan mahdollisuuksiensa mukaan nuorelle heidän kaipaamaansa tukea. Ule ym. (2015, 343–344) tuovatkin tutkimuksessaan esiin sen, että vanhemmat ovat pääasiassa valmiita investoimaan emotionaalisia, sosiaalisia ja taloudellisia resursseja tukeakseen lapsiaan. Van Aerschot ja Salminen (2018, 260) muistuttavat kuitenkin tutkimuksessaan siitä, etteivät nuoret ole pelkästään aikuisten luoman sosiaalisen pääoman varassa, vaan nuoret luovat tai ainakin pyrkivät luomaan sitä myös itse. Tolonen (2005, 357) vahvistaa Van Aerschotin ja Salmisen (2018) ajatusta siitä, että nuoret ovat aktiivisia toimijoita, jotka pyrkivät itse luomaan suhteita, siteitä, siltoja ja yhteyksiä ympärillään oleviin toimijoihin. Tolonen (mt., 357) tuo esiin näkökulmaa siitä, että jokainen yksilö hyödyntää sosiaalista, emotionaalista, kulttuurista ja taloudellista pääomaansa yksilöllisesti.

Kumpusalon (1991, 15) mukaan aineellinen tuki koostuu muun muassa rahasta, tavaraista, apuvälineestä ja lääkkeestä. Tutkimusaineisto käsitteli aineellista tukea pääasiassa

nuorten saaman taloudellisen tuen kautta. Tämän tutkimuksen tulosten mukaan yhteiskunta ja perhe ovat tärkeimmässä roolissa nuorten aineellisen tuen tarjoajina.

Berntsson ym. (2006, 447) tutkimus osoittaa, että lapsiperheiden yleisen taloudellisen tilanteen kohentaminen ei ole tarkoituksenmukaista. Heidän tutkimuksensa mukaan yhteiskunnan sosiaaliturva tyydyttää väestön välttämättömät aineelliset perustarpeet. Majamaa (2014, 26) kuitenkin täsmentää ajatusta siitä, että taloudellinen vähävaraisuus kulminoituu viimesijassa mahdollisuuksien tasa-arvokysymyksiin. Hän tuo tutkimukseensa esiin sen, kuinka myös tulevaisuudessa on investoitava koulutukseen ja ylläpidettävä tasa-arvoa koulutusmahdollisuuksissa varmistamalla tietty taso hyvinvointivaltioiden eduissa muun muassa opinto-, asumis- ja työttömyysetuuksissa. Nämä taloudellisen tuen muodot ovat ensisijaisia aineellisen tuen muotoja suomalaisten nuorten aikuisten keskuudessa. (mt., 26.)

Myös Rialan ym. (2003, 359, 361) tutkimuksen mukaan suomalainen koulutusjärjestelmä onnistuu nykyisin tarjoamaan tasavertaisen mahdollisuuden kouluttautua, koska opiskelu on ilmaista ja sitä tuetaan sosiaalietuuksilla ja taloudellisilla järjestelyillä. Riala ym. tuovatkin esiin näkökulmaa siitä, että äitien koulutustaso tulisi jatkossakin turvata ylläpitämällä sosiaalietuuksia ja tukijärjestelyjä, jotka mahdollistavat kouluttautumista. He perustelevat näkemystään sillä, että äitien koulutustason voidaan katsoa kuvastavan perheen inhimillistä pääomaa, joka heijastuu lopulta perheiden lasten ja nuorten koulumenestykseen ja kouluttautumiseen. (mt., 359, 361.)

Van Aerschotin ym. (2016, 540) tutkimuksen mukaan nuoren tulevaisuuden kannalta on merkityksellistä, miten nuori tulkitsee taloudellisen niukkuuden määrittävän asemaansa ja mahdollisuuksiaan. Majamaa (2014, 18) väittää, että yhä enenevässä määrin vanhemmat osallistuvat nuorten hyvinvoinnin tukemiseen muun muassa taloudellisen tuen kautta, koska hyvinvointivaltion rooli nuorten taloudellisena tukijana on viime vuosien aikana heikentynyt. Van Aerschot ym. (2016, 546) vahvistavat Majamaan käsitystä. Heidän mukaansa läheisten tarjoama konkreettinen tuki esimerkiksi ajoittaisen ruoka-avun kautta on nuorille merkityksellistä. Perhe, ystävät ja naapurusto tarjoavat nuorille ajoittain niin materiaalista ja toimeentuloa turvaavaa tukea (mt., 545). Hammerin (2003,

220) tutkimuksen mukaan vanhempien tarjoama aineellinen tuki vaikuttaa myönteisesti myös nuoren työllistymisen todennäköisyyteen.

Leppälahden ym. (2016) tutkimus otti ainoana tutkimusaineiston tutkimuksena kantaa nuorten lääkinnällisiin tarpeisiin. Heidän tutkimuksensa käsitteli alaikäisenä raskaaksi tulleiden myöhempää hyvinvointia ja otti kantaa muun muassa abortin mahdollisuuksiin Suomessa. Leppälahden ym. (mt., 2147) näkemyksen mukaan Suomi on liberaali valtio aborttilain suhteen. He perustelevat näkemystään sillä, että abortti on kaikkien sitä haluavien saatavilla julkisen terveydenhuollon tarjoamien palveluiden kautta.

Emotionaaliseen sosiaaliseen tukeen Kumpusalo (1991, 15) katsoo kuuluvaksi henkisen tuen, empatian, rakkauden ja kannustuksen. Tutkimusaineisto tarjosi runsaasti sisältöä nuorten saamasta ja kaipaamasta emotionaalisesta tuesta. Tutkimusaineisto lähestyi emotionaalisen tuen tarvetta hyvin erilaisista näkökulmista, kuten muun muassa sosio-ekonomisesti huono-osaisten, kouluvaikeuksista tai psykososiaalisista ongelmista kärsivien, sijoitettuna olleiden lasten ja nuorten sekä monista muista näkökulmista, jotka on esitelty tarkemmin tulosluvussa. Erityisesti nuorten haastatteluihin pohjautuvissa tutkimuksissa nousi esiin nuorten emotionaalisen tuen tarve. Tulevaisuudessa olisi hyvä pohdita keinoja, joilla nuorten kokemusta emotionaalisesta tuesta voitaisiin vahvistaa. Tuon tässä luvussa emotionaalisen tuen muodot vain kootusti esiin, sillä tarkemmin tuenmuodot on eritelty tulosluvussa.

Kumpusalon (mt., 14) mukaan primaaritasolla perhe ja lähiyhteisö tarjoavat henkilökohdaista turvaa, joka tyydyttää yksilön turvallisuus- ja yhteisyystarpeita sekä tarjoaa arvostuksen kokemuksia. Perheen ja lähiyhteisön tarjoama tuki vaikuttaa yksilön itsensä toteuttamiseen. Ellosen (2008, 53) mukaan elämäntien näkökulmasta perhe ja koulu ovat erityisen merkityksellisiä yhteisöjä nuoruudessa.

Van Aerschotin ym. (2016, 546) tutkimuksen mukaan nuoren lähiympäristöön liittyvät sosiaaliset suhteet, tukiverkostot ja muut sosiaaliset kiinnepohdat toimivat nuorten hyvinvoinnin puskureina. Uusitalo-Malmivaara ym. (2012, 612) kiteyttävätkin, että hyvät perhesuhteet linkittyvät nuoren onnellisuuden kokemukseen. Salmi ym. (2007, 267) tuovat kuitenkin esiin sen, että ystävien ja muiden läheisten merkitys kasvaa nuoren

kasvun ja kehityksen myötä. Nyqvist ym. (2016, 7) mukaan ystävyssuhteet lisäävät sosiaalista luottamusta ja suojaavat nuorta muun muassa yksinäisyyden kokemuksilta. Van Aerschotin ja Salmisen (2018, 259) tutkimuksessa nuorten kertomusten mukaan nuoret tukevat toinen toisiaan tilanteissa, joissa aikuisiin ei voi luottaa tai mikäli palveluista ei ole koettu saavan apua. Hammerin (2003, 220) mukaan vanhempien tarjoama emotionaalinen tuki vaikuttaa lopulta myönteisesti nuorten työllistymisen todennäköisyyteen.

Sijoitettuna olleilla lapsilla ja nuorilla perheen tuki voi olla vähäisempää tai se voi puuttua kokonaan. Tämän vuoksi on ensisijaisen tärkeää, että laitoshoidon tarjoaa emotionaalista tukea ja hoidossa vallitsee välittävä ilmapiiri. (Kestilä ym. 2012, 615.) Kestilä ym., jotka tutkivat sijoitettuna olleiden lasten ja nuorten myöhempää hyvinvointia linjaavat tutkimuksessaan sen, että sijoitettuna olevalla nuorella palvelujärjestelmän rooli tuen tarjoajana on erityisen merkityksellinen. Heidän mukaansa, mitä enemmän nuorta kuullaan, ja järjestelmä pystyy vastaamaan nuoren tuentarpeisiin, sitä paremmat mahdollisuudet on tukea nuoren selviytymistä aikuisuudessaan ja omassa vanhemmuudessaan. (mt., 614, 616.) Almqvist (1988, 47) kiteyttää tutkimuksessaan sen, että nuorten tulevaisuutta voidaan parantaa perheiden ja lasten kotien olosuhteita parantamalla ja puuttamalla jo varhain lasten emotionaalisiiin häiriöihin. Hänen mukaansa ennaltaehkäiseviä toimenpiteitä ja psykoterapeuttisia toimia tulisi tehostaa, jotta epäedullisesta asemasta tai vaikeista perhetaustoista tulevien lasten hyvinvoinnin vajeita voidaan kompensoida. (mt., 47.)

Äärelän (2012) tutkimuksessa, jossa hän käsitteli nuorten vankien kokemuksia kouluajoista, korostui koulun emotionaalisen tuen puutteet. Tutkimuksen mukaan yhä enenevässä määrin opettajilta odotetaan opetuksen lisäksi kasvatuksellista osaamista ja otetta (mt., 259). Koulu tarjoaa lapsen ja nuoren arjen ympäristönä paikan puuttua jo varhaisessa vaiheessa oppilaiden sosiaalsiin ongelmiin. Opettajalla onkin merkittävä rooli nuoren arkielämän elinympäristön aikuisena. Äärelän mukaan onnistuneella opettajuudella, sujuvalla yhteistyöllä kodin ja koulun välillä ja luottamuksellisella opettaja-oppilassuhteella voidaan edistää huono-osaisuuden riskissä olevien nuorten pärjäämistä. (mt., 245.) Honkinen ym. (2009, 598) täydentävät Äärelän (2012) ajatusta siitä, että käyttäytymisongelmista kärsivät lapset identifioimalla voidaan tunnistaa ne lapset, joilla on kohonnut riski myöhempään pahoinvointiin. Heidän tutkimuksensa tulokset

korostavat nopeiden toimenpiteiden tarvetta, kun havaitaan psykologista oireilua. Heidän mukaansa tulevaisuudessa tulisi kehittää sopivia varhaisen puuttumisen menetelmiä henkisen ja sosiaalisen sairastavuuden ehkäisemiseksi. (Honkinen ym. 2009, 598.)

Äärelän (2012) tutkimus tuo esiin, kuinka nuoret vangit olisivat toivoneet kouluaikoina saavansa osakseen enemmän välittämistä, kokonaisvaltaista huolenpitoa ja ymmärrystä ja hyväksytyksi tulemisen tunnetta. Oppimisen, kasvun ja kehityksen kannalta lapsen tulisi saada tuntea olonsa hyväksytyksi ja tärkeäksi niin kotona kuin koulussa. Koulukontekstissa opettajan ja oppilaan myönteinen vuorovaikutus voivat parhaimmillaan toimia nuoren kannattelevana voimana edistään kipuilevan nuoren hyvinvointia. Äärelän tutkimus tuokin esiin sen, että nuorten syrjäytymisen ehkäisyn lähtökohtana tulisi olla lapsen ja nuoren osallisena pitäminen. Näin ollen koulusta syrjäytymisen ehkäisy on koulussa osallisena pitämistä. Opettajan tulisi pyrkiä tilanneherkkyyteen, oppilaan tuntemukseen, kunnioittavaan toimintaan ja tunnustusten antamiseen jokaiselle oppilaalle. (mt., 243, 237–238, 240, 259.) Nuorten vankien mielestä koulun tärkein tehtävä ei ole tiedollisten valmiuksien edistäminen, vaan lapsen ohjaus terveeseen ja tasapainoiseen emotionaaliseen kasvuun. Koulun tulisi tarjota oppilaalle koulutuksellinen pohja, jonka jälkeen lapsi oman henkilökohtaisen kasvu- ja kehitystaso huomioiden saatetaan jatkaa opintojaan toiselle asteelle ja integroidaan osaksi ikätasoistensa toimintojen jatkumoa. (mt., 243.) Lindforsin ym. (2018, 379) tutkimus jättää avoimeksi kysymyksen kuitenkin sen, missä määrin koulun sosiaalinen pääoma voi kompensoida vaikeita perheolosuhteita.

Rialan ym. (2003, 362) mukaan tulevaisuudessa muun muassa opettajien, perheneuvojien ja terveydenhuollon ammattilaisten tulisi etsiä uusia tapoja tukea lapsia, jotka tulevat mitä erilaisimmista perhetaustoista. Savolaisen ym. (2017, 23–24) mukaan sosioekonomisen syrjäytymisen perimmäisten syiden poistamiseksi resursseja tulisi sijoittaa erityisesti varhaiskasvatukseen, missä voitaisiin edistää lasten emotionaalista itsesäätelyä ja terveellistä käyttäytymistä. Acacio-Claron ym. (2018, 382, 393) mukaan jatkossa tulisi luoda myös interventioita, joilla voitaisiin vahvistaa nuorten varakapasiteetteja ja voimavaroja. Heidän mukaansa näiden interventioiden tulisi kohdistua erityisesti huono-osaisimpaan väestöryhmään, koska perheen sosioekonomisen aseman on osoitettu vaikuttavan aikuisuuden koulutustasoon. Vahvistamalla huono-osaisista lähtökohdista

tulevien lasten ja nuorten varakapasiteetteja ja voimavaroja voidaan heidän tutkimuksensa mukaan edistää koulutuksellista tasa-arvoa. (Acacio-Claro ym. 2018, 382, 393.)

Myös masentuneiden nuorten kohdalla emotionaalinen tuki on keino edistää nuorten tulevaisuutta. Zoppein ym. (2014, 1593) mukaan masentuneilla nuorilla ymmärretyksi ja tuetuksi tulemisen kokemuksen tunnetta on kasvatettava, koska luottamus muita toimijoita kohtaan lisää todennäköisyyttä sille, että nuori etsii itselleen ammattiapua tai haakeutuu hoitoon. Tutkimuksen mukaan masentuneiden nuorten kohdalla olisi tarve edistää, ylläpitää ja parantaa sosiaalisten kontaktien laatua sosiaalisen osallisuuden edistämiseksi. (mt., 1593.) Sosiaalisten suhteiden kautta masentuneiden nuorten kokemus emotionaalisesta tuesta voi vahvistua. Tämä voi mahdollistaa masennuksesta kärsivien nuorten suuremman integroitumisen yhteiskuntaan ja pääsyn tärkeisiin elämänmahdollisuuksiin (mt., 1589). Tämän vuoksi Zoppei ym. (mt., 1596) peräänkuuluttavat sitä, että jatkossa mielenterveyspalveluiden tulisi ottaa enenevässä määrin huomioon nuorten sosiaaliseen luottamukseen liittyvät kysymykset.

Kumpusalon (1991, 15) sosiaalisen tuen luokituksen mukaan toiminnalliseen tukeen liittyvät muun muassa palvelu, kuljetus ja kuntoutus. Tutkimusaineisto tarjosi runsaasti sisältöä siitä, millaisia palveluita nuoret saavat ja millaisia palveluita heidän tulisi jatkossa saada, jotta he voisivat tulevaisuudessa paremmin. Tarkemmin tulokset on esitelty tulosluvussa. Tämän tutkimuksen tulosten mukaan nuorille merkityksellisimpiä toiminnallisen tuen tarjoajia ovat vanhemmat, koulu ja tukipalvelut. Seuraavaksi esittelen joitain toiminnallisen tuen muotoja, joita tutkimusaineistosta nousi esiin.

Nuori voi saada käytännöntukea perheeltään, ystäviltään, naapurustoltaan (Van Aerschot ym. 2016, 545), opettajilta, nuorisotyöntekijöiltä (Van Aerschot & Salminen 2018, 259) ja terveydenhuollon ammattilaisilta (Riala ym. 2003, 362). Viimesijassa nuori voi saada toiminnallista tukea poliisilta tai sosiaalityöntekijältä (Tolonen 2005, 357).

Berntssonin ym. (2006, 447) mukaan vanhempien leikkiminen lasten kanssa, vanhempien ja lasten osallistuminen ryhmäaktiviteetteihin ja lasten välttyminen kiusaamiselta vaikuttavat myönteisesti lasten terveyteen. Lisäksi Kaltiala-Heino ym. (2016, 11) tuovat esiin näkökulmaa siitä, että vanhemman osallisuus nuoren elämässä ennustaa

pienempää todennäköisyyttä nuoren kohtaamaan seksuaaliseen häirintään. Ammatillinen työskentely nuorten ja vanhempien kanssa tulisi tämän vuoksi Kaltiala-Heinon ym. (2016, 18) mukaan rohkaista vanhempia osallistumaan nuorten henkilökohtaiseen elämään. Yhteiskunnallisella tasolla interventioilla, jotka tukevat huono-osaisuudesta kärsiviä perheitä, heijastuvat lopulta nuorten kohtaaman seksuaaliseen häirinnän todennäköisyyteen. Tällä he viittaavat siihen, että huono-osaisia perheitä tukemalla, voidaan edistää myös perheiden nuorten seksuaaliterveyttä ja hyvinvointia. (mt., 18.)

Nuoret toivovat ja odottavat, että vanhemmat voisivat toimia tärkeinä läheisinä ja aikuisina ja tarvittaessa auttaa nuoria hakeutumaan avun piiriin. Nuorten näkökulmasta vanhempien tulisi rakentaa siltoja ja luoda yhteyksiä tilanteiden ratkaisemiseksi. (Van Aerschot & Salminen 2018, 257–258.) Majamaan (2013, 18) mukaan vanhempien tuen tarjoaminen ei useinkaan lopu nuorten täysi-ikäistymiseen. Nuoret odottavat, että heidän vanhempansa tarjoavat muun muassa käytännön tukea myös itsenäistymisen jälkeen. Vanhempien rooli nuorten tuen tarjoajina onkin vahvistunut. Van Aerschot ym. (2016, 546) tukee Majamaan käsitystä siitä, että nuoret saavat ajoittain konkreettista, kuten ruoka-apua vanhemmiltaan ja muilta läheisiltään. Nuorten haastatteluista käy ilmi, että nuoret auttavat toisiaan erityisesti tilanteissa, joissa aikuisiin ei voi luottaa tai mikäli palveluista ei ole saatu kaivattua tukea (Van Aerschot & Salminen 2018, 259).

Hyypän ja Mäen (2003, 778) tutkimus vahvistaa kuvaa siitä, että kansalaisten terveyttä voidaan edistää rohkaisemalla ihmisiä sosiaaliseen osallistumiseen. Sosiaalinen pääoma ja sosiaalinen luottamus muihin toimijoihin vahvistuvat heidän tutkimuksensa mukaan aktiivisen osallistumisen kautta edistäen samalla yksilön terveyttä ja hyvinvointia. He tuovat esiin sitä, että yksilön osallistuminen aktiivisesti vapaaehtoiseen yhdistys-, harrastus- tai uskonnolliseen toimintaan tukevat yksilön hyvinvointia. Nuorten omien kertomusten mukaan he kaipaisivat tulevaisuudessa lisää ilmaisia harrastus- ja kohtaamispaikkoja, koska pienituloisuus haastaa nuorten mahdollisuutta harrastaa ja viettää vapaa-aikaa mielekkään tekemisen parissa muiden vertaistensa kanssa (Van Aerschot 2016, 545). Yksilön osallistaminen toimintaan on Salmen ym. (2007, 268) mukaan nuoren hyvinvoinnin kannalta merkityksellistä, koska yksilön siteiden ollessa vahvat muihin toimijoihin, yksilöä valvotaan, ja siten hänellä on pienempi riski päätyä itselle haitalliseen toimintaan.

Hiilamo ym. (2018, 1) tutkivat peruskoulua ennen kotihoidossa ja päivähoidossa olleiden lasten myöhempää koulumenestystä. Tutkimus vahvistaa julkisen päivähoidon positiivista vaikutusta lapsen myöhempään elämään ja koulumenestykseen (mt., 7). Julkinen päivähoito antaa lapsille mahdollisuuden oppia kognitiivisia ja ei-kognitiivisia taitoa, jotka ovat hyödyllisiä koulussa ja, jotka auttavat lasta koulussa menestymisessä (mt., 1). Myös tulevaisuudessa on näin ollen turvattava lasten pääsy julkiseen päivähoitoon.

Kestilän ym. (2012, 614) mukaan sijoitettuna olleiden lasten ja nuorten tuentarpeet on huomioitava erityisesti silloin, kun nuori on siirtymässä lastensuojelun asiakkuudesta kohti itsenäisempää elämää. Bergin ym. (2011, 178) tutkimuksessa tuodaan esiin se, kuinka nuoruusiän huono-osaisuuden ja syrjäytymisen ehkäisytyössä on tärkeää kiinnittää huomiota sosiaalisiin suhteisiin, elämäntyyliin, koulutukseen ja sosioekonomiseen asemaan liittyviin huono-osaisuustekijöihin sekä kasautuvaan huono-osaisuuteen. Tutkimus- ja käytännön auttamistyötä tehtäessä nuoruuden elämäntilanteita ja kehityksen riskitekijöitä ja suojaavia tekijöitä tulisi näin ollen tarkastella kokonaisvaltaisesti moniammatillisessa ja poikkihallinnollisessa yhteistyössä. (mt., 178.) Myös Äärelän (2012, 250) mukaan nuorten syrjäytymisen ehkäisy edellyttää hallinnonalojen välistä moniammatillista verkostoyhteistyötä.

Torikan ym. (2014, 8) tutkimuksen mukaan terveystalitiikan tärkein ja samalla vaikein tehtävä on kaventaa eriarvoisuutta. Bergin ym. (2011, 179) mukaan nuorten hyvinvoinnin polarisoitumisen vuoksi hyvinvointierojen kaventamiseen tähtäävät toimenpiteet tulisi kohdentaa siten, että ne saavuttaisivat henkilöitä, joilla huono-osaisuus on vaarassa laajentua useille elämän osa-alueille muodostaen elämänvaiheesta toiseen jatkuvan ketjun. Erityistä huomiota tulisi kiinnittää nuoriin, jotka ovat jäämässä jatkokoulutuksen ulkopuolelle peruskoulun jälkeen, ja niihin, joilla esiintyy jo elämän varhaisessa vaiheessa runsaasti huono-osaisuutta useilla elämän eri osa-alueilla (mt., 178). Elon ym. (2014, 198) tutkimus vahvistaa ajatusta siitä, että investoimalla muun muassa varhaisen aikuisiän koulutus- ja työllistymismahdollisuuksiin voidaan osaltaan kompensoida heikommasta asemasta tulevien nuorten kokemia puutteita lapsuudessa. Myös Rönkä ym. (2017, 37, 40) tuovat tutkimuksessaan esiin sen, että huumeiden käytön ehkäisytyön tulisi kohdistua heikoimmassa asemassa olevaan ihmisryhmään, koska huono-osaisuus on vahvasti yhteydessä huumeiden käytöstä aiheutuneisiin kuolemiin.

Torikka ym. (2014, 8) toteavatkin, että ennaltaehkäisevät toimenpiteet tulisi kohdentaa erityisesti huono-osaisiin nuoriin. Tutkimus täydentää ajatusta siitä, että edistämällä huono-osaisten perheiden olosuhteita, voitaisiin ehkäistä myös nuorten masentuneisuutta. Lisäksi Äärelän (2012, 258) tutkimuksessa tuodaan esiin varhaisen puuttumisen merkitystä, koska syrjäytymisen katsotaan etenevän prosessinomaisesti. Äärelän (mt., 250) mukaan nuorten syrjäytymisen ehkäisytyön ohjaavana periaatteena tulisi olla enakoiminen. Myös Kestilä ym. (2012, 615) korostavat varhaisen puuttumisen merkitystä jo lasten ja nuorten ensioireisiin esimerkiksi tilanteissa, joissa lapsen käyttäytyminen muuttuu yhtäkkisesti tai koulupoissaolojen määrä kasvaa. Äärelän (2012, 257) mukaan lapselle tulisi yhdessä hänen perheensä kanssa etsiä erinäisiin tilanteisiin sopivia apu- ja tukikeinoja.

Myös Berg ym. (2011, 168) korostavat ongelmien varhaisen tunnistamisen, niihin puuttumisen ja nuorille ja heidän läheisilleen tarjotun tuen merkitystä nuorten huono-osaisuuden kasautumisen ja syrjäytymisen ehkäisytyössä. Puuttumalla varhain muun muassa nuoren runsaaseen alkoholinkäyttöön voidaan suojata nuorta psyykkiseltä oireilulta ja myöhemmiltä hyvinvoinnin ongelmilta (Huurre ym. 2011, 286). Huurre ym. korostavatkin sitä, että runsaasti alkoholia käyttävien nuorten tilanne vaatii aina selvittelyä ja vähäiseenkin alkoholin käyttöön on syytä puuttua. Liiallisen alkoholin käytön ennaltaehkäisyn näkökulmasta Huurre ym. tuovat esiin psykosomaattisen oireilun kartoittamista, koska ongelmat tunnistamalla nuori voi saada apua ongelmiinsa. Kun tuentarpeet tunnistetaan, voidaan nuorelle tarjota hänen kaipaamaansa tukea, ja siten vaikuttaa nuoren sen hetkiseen tai myöhempään alkoholin käyttöön. (mt., 286.)

Kumpusalon (1991, 15) luokituksen mukaan tiedolliseen sosiaaliseen tukeen lukeutuu neuvot, opastus, opetus ja harjoitus. Suutarisen ja Törmäkankaan (2012, 86) tutkimuksen mukaan suomalainen koulujärjestelmä tarjoaa kansainvälisesti vertailtuna hyvät tiedolliset taidot suomalaisille lapsille ja nuorille. He väittävät kuitenkin, ettei suomalaisessa koulutusjärjestelmässä hyödynnetä nykyisellään keinoja, joilla voitaisiin integroida nuoria demokraattiseen ja yhteisen päätöksenteon perinteen piiriin. Yhteiskunnallisen opetuksen vähäisyys ja koulun demokratiavaje eivät tarjoa mallia demokraattisen yhteiskunnan edellyttämästä osallistumisesta ja kansalaispätevyyydestä. Nuorten osallistumattomuus koulun toimintaan ja päätöksentekoon on johtanut siihen, että Suomessa

on ikäluokkia, jotka eivät ole välttämättä kohdanneet luokahuonekeskusteluissa erilaisia mielipiteitä, oppineet tekemään kompromisseja tai osallistuneet päätöksentekoon. (Suutarinen & Törmäkangas 2012, 86–87.)

Niin kuin aiemminkin on esitetty, Äärelä (2012, 243) tuo tutkimuksessaan esiin sen, ettei koulun tärkein tehtävä ole nuorten vankien mielestä tiedollisten valmiuksien edistäminen vaan lapsen ohjaus terveeseen ja tasapainoiseen emotionaaliseen kasvuun. Koulun tulisi tarjota oppilaalle koulutuksellinen pohja, jossa lapsi saatetaan jatkamaan opintojaan toiselle asteelle ja integroidaan osaksi ikätasoistensa toimintojen jatkumoa. Kodin ja koulun kulttuurien yhdenmukaisuus edesauttavat lasta sopeutumaan koulumaailmaan. (mt., 243.) Koulun toimintatapojen tutuksi tekeminen yhdessä oppilaiden kanssa olisi tutkimuksen perusteella keskeistä ja parantaisi oppilaiden osallisuuden tunnetta. Tutkimuksen mukaan oppilaiden kielteisyys ja vastarinta kohdistuvat usein juuri koulun ilmiöihin, jotka jäävät oppilaille ymmärtämättömiksi. (mt., 249–250.)

Hammerin (2003, 220–221) tutkimuksessa tuodaan esiin, kuinka työssäkäyvät vanhemmat tarjoavat todennäköisemmin perheen nuorille sosiaalista tukea, jossa välittyy työllisyyttä koskevia normeja, arvoja, asenteita ja tietoja työmarkkinoista. Näin ollen vanhempien tarjoama kulttuurinen, sosiaalinen ja koulutuksellinen pääoma heijastuu nuoren opintoihin ja työelämään palaamisen todennäköisyyteen. Jokisaari ja Nurmi (2005, 424) täydentävätkin sitä, että nuorten uratavoitteisiin vaikuttavat nuorten ihmissuhteet, joilta he saavat vaikutteita ja malleja. Ule ym. (2015, 343–344) tuovatkin esiin sen, että erityisessä vaarassa ovat perheet ja opiskelijat, joilla on vähemmän resursseja, osaamista, pääomaa, taitoa ja tietoa. Näin ollen Rialan ym. (2003, 349) mukaan jatkossa tulisi kiinnittää erityistä huomiota heikoimmassa asemassa olevien perheiden nuorten aikuisten erityisiin koulutuksellisiin tarpeisiin ja neuvontaan.

Jokisaaren ja Nurmen (2005, 424–425) mukaan siteet korkeamman sosioekonomisen aseman omaavaan henkilöön edesauttaa nuorten työllistymistä. Heikkojenkin siteiden kautta nuori voi saada työelämään liittyviä tiedollisia resursseja, sosiaalisia vaikutteita ja yhdistää nuoria eri sosiaalisiin verkostoihin laajentaen työelämämahdollisuuksia ja tarjoten tietoa mahdollisista työllistymisväylistä. Nuoria tulisi ohjata keräämään suosittelijoita aiemmista työ- ja harjoittelupaikoista, työkavereilta ja muilta kontakteilta ja

hyödyntämään työnhaussa olemassa olevia kontakteja ja mahdollista organisaatiotuntemusta nuorten työllistämiseen tähtäävässä työssä. (Jokisaari & Nurmi 424–426.) Näin ollen yksikin ihmissuhde, joka tarjoaa mallia, tietoja ja verkostoja voi tarjota nuorelle väylän työllistymiseen ja yhteiskuntaan integroitumiseen.

Kestilän ym. (2012, 614) mukaan sijoitettuna olleiden riski varhaiseen lapsensaantiin ja raskauden keskeytyksiin viittaa siihen, että sijoitettuna olleiden nuorten seksuaalikasvatus tulisi jatkossa huomioida erityisellä tavalla. Leppälahti ym. (2016, 2147), jotka tutkivat alaikäisenä raskaaksi tulleiden hyvinvoinnin eroja tuovat esiin sitä, että terveys- ja sosiaalipalveluissa tulisi jatkossa tiedostaa nuorena raskaana olleiden kohonnut riski kohdata muita elämän haasteita. Palveluissa tulisi tarjota erityistä tukea nuorille, jotka ovat kohdanneet ei-toivotun raskauden tai jotka ovat tehneet abortin. (mt., 2147.)

Van Aerschotin ja Salmisen (2018, 257–258) mukaan nuoret tietävät keiden tulisi heitä auttaa. Nuoret kokevat kuitenkin itse ongelmalliseksi sen, ettei viranomaisilla ole kokemustietoa heidän elämästään. Nuoret arvostavatkin enemmän omakohtaista kokemusta kuin virallista pätevyyttä. Näissä tilanteissa nuoret toivovat erityisesti, että aikuiset pysähtyisivät kuuntelemaan heitä ja pohtimaan yhdessä heidän kanssaan, mitä vaikeissa tilanteissa voitaisiin tehdä. (mt., 259.)

Kumpusalo (1991, 15) mukaan henkiseen tukeen kuuluu yhteinen aate, usko ja filosofia. Aaltonen ja Karvonen (2016, 727) toteavat tutkimuksessaan, että nuoret rakentavat tulevaisuuttaan niistä lähtökohdista, jotka he saavat perheiltään. Nämä lähtökohdat ovat peräisin perheiden tavoista, malleista ja vanhempien ja sukulaisten kokemuksista. Tolonen (2008, 245) tuo tutkimuksessaan esiin sen, että eri sosioekonomisen taustan perusteella käsitykset, mielipiteet ja kriteerit menestyksestä vaihtelevat. Äärelä (2012, 259) väittääkin tutkimuksessaan, että erilaisissa perheoloissa rakentuneet toimintamallit asettuvat kouluympäristössä oppilaita luokitteleviksi tekijöiksi. Koulussa nämä toimintamallit tulisi tiedostaa ja huomioida, jotta välttyttäisiin oppilaiden syyllistämiseltä ja leimaamiselta heikoiksi tai huonoiksi oppilaita. Piilo-opetussuunnitelmien vaatimusten tiedostaminen, ymmärtäminen ja huomioiminen opetustyössä voi helpottaa syrjäytymisvaarassa olevien lasten koulutaakkaa. (Äärelä 2012, 259.)

Van Aerschotin ja Salmisen (2018, 248) näkökulman mukaan nuorten jakama sitova sosiaalinen pääoma voi luoda kaveriporukkaan yhteenkuulisuuden ja turvallisuuden tunnetta. Nuoren oleminen osa yhteisöä luo sosiaalista kontrollia (Ellonen 2008, 53). Sinkosen (2013, 540) mukaan nuoren kiintymys kotiseutuun auttaa ehkäisemään nuoren syrjäytymistä ja edistää osallistumista aktiivisesti kotipaikan kehittämiseen. Hänen tutkimuksessaan tuodaan esiin koulun ja perheen keskeistä roolia siinä, miten hyvin nuori kokee kuuluvansa tai kiintyy paikallisyhteisöön tai kotikuntaan. Lisäksi koululla on keskeinen rooli nuoren sitouttamisessa aktiiviseksi yhteiskunnan sosiaalisesti toimijaksi. (mt., 540.)

Van Aerschot ja Salminen (2018, 248) tuovat esiin näkökulmaa siitä, että vaikka asuinseutujen eriytymisen prosessi jatkuu yhä edelleen ja lähiöissä on omat ongelmansa, tarjoavat huonomaineisimmatkin lähiöt nuorille sosiaalista pääomaa muun muassa positiivisten samaistumiskohteiden, tukiverkostojen, kaveriporukoiden ja identiteetin rakentamisen välineiden kautta. Merkitykselliset suhteet, tekeminen sekä tunne siitä, että kuuluu johonkin, kiinnittävät lähiympäristöön, vaikka nuoren asuinpaikka olisikin ongelmista ja ankeasta miljööstä tunnettu lähiö. Nuoret tuovatkin haastatteluissa esiin asuinalueensa hyviä puolia ja kuvaavat alueelle kiinnittyviä sosiaalisia suhteita tärkeänä osana elämäänsä. (mt., 259.)

Savolainen ym. (2017, 24) tuovat esiin tutkimuksessaan sen tosiseikan, että syrjäytymisen ehkäisemiseen ja vähentämiseen tähtäävät toimet eivät onnistu ilman kohderyhmän kykyä ja halua omaksua tavallisia elämäntapoja. Työn ja muiden tavallisten elämäntyylien tulee olla toivottuja elämäntavoitteita (mt., 24).

Uusiautti ja Määttä (2014, 299) tutkivat sosiaalisen median roolia nuorten sosiaalisen pääoman lähteenä. Heidän tutkimuksestaan ilmenee, kuinka sosiaalinen media voi tarjota sosiaalista tukea niin emotionaalisella, toiminnallisella, tiedollisella kuin henkisellä tasolla. Heidän tutkimuksensa mukaan sosiaalista mediaa tulisi hyödyntää tulevaisuudessa nykyistä tehokkaammin nuorten yhteisöllisyyden ja yhteenkuuluvuuden kasvattamisen, ryhmätoiminnan ja vertaistuen foorumina. Emotionaalisella ja henkisellä tasolla sosiaalinen media voi tarjota vertaistukiryhmiä, joiden kautta nuoren kokemus yhteenkuuluvuudesta ja yhteisöllisyydestä voi vahvistua. Toisaalta taas toiminnallisella ja

tiedollisella tasolla sosiaalisen verkostoitumisen kanavat voivat tarjota oppimisympäristöjä, joiden avulla voidaan edistää muun muassa nuorten sitoutumista opintoihin ja siten opiskeluissa menestymistä. Lisäksi sosiaalinen media tarjoaa alustan rakentaa ja luoda koulutus- ja työyhteyksiä tai vaikuttamisen ja aktiivisen kansalaisen osallistumispaikkoja. Sen välityksellä voidaan jakaa tiedollista tukea, jolla voidaan lisätä tietoisuutta, jakaa kokemuksia ja tietoa. (Uusiautti & Määttä 2014, 299–300.)

6 Johtopäätökset

Tämän tutkielman tarkoituksena oli rakentaa kuvaa nuorten huono-osaisuudesta ja tarkastella, löytyykö systemaattisella kirjallisuuskatsauksella tutkittua tietoa siitä, mitkä tekijät auttavat nuoria irti ylisukupolvisen huono-osaisuuden ketjuista. Lisäksi tutkimuksessa tuotiin kootusti esiin tekijöitä, jotka luovat ja ylläpitävät ylisukupolvista huono-osaisuutta. Tutkimusmenetelmänä käytettiin systemaattista kirjallisuuskatsausta, jonka perusteella tutkimusaineistoksi valittiin 53 vertaisarvioitua tutkimusartikkeliä ja yksi väitöskirja. Jokainen tutkimukseen mukaan valittu tutkimus pohjautui empiiriseen aineistoon ja sisällön voitiin katsoa koskettavan suomalaista huono-osaisuusilmiötä.

Aineiston analyysi tehtiin aineistolähtöisesti. Aluksi tein yhteenvedon kaikista tutkimukseen mukaan valikoiduista artikkeleista. Tämän jälkeen ryhmittelin aineistot niissä esiintulleiden teemojen mukaan. Lisäksi luokittelin artikkeleista nousseet huono-osaisuuden riskitekijät ja siltä suojaavat tekijät. Tulosluvussa esittelin artikkeleista nousseet teemat tekemäni ryhmittelyn mukaisesti. Tutkielman 5. luvussa tulkitsin tekijöitä, jotka auttavat nuoria irti ylisukupolvisen huono-osaisuuden ketjuista sosiaalisen tuen viitekehystä hyödyntäen.

Tämän tutkielman perusteella voidaan vahvistaa käsitystä siitä, että tutkittua tietoa huono-osaisuuden riskitekijöistä on runsaasti verrattuna ratkaisutekijöihin, joilla voidaan auttaa nuoria irti ylisukupolvisen huono-osaisuuden ketjuista. Usein tutkimukset lähestyivät huono-osaisuuteen liittyviä ilmiöitä eri näkökulmista, jonka vuoksi kokonaiskuvaa ilmiöstä oli tutkijana haasteellista muodostaa. Tutkimusten ratkaisukeinojen puutteellisuus ilmeni siinä, kuinka tutkimukset tarjosivat vain vähän keinoja puuttua ongelmalliseen ilmiöön. Lisäksi keinot ylisukupolvisten ketjujen katkaisemiseen olivat pikemminkin eettisiä työtä ohjaavia linjauksia kuin selkeitä toimintaohjeita. Tämän vuoksi keskityin tutkimuksessa tekijöihin, jotka auttavat nuoria irti ylisukupolvisen huono-osaisuuden ketjuista. Näiden tekijöiden tunnistaminen on keskeistä pohtiessa sitä, miten tulevaisuudessa voitaisiin ehkäistä ylisukupolvisen huono-osaisuuden jatkumista nuoruudesta aikuisuuteen ja sukupolvelta toiselle.

Tutkimuksissa, joissa tutkimuskohteena olivat nuorten omat kokemukset, korostui nuorten kaipuu kuulluksi tulemisesta. Emotionaalinen tuki sisältäen ymmärtävän suhtautumisen, huolenpidon ja välittävän ja kannustavan ilmapiirin nousi nuorten kokemusten perusteella keskeisimpänä keinona edistää nuorten tilanteita. Tämän tutkielman pohjalta voidaan perustellusti osoittaa, että nuorten hyvinvoinnin edistämiseen ja sitä kautta syrjäytymiseen ja ylisukupolvisen huono-osaisuuden ketjujen katkaisemiseen tähtäävässä työssä emotionaaliset tuentarpeet tulisi huomioida erityisellä tavalla. Nuoren integroimiseksi ja osallistamiseksi hänen tulee kokea, että viranomainen on hänen puolellaan ja tukenaan vaikeissa elämäntilanteissa. Sosiaalisen luottamuksen saavuttamisen kautta nuoren halu vastaanottaa tarjottua sosiaalista tukea kasvaa, jolloin nuoren tilannetta voidaan edistää.

Viranomaisten näkökulmasta vuorovaikutuksellisissa tilanteissa emotionaalisen tuen välittäminen voi olla kuitenkin haasteellista. Viranomainen joutuu tasapainoilemaan virallisten sääntöjen ja tehtäväroolien asettamien rajojen sisällä. Tämän seurauksena suhde tuen tarvitsijaan voi muodostua etäiseksi. Näin ollen vaikuttaa siltä, että nuorilta odotetaan sitoutumista tarjottuun tukeen, mutta viranomaiset eivät pysty sitoutumaan nuoriin. Herää kysymys, voidaanko nuorilta odottaa sitoutumista heille tarjottavaan sosiaaliseen tukeen, mikäli viranomaiset eivät voi sitoutua nuoriin. Tulevaisuudessa olisi hyvä tutkia sitä, miten nuorten kokemusta emotionaalisesta tuesta voitaisiin vahvistaa ja miten viranomaisen sitoutuminen tai sitoutumattomuus tarjottuun tukeen vaikuttaa nuorten kokemuksiin saamastaan emotionaalisesta tuesta.

Tutkimustulokset osoittavat, että ylisukupolvisen huono-osaisuuden ketjuihin tulisi puuttua varhain, ennaltaehkäisevin ja kokonaisvaltaisin toimenpitein. Yhä enenevässä määrin yhteiskunnan tukijärjestelmissä ja sosiaalihuollossa korostuvatkin kokonaisvaltaisen ja varhaisen puuttumisen ideologiat. Sosiaalista tukea tarjoaviin palveluihin on vakiintunut käytäntö, jossa lasten olosuhteita kartoitetaan lasten omien palveluiden lisäksi myös muissa tukipalveluissa. Kokonaisvaltainen ja ennaltaehkäisevä työ ovat näin ollen juurtuneet tukipalveluiden ohjaaviksi toimintaperiaatteiksi. Kuitenkin puutteelliset resurssit haastavat ideologioiden mukaista työskentelyä käytännön auttamistyössä. Kun mietitään sitä, miten nuorten huono-osaisuutta voidaan ehkäistä, kouluviranomaiset ovat erityisen tärkeitä aikuisia vanhempien ohella lasten tuentarpeiden varhaisessa

tunnistamisessa. Kun nuorten arkiympäristön aikuiset ovat tunnistaneeet tuentarpeita, tulisi tukipalveluiden pyrkiä vastaamaan tunnistettuihin tuen tarpeisiin tarkoituksenmukaisen sosiaalisen tuen kautta.

Viime vuonna eduskunnassa on säädetty oppivelvollisuuslain (20.12.2020/1214) 2§:ssä oppivelvollisuusiän pidentämisestä. Uudistuksen tarkoituksena on estää nuorten syrjäytymistä pidentämällä oppivelvollisuusiää ja taata ilmainen toisen asteen koulutus jokaiselle suomalaiselle nuorelle turvaten koulutuksellista tasa-arvoa. Koska nuorten hyvinvointi on polarisoitunut ja suomalaisen yhteiskunnan tukijärjestelmän katsotaan tämän tutkimuksen mukaan turvaavan kansalaisten aineelliset perustarpeet, herää kysymys, edistääkö lakiuudistus riittävästi heikoimmassa asemassa olevien koulutuksellista tasa-arvoa. Tämän tutkimuksen tuloksiin nojaten on tarpeen pohtia, olisiko lakiuudistukseen käytettävät yhteiskunnan resurssit tulleet kohdentaa erityisesti huono-osaisimman väestöryhmän koulutuksen tukemiseen. Kohdentamalla kyseiset resurssit henkilöihin, joilla on käytössään vähemmän sosiaalista pääomaa, voitaisiin tämän tutkimuksen mukaan edistää huono-osaisista lähtökohdista tulevien nuorten koulutuksellista tasa-arvoa. Tulevaisuudessa olisikin tarpeen tutkia lakiuudistuksen vaikutuksia erityisesti huono-osaisista perhetaustoista tulevien nuorten näkökulmasta.

Ylisukupolvisen huono-osaisuuden ketjujen katkaisu edellyttää sitä, että nuori pääsee integroitumaan osaksi yhteiskuntaa. Toisaalta on pohdittava, tarjoavatko nuorten kasvu ympäristöt nykyisin nuorille opiskeluun, työllistymiseen ja tavalliseen elämäntyyliin liittyviä arvoja siinä määrin, että niistä tulisi jokaiselle nuorelle toivottuja elämäntavoitteita. Koska arvot ja elämäntyyli periytyvät voimakkaasti vanhemmilta lapsille, herää kysymys, voisiko yhteiskunta ja erityisesti koulu nuoren kasvu ympäristönä välittää nuorille arvoja, jotka lisäävät nuorten halua omaksua tavallisia elämäntyyliä.

Nuoruus on aikaa, jolloin nuoren vastuu itsestään lisääntyy, hän itsenäistyy, tekee valintoja oman tulevaisuuden suhteen ja siirtyy opiskelusta kohti työelämää. Aikuistuuessaan nuori kohtaa uusia käytännön elämän haasteita. Tämän tutkimuksen tulosten mukaan suomalaiset nuoret saavat runsaasti sosiaalista tukea vanhemmiltaan myös itsenäistymisen jälkeen. Nuoret, jotka jäävät vaille vanhempien aineellista, toiminnallista ja tiedollista tukea integroituminen osaksi yhteiskuntaa ja toimiminen eri organisaatioiden

välillä voi olla haasteellista, koska toimintatavat jäävät nuorten ymmärtämättömiksi. Näissä tilanteissa nuorelle tulisi tarjota ohjausta, neuvontaa ja käytännön tukea organisaatioiden ja verkostojen välillä toimiessaan. Usein tuen tarpeessa olevien tunnistamisen vastuu langetetaan kouluinstituutiolle. Miten käy nuorten, jotka eivät opiskele tai ole työelämässä ja ovat näin ollen suurimmassa riskissä ajautua huono-osaisuuteen? Mielestäni Kansaneläkelaitos on yhteiskunnan avainasemassa huono-osaisuuden riskissä olevien nuorten tunnistamisessa ja ohjaamisessa palveluiden piiriin. Kansaneläkelaitoksen kautta voidaan tavoittaa nuoria, jotka ovat opiskelu- ja työelämän ulkopuolella, ja tarjota tiedollista ja toiminnallista tukea ja ohjausta aineellisen tuen lisäksi.

Tutkimusaineistossa käsiteltiin laajalti psykososiaalista hyvinvointia, mutta koen, ettei nuorten kokema yksinäisyys saanut tutkimuksessa sen kaipaamaa tilaa ja näkyvyyttä. Tutkimusaineistossa käsiteltiin runsaasti sosiaalisten suhteiden merkitystä nuorten elämässä, mutta tutkijana koin, ettei aineistot tuoneet riittävästi esiin nykyaikaisten sosiaalisten verkostojen haurautta. Lisäksi muun muassa sosiaalisen median aikakaudella nuorten hyvinvoinnin polarisaatio voi näyttäytyä huono-osaisuudesta kärsivälle nuorelle räikeänä alentaen nuoren kyvykkyyden ja osallisuuden kokemusta. Sosiaalinen media tuottaa sosiaalisia verkostoja ja sosiaalista pääomaa, mutta uskon sen luovan 2020-luvun nuorille myös voimakasta ulkopuolisuuden ja yksinäisyyden kokemusta. Sosiaalisen median voidaan katsoa olevan yksi lapsen ja nuoren nykyajan kasvuympäristöistä, jossa lapsi ja nuori kasvaa, kehittyy, luo sosiaalisia suhteita ja rakentaa identiteettiään. Nuorten elämän kietoutuessa yhä enenevässä määrin sosiaaliseen mediaan, on huono-osaisuuden, yksinäisyyden kokemusten ja sosiaalisen median välisiä yhteyksiä hyvä tarkastella tulevaisuudessa. Lienee myös selvää, että 2020-luvun alun epidemia ja sitä seurannut sosiaalinen eristäytyminen ovat jättäneet osaltansa jäljet suomalaisten nuorten yksinäisyyden kokemuksiin ja hyvinvointiin.

Mikäli toteuttaisin tutkimuksen uudelleen, arvioisin tiukemmin tutkimusaineiston sisäänotto- ja poissulkukriteereitä. Pyrkisin rajaamaan tutkimusta siten, että voisin tarkastella niin sanotusti vähempää enemmän eikä enempää vähemmän. Tällöin syväluotavampi katsaus olisi ollut mahdollisempaa. Tutkimusaineisto tarjosi niin runsaasti sisältöä, että tutkimusten tulosten esiintuominen yhdessä tutkielmassa tiiviissä muodossa oli haasteellista ilman, että tutkimus laajenisi suhteettoman laajaksi. Tein valinnan siitä,

etten karsi liikaa tutkimusaineiston tarjoamaa tietoa, koska mielestäni se ei olisi ollut tutkimuksen teon eettisestä näkökulmasta oikein. Riskinä olisi ollut tuolloin tutkimustiedon valikoiminen omien preferenssien mukaan. Koska en karsinut tutkimusaineistoa, tutkimuksen tulososuudesta muodostui laaja kokonaisuus. Aineiston tarjoama runsas tietosisältö yllätti, koska tutkimusprosessin alussa olin huolissani siitä, ettei aineisto tarjoa sisältöä asettamiini tutkimustavoitteisiin. Arvioin kuitenkin onnistuneeni tulosten johdonmukaisessa, tiiviissä ja systemaattisessa esiintuomisessa. Tulosten tulkinta sosiaalisen tuen viitekehyksen avulla sitoi mielestäni 54:n tutkimuksen tuloksia yhteen kokonaisuuteen vieden tulokset samalla osaksi huono-osaisuuden ja sosiaalisen tuen tutkimuskontekstia.

Tutkimusprosessissa yllätti se, että vaikka tutkielmaan käyttämäni aineisto oli varsin laaja, useita huono-osaisuuden jo tunnistettuja riskitekijöitä ja suojaavia tekijöitä ei tuotu esiin tutkimusaineistossani. Tiedostan, että ilmiöitä tutkittaessa tyhjentäviä kuvauksia on mahdoton toteuttaa. Näin kävi myös tässä tutkielmassa. Huono-osaisuuden ilmiö vaikuttaa yksilö-, yhteisö- ja yhteiskuntatasolla lukemattomin eri tavoin. Kaipasin sitä, että muun muassa nuorten asunnottomuuden tai taloudenhallinnan kysymyksiin olisi otettu jossain tutkimusaineiston tutkimuksessa kantaa. Tutkimusaineisto tarjosi muun muassa vähävaraisuuteen liittyvää sisältöä, mutta esimerkiksi nykyajan nuorten merkittäviin vähävaraisuutta aiheuttaviin riskitekijöihin kuten taloudenhallinnan, rahapelaamisen tai luottotiedottomuuden kysymyksiin ei otettu aineistossani kantaa. Uskon tämän johtuneen tutkimusprosessin hakusanojen valinnasta. Mikäli olisin valinnut hakusanoiksi muun muassa asumiseen tai talouteen viittaavia käsitteitä, olisi tämän tutkimuksen sisältö voinut poiketa esittämistäni tuloksista.

Niin kuin kaikissa tutkimuksissa, mutta erityisesti aineistolähtöisissä sisällönanalyyseissä tutkimuksen tekijä ei välttämättä tiedä vielä tutkimusprosessin alussa, mihin ja minkälaisiin tuloksiin tutkimusprosessi tutkijaa kuljettaa. Näin kävi myös kohdallani tässä tutkielmassa. Tutkielman aloittamisesta alkaen oli selvää, että haluan löytää ratkaisuja ongelmalliseen ilmiöön. Vaikka tutkielmassa ei päästy huono-osaisuusilmiön ratkaisukeinojen äärelle, koen, että tutkimus tarjosi kiinnekohtia siitä, miten nuoria tulisi tulevaisuudessa tukea ja mihin tekijöihin tulisi jatkossa kiinnittää huomiota, kun pohditaan sitä, miten ylisukupolvisen huono-osaisuuden ketjuja voitaisiin katkaista. Vaikka tutkimuksen

tulokset eivät ole tyhjentäviä, tarjoaa katsaus kokonaiskuvaa ilmiöstä, mikä oli tutkimuksen tarkoitus.

Lähteet

- Bates Debbie S. & Toro, Paul A. 1999: Developing Measures to Assess Social Support Among Homeless and Poor People. *Journal of Community Psychology* 27 (2), 137–156.
- Bourdieu, Pierre 1984: *Distinction. A Social Critique of the Judgment of Taste*. Routledge. Lontoo.
- Bützow, Auri & Yliruka, Laura 2016: Sosiaalityöntekijöiden ja kokemusasiantuntijan näkemyksiä ylisukupolvisuudesta. Teoksessa Nousiainen, Kirsi & Petrelius, Päivi & Yliruka, Laura (toim.): Puheista tekoihin – Ylisukupolvisten ongelmien ehkäiseminen lastensuojelussa ja perhe- ja sosiaalipalveluissa. Työpaperi 20. Terveysten ja hyvinvoinnin laitos. Helsinki, 22–30. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-302-677-3>. Viitattu 19.12.2020.
- Cohen, S. & Syme, S. L. (1985). *Social support and health*. Academic Press. Orlando, Florida.
- Danielsson, Petri & Mäkipää, Leena 2012: Systemaattinen kirjallisuuskatsaus sähköisen valvonnan vaikuttavuuteen. Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos, Helsinki. <http://hdl.handle.net/10138/152499>. Viitattu 24.3.2021.
- Egger, Matthias & Smith, George Davey 2001: Principles of and procedures for systematic reviews. Teoksessa Egger, Matthias & Smith, George Davey & Altman, Douglas G (toim.): *Systematic Reviews in Health Care – Meta Analysis in Context*. 2. uudistettu painos. 1. painos 1995. BMJ Books. Lontoo. 23–42.
- Ellonen, Noora 2008: Kasvuyhteisö Nuoren Turvana – Sosiaalisen pääoman yhteys nuorten masentuneisuuteen ja rikekäyttäytymiseen. *Acta Electronica Universitatis Tampensis* 690. Tampereen yliopisto. Tampere. <http://urn.fi/urn:isbn:978-951-44-7206-0>. Viitattu 12.4.2021.
- Elster, Jon 1989: *The Cement of Society. A Study of social Order*. Cambridge University Press. Cambridge.
- Gawel, Joseph E. 1997: Herzberg's theory of motivation and Maslow's hierarchy of needs. *Practical Assessment, Research & Evaluation*. 5 (11), 1–3.
- Gottberg, Eva 2012: *Perhesuhteet ja lainsäädäntö*. 7. uudistettu painos. 1. painos 1996. Oy Nord Print Ab. Helsinki.
- Harni, Esko 2021: Huono-osaisuus periytyy sukupolvelta toiselle. *Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia ry*. 48 (1), 28–30.
- Heikkilä, Matti & Vähätalo, Kari 1994: *Huono-osaisuus ja hyvinvointivaltion muutos*. Gaudeamus Kirja. Tampere.
- Ikonen, Oiva & Krogerus, Ansaliina 2009: Ainutkertainen Oppija – Erilaisuuden ymmärtäminen ja kohtaaminen. Teoksessa Ikonen, Oiva & Krogerus, Ansaliina (toim.): *Ainutkertainen Oppija – Erilaisuuden ymmärtäminen ja kohtaaminen*. PS-kustannus. Jyväskylä, 7–10.
- Karhula, Aleksi & Sirniö, Outi 2019: Ylisukupolvinen eriarvoisuus Suomessa - Poikkiteollinen katsaus yhteiskuntatieteellisiin tutkimuksiin. *Yhteiskuntapolitiikka* 84 (5–6), 572–582.
- Kivivuori, Janne 2009: Yhteenvetoa. Teoksessa Kivivuori, Janne (toim.): *Nuorten syrjäytyminen ja rikollisuus – Suomessa tehdyn tutkimuksen ja sen katvealueiden kartoitusta*. Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. Helsinki, 61–64.

- Kortteinen, Matti & Elovainio Marko 2012: Millä tavoin huono-osaisuus periytyy? Teoksessa Myllyniemi, Sami (toim.): Monipolvinen hyvinvointi – Nuorisobarometri 2012. Hakapaino. Helsinki, 153–167.
- Kumpusalo, Esko 1991: Sosiaalinen tuki, huolenpito ja terveys. Sosiaali- ja terveyshallitus. VAPK-kustannus, Helsinki.
- Lemmetty, Petra 2017: Turistisosaalityö vastuullisena vieraanvaraisuutena. Teoksessa Hakkarainen, Marja & Haanpää, Minni & Ilola, Heli (toim.): Paikallinen arki matkailussa. Matkailualan tutkimus- ja koulutusinstituutti MTI. Lapin korkeakoulukonserni, Rovaniemi. 86–119. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-6620-30-5> Viitattu 2.2.2021.
- Littell, Julia H. & Corcoran, Jacqueline & Pillai, Vijayan 2008: Systematic reviews and meta-analysis. Oxford University Press. Oxford.
- Myrskylä, Pekka 2012: Hukassa – Keitä ovat syrjäytyneet nuoret? Elinkeinoelämän valtuuskunta 19. Helsinki.
- Myllyniemi, Sami 2012: Monipolvinen hyvinvointi. Teoksessa Myllyniemi, Sami 2012 (toim.): Monipolvinen hyvinvointi. Nuorisobarometri. Hakapaino. Helsinki, 8–126.
- Niemelä, Mikko & Saari, Juho 2013: Huono-osaisten hyvinvointi Suomessa. Kelan tutkimusosasto. Helsinki.
- Nousiainen, Kirsi & Petrelius, Päivi & Yliruka, Laura 2016: Ylisukupolvisesta näköalattomuudesta muutokseen – näköalaistavan sosiaalityön tunnustelua. Teoksessa Nousiainen, Kirsi & Petrelius, Päivi & Yliruka, Laura (toim.): Puheista tekoihin – Ylisukupolvisten ongelmien ehkäiseminen lastensuojelussa ja perhe- ja sosiaalipalveluissa. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Työpaperi 20. Socca. Helsingin yliopisto, 11–18.
- Nurmi, Jari-Erik & Ahonen, Timo & Lyytinen, Heikki & Lyytinen, Paula & Pulkkinen, Lea & Ruoppila Isto 2014: Ihmisen psykologinen kehitys. PS-kustannus. Jyväskylä. e-aineisto, ei sisällä sivunumeroita.
- Palola, Elina & Hannikainen-Ingman, Katri & Karjalainen, Vappu 2012: Nuorten syrjäytymistä on tutkittava pintaa syvemmin. Yhteiskuntapolitiikka 77 (3), 310–315.
- Parikka, Raimo 1994: Pitkä varjo – Huono-osaisuus historiallisena jatkuvuutena. Teoksessa Heikkilä, Matti & Vähätalo, Kari (toim.): Huono-osaisuus ja hyvinvointivaltion muutos. Gaudeamus Kirja. Tampere, 51–89.
- Pohjola, Anneli 2003: Tutkijan eettiset sitoumukset. Teoksessa Pohjola, Anneli (toim.): Eettisesti kestävä sosiaalitutkimus. Lapin yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja C. Työpapereita 47. Lapin yliopisto. Rovaniemi, 53–67.
- Raitasalo, Kirsimaria & Holmila, Marja 2012: Äidin päihteiden käytön yhteys lapsen kokemiin haittoihin, rekisteritutkimuksen tuloksia 2012. Yhteiskuntapolitiikka 77 (1). Helsinki, 53–62.
- Rasinkangas, Jarkko 2013: Sosiaalinen eriytyminen Turun kaupunkiseudulla - Tutkimus asumisen alueellisista murroksista ja asumispreferensseistä. Juvenes Print. Turku.
- Rauhala, Urho 1988: Huono-osaisen muotokuva, Sosiaali- ja terveysministeriö. Valtion painatuskeskus. Helsinki.
- Saaranen-Kauppinen, Anita & Puusniekka, Anna & Kuula, Arja & Rissanen, Riitta & Karvinen, Ikali 2009: Menetelmäopetuksen tietovaranto – Kvalitatiivisten menetelmien verkko-oppikirja. 2. vedos. Tampereen yliopisto. Tampere.
- Saari, Juho 2015: Huono-osaisten: Elämän edellytykset yhteiskunnan pohjalla. Gaudeamus Oy. Helsinki.
- Salminen, Ari 2011: Mikä kirjallisuuskatsaus? – Johdatus kirjallisuuskatsauksen tyyppeihin ja hallintotieteellisiin sovelluksiin. Vaasan yliopisto. Vaasa.

- Satka, Mirja & Nousiainen, Kirsi 2016: Havaintoja sukupolvien välisen huono-osaisuuden katkaisemisesta – katsaus opiskelijoiden käytännöntutkimuksen tuloksiin. Teoksessa Nousiainen, Kirsi & Petrelius, Päivi & Yliruka, Laura (toim): Puheista tekoihin – Ylisukupolvisten ongelmien ehkäiseminen lastensuojelussa ja perhe- ja sosiaalipalveluissa. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Työpaperi 20. Socca. Helsingin yliopisto, 141–150.
- Silvennoinen, Heikki 2002: Koulutus marginalisaation hallintana. Gaudeamus Oy. Helsinki.
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2018: Huono-osaisuuden ylisukupolvisuus.
https://www.thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/tyon_tueksi/nuortensyrjaytyminen/huono-osaisuuden-ylisukupolvisuus. Viitattu 13.2.2018.
- Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli 2009: Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 7. uudistettu painos. Tammi. Helsinki.
- Tuomi, Jouni. & Sarajärvi, Anneli 2013: Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 11. uudistettu painos. Tammi. Helsinki.
- Uchino, Bert, N. 2004: Social Support and Physical Health – Understanding the Health Consequences of Relationships. Yale University Press. New Haven.
- Vanhainen, Jonna & Jaakkola, Outi & Selänniemi, Minna & Saurama, Erja 2016: Miten ylisukupolvista huono-osaisuutta voi jäsentää osana sosiaalityön tiimin työskentelyä? Teoksessa Nousiainen, Kirsi & Petrelius, Päivi & Yliruka, Laura (toim): Puheista tekoihin – Ylisukupolvisten ongelmien ehkäiseminen lastensuojelussa ja perhe- ja sosiaalipalveluissa. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Työpaperi 20. Socca. Helsingin yliopisto, 61–70.
- Vauhkonen, Teemu & Kallio, Johanna & Erola, Jani 2017: Vanhempien koulutus vaikuttaa lasten valintoihin. Yhteiskuntapolitiikka 82 (5), 501–512.
- Williams, Philippa & Barclay, Lesley & Schied Virginia 2004: Defining Social Support in Context – A Necessary Step in Improving Research, Intervention, and Practice. Qualitative Health Research 14 (7), 942–960.
- Wiborg, Øyvind Nicolay & Hansen, Marianne Nordli 2008: Change over Time in the Intergenerational Transmission of Social Disadvantage. European Sociological Review. (3), 379–394.

Virallislähteet:

Oppivelvollisuuslaki 20.12.2020/1214.

Liitteet

Liite 1: kirjallisuuskatsauksen tutkimusaineisto

- Aaltonen, Sanna & Karvonen, Sakari (2016). Floating downstream? Parental support and future expectations of young people from less privileged backgrounds. *Sociology*, 50(4), 714–730. doi:10.1177/0038038515577907
- Acacio-Claro, Paulyn & Doku, David Teye & Koivusilta, Leena Kristiina & Rimpelä, Arja Hannele (2018). How socioeconomic circumstances, school achievement and reserve capacity in adolescence predict adult education level: A three-generation study in Finland. *International Journal of Adolescence & Youth*, 23(3), 382–397. doi:10.1080/02673843.2017.1389759
- Almqvist, Fredrik (1988). Mental health in young people in relation to child welfare and institutional care in childhood. *Acta Psychiatrica Scandinavica*, 78(1), 41–48. doi:10.1111/j.1600-0447.1988.tb06299.x
- Appelqvist-Schmidlechner, K. & Upanne, M. & Henriksson, M. & Parkkola, K. & Stengård, E. (2010). Young men exempted from compulsory military or civil service in Finland—A group of men in need of psychosocial support? *Scandinavian Journal of Public Health*, 38(2), 168–176. doi:10.1177/1403494809357103
- Berg, Noora & Huurre, Taina & Kiviruusu, Olli & Aro, Hillevi (2011). Nuoruusiän huono-osaisuus ja sen kasautumisen yhteys kuolleisuuteen: Seurantatutkimus 16-vuotiaista nuorista. *Sosiaalilääketieteellinen Aikakauslehti*, 48(3), 168–181. Retrieved from <https://luc.finna.fi/ulapland/Record/arto.2243924>
- Berg, Päivi & Anttila, Anu-Hanna & Härmä, Vuokko (2018). Lähteminen ja jääminen luokkatekona: Nuorten aikuisten kiinnittyminen kotiseutunsa yhteisöön. *Sosiologia: Westermarck-Seuran Julkaisu*, 55(3), 247. Retrieved from <https://luc.finna.fi/ulapland/Record/arto.2517448>
- Berntsson, L., Köhler, L., & Vuille, J-C. (2006). Health, economy and social capital in nordic children and their families: A comparison between 1984 and 1996. *Child Care, Health and Development*, 32(4), 441–451. doi:http://dx.doi.org.ezproxy.ulapland.fi/10.1111/j.1365-2214.2006.00629.x
- Elo, Irma T. & Martikainen, Pekka & Myrskylä, Mikko (2014). Socioeconomic status across the life course and all-cause and cause-specific mortality in Finland. *Social Science & Medicine*, 119, 198–206. doi:10.1016/j.socscimed.2013.11.037
- Hammer, Torild (2003). The probability for unemployed young people to re-enter education or employment: A comparative study in six northern European countries. *British Journal of Sociology of Education*, 24(2), 209–223. doi:10.1080/01425690301900
- Herttua, Kimmo & Mäkelä, Pia & Martikainen, Pekka & Sirén, Reino (2008). The impact of a large reduction in the price of alcohol on area differences in interpersonal violence: A natural experiment based on aggregate data. *Journal of Epidemiology and Community Health*, 62(11), 995–1001. doi:10.1136/jech.2007.069575
- Hiilamo Heikki & Merikukka, Marko & Haataja, Anita (2018). Long-term educational outcomes of child care arrangements in Finland. *Sage Open*, 8(2) doi:http://dx.doi.org.ezproxy.ulapland.fi/10.1177/2158244018774823
- Hiilamo, Heikki (2009). What could explain the dramatic rise in out-of-home placement in Finland in the 1990s and early 2000s? *Children and Youth Services Review*, 31(2), 177–184. doi:http://dx.doi.org.ezproxy.ulapland.fi/10.1016/j.childyouth.2008.07.022

- Honkinen, Päivi-Leena & Aromaa, Minna & Suominen, Sakari & Rautava, Päivi & Sou-
rander, Andre & Helenius, Hans & Sillanpää, Matti (2009). Early childhood psycho-
logical problems predict a poor sense of coherence in adolescents: A 15-year fol-
low-up study. *Journal of Health Psychology*, 14(4), 587–600.
doi:10.1177/1359105309103578
- Huurre, Taina & Lintonen, Tomi & Kiviruusu, Olli & Aro, Hillevi & Mauri Marttunen
(2011). Nuoruusiän runsaan alkoholin käytön pitkäaikaisvaikutukset aikuisiän psy-
kososiaaliseen hyvinvointiin. *Yhteiskuntapolitiikka*, 76(3), 278–288. Retrieved from
<https://luc.finna.fi/ulapland/Record/arto.2401750>
- Hyypä, Markku T. & Mäki, Juhani (2003). Social participation and health in a commu-
nity rich in stock of social capital. *Health Education Research*, 18(6), 770–779. Re-
trieved from [https://search-proquest-](https://search-proquest-com.ezproxy.ulapland.fi/docview/199547640?accountid=11989)
[com.ezproxy.ulapland.fi/docview/199547640?accountid=11989](https://search-proquest-com.ezproxy.ulapland.fi/docview/199547640?accountid=11989)
- Jokisaari, Markku & Nurmi, Jari-Erik (2005). Company matters: Goal-related social
capital in the transition to working life. *Journal of Vocational Behavior*, 67(3), 413–
428. doi:10.1016/j.jvb.2004.09.002
- Kaltiala-Heino, Riittakerttu & Fröjd, Sari & Marttunen, Mauri (2016). Sexual harass-
ment victimization in adolescence: Associations with family background. *Child
Abuse & Neglect*, 56, 11–19. doi:10.1016/j.chiabu.2016.04.005
- Karjalainen, Karoliina & Haukka, Jari & Lillsunde, Pirjo & Lintonen, Tomi & Mäkelä, Pia
(2014). The arrest of drivers under the influence as a predictor of subsequent so-
cial disadvantage and death. *Drug and Alcohol Dependence*, 137, 114–120.
doi:10.1016/j.drugalcdep.2014.01.018
- Karjalainen, Karoliina & Lintonen, Tomi & Impinen, Antti & Lillsunde, Pirjo & Mäkelä,
Pia & Rahkonen, Ossi & Haukka, Jari & Ostamo Aini (2011). Socio-economic deter-
minants of drugged driving – a register-based study. *Addiction*, 106(8), 1448–
1459. doi:10.1111/j.1360-0443.2011.03422.x
- Kestilä, Laura & Paananen, Reija & Väisänen, Antti & Heino, Tarja & Gissler, Mika
(2012). Kodin ulkopuolelle sijoitetut nuorina aikuisina: Rekisteripohjainen seuran-
tatutkimus Suomessa vuonna 1987 syntyneistä. *Yhteiskuntapolitiikka*, 77(6), 599–
620. Retrieved from <https://luc.finna.fi/ulapland/Record/arto.1545460>
- Kilpi-Jakonen, Elina (2012). Does finnish educational equality extend to children of im-
migrants? *Nordic Journal of Migration Research*, 2(2), 167–181.
doi:<http://dx.doi.org.ezproxy.ulapland.fi/10.2478/v10202-011-0039-4>
- Leino, Janne & Kauhanen, Laura & Hokkinen, Lasse & Kurl, Sudhir & Toriola, Adentunji
T. & Voutilainen, Sari & Lynch, John W. & Kauhanen, Jussi (2011). Psychosocial
problems in childhood and later alcohol consumption: A life course approach with
historical information. *Scandinavian Journal of Public Health*, 39(7), 749–756.
doi:10.1177/1403494811421056
- Leppälahti, Suvi & Heikinheimo, Oskari & Kalliala, Ilkka & Santalahti, Päivi & Gissler,
Mika (2016). Is underage abortion associated with adverse outcomes in early
adulthood? A longitudinal birth cohort study up to 25 years of age. *Human Repro-
duction*, 31(9), 2142–2149. doi:10.1093/humrep/dew178
- Lindberg, Marja & Nygård, Mikael & Nyqvist, Fredrica (2018). Risks, coping strategies
and family wellbeing: Evidence from Finland. *The International Journal of Sociol-
ogy and Social Policy*, 38(11/12), 1116–1132.
doi:<http://dx.doi.org.ezproxy.ulapland.fi/10.1108/IJSSP-04-2018-0064>
- Lindfors, Pirjo & Minkkinen, Jaana & Rimpelä, Arja & Hotulainen, Risto (2018). Family
and school social capital, school burnout and academic achievement: A multilevel

- longitudinal analysis among finnish pupils. *International Journal of Adolescence and Youth*, 23(3), 368–381. doi:http://dx.doi.org.ezproxy.ulapland.fi/10.1080/02673843.2017.1389758
- Lorant, Vincent & Kunst, Anton E. & Huisman, Martijn & Bopp, Matthias & Mackenbach, Johan (2005). A European comparative study of marital status and socio-economic inequalities in suicide. *Social Science & Medicine*, 60(11), 2431–2441. doi:http://dx.doi.org.ezproxy.ulapland.fi/10.1016/j.socscimed.2004.11.033
- Majamaa, Karoliina (2014). The lack of parental help among adult children in Finland. *The Poznan University of Economics Review*, 14(2), 5–30. Retrieved from https://search-proquest-com.ezproxy.ulapland.fi/docview/1551392337?ac-countid=11989
- Mäkelä, P. & Keskimäki, I. T. & Koskinen, S. (2003). What underlies the high alcohol related mortality of the disadvantaged: High morbidity or poor survival? *Journal of Epidemiology and Community Health*, 57(12), 981–986. doi:10.1136/jech.57.12.981
- Nieminen, Tarja & Martelin, Tuija & Koskinen, Seppo & Simpura, Jussi & Alanen, Erkki & Härkänen, Tommi & Aromaa, Arpo (2008). Measurement and socio-demographic variation of social capital in a large population-based survey. *Social Indicators Research*, 85(3), 405–423. doi:http://dx.doi.org.ezproxy.ulapland.fi/10.1007/s11205-007-9102-x
- Nyqvist, Fredrica & Victor, Christina R. & Forsman, Anna K. & Cattán, Mima (2016). The association between social capital and loneliness in different age groups: A population-based study in western Finland. *BMC Public Health*, 16(1), 1–8. doi:10.1186/s12889-016-3248-x
- Pförtner, Timo-Kolja & Hublet, Anne & Schnohr, Cristina Warrar & Rathmann, Katharina & Moor, Irene & De Looze, Margaretha & Baška, Tibor & Molcho, Michal & Kannas, Lasse & Kunst, Anton E. & Richter, Matthias (2016). Socioeconomic inequalities in the impact of tobacco control policies on adolescent smoking. A multilevel study in 29 European countries. *Addictive Behaviors*, 53, 58–66. doi:10.1016/j.addbeh.2015.09.016
- Pulkkinen, Lea & Lyyra, Anna-Liisa & Kokko, Katja (2011). Is social capital a mediator between self-control and psychological and social functioning across 34 years? *International Journal of Behavioral Development*, 35(6), 475–481. doi:http://dx.doi.org.ezproxy.ulapland.fi/10.1177/0165025411422993
- Riala, Kaisa & Isohanni, Irene & Jokelainen, Jari & Jones, Peter B. & Isohanni, Matti (2003). The relationship between childhood family background and educational performance, with special reference to single-parent families: A longitudinal study. *Social Psychology of Education: An International Journal*, 6(4), 349–365. doi:10.1023/A:1025608401292
- Rönkä, Sanna & Karjalainen, Karoliina & Martikainen, Pekka & Mäkelä, Pia (2017). Social determinants of drug-related mortality in a general population. *Drug and Alcohol Dependence*, 181, 37–43. doi:10.1016/j.drugalcdep.2017.09.005
- Salmi, Heli & Kuisma, Markku & Rahiala, Eero & Lääperi, Mitja & Harve-Rytsälä, Heini (2018). Children in disadvantaged neighbourhoods have more out-of-hospital emergencies: A population-based study. *Archives of Disease in Childhood*, 103(11), 1048. doi:http://dx.doi.org.ezproxy.ulapland.fi/10.1136/archdischild-2017-314153
- Salmi, Venla & Kivivuori, Janne (2006). The association between social capital and juvenile crime: The role of individual and structural factors. *European Journal of*

- Criminology, 3(2), 123–148.
doi:<http://dx.doi.org.ezproxy.ulapland.fi/10.1177/1477370806061967>
- Salmi, Venla & Smolej, Mirka & Kivivuori, Janne (2007). Crime victimization, exposure to crime news and social trust among adolescents. *Young: Nordic Journal of Youth Research*, 15(3), 255–272.
doi:<http://dx.doi.org.ezproxy.ulapland.fi/10.1177/110330880701500303>
- Savolainen, Jukka & Eisman, Andria & Mason, W. A. & Schwartz, Joseph A. & Miettunen, Jouko & Järvelin, Marjo-Riitta (2018). Socioeconomic disadvantage and psychological deficits: Pathways from early cumulative risk to late-adolescent criminal conviction. *Journal of Adolescence*, 65, 16–24. doi:10.1016/j.adolescence.2018.02.010
- Savolainen, Jukka & Mason, W. A. & Lyyra, Anna-Liisa & Pulkkinen, Lea & Kokko, Katja (2017). Antisocial and human capital pathways to socioeconomic exclusion: A 42-year prospective study. *Developmental Psychology*, 53(8), 1597–1609.
doi:10.1037/dev0000344
- Sinkkonen, Merja (2013). Attachment of young people to their home district. *Youth & Society*, 45(4), 523–544. doi:10.1177/0044118X11423014
- Sipilä, Noora & Kestilä, Laura & Martikainen, Pekka (2011). Koulutuksen yhteys nuorten työttömyyteen : Mihin peruskoulututkinto riittää 2000-luvun alussa? *Yhteiskuntapolitiikka*, 76(2), 121–134. Retrieved from <https://luc.finna.fi/ulapland/Record/arto.2402177>
- Suutarinen, Sakari & Törmäkangas, Kari (2012). Nuorten laittomaan aktivismiin valmiuden yhteys maahanmuuttajakiittisyyteen ja osallisuuskokemuksiin koulussa Retrieved from <https://luc.finna.fi/ulapland/Record/arto.1755277>
- Tikkanen, Jenni (2016). Concern or confidence? adolescents' identity capital and future worry in different school contexts. *Journal of Adolescence*, 46, 14–24.
doi:10.1016/j.adolescence.2015.10.011
- Tolonen, Tarja (2005). Locality and gendered capital of working-class youth. *Young*, 13(4), 343–361.
doi:<http://dx.doi.org.ezproxy.ulapland.fi/10.1177/1103308805057052>
- Tolonen, Tarja (2008). Success, coping and social exclusion in transitions of young finns. *Journal of Youth Studies*, 11(2), 233–249.
doi:<http://dx.doi.org.ezproxy.ulapland.fi/10.1080/13676260701851129>
- Torikka, Antti & Kaltiala-Heino, Riittakerttu & Rimpelä, Arja & Marttunen, Mauri & Luukkaala, Tiina & Rimpelä, Matti (2014). Self-reported depression is increasing among socio-economically disadvantaged adolescents - repeated cross-sectional surveys from Finland from 2000 to 2011. *BMC Public Health*, 14(1), 1–18.
doi:10.1186/1471-2458-14-408
- Ule, Mirjana, Živoder, Andreja & Du Bois-Reymond, Manuela (2015). "Simply the best for my children": Patterns of parental involvement in education. *International Journal of Qualitative Studies in Education (QSE)*, 28(3), 329–348.
doi:<http://dx.doi.org.ezproxy.ulapland.fi/10.1080/09518398.2014.987852>
- Uusiautti, Satu & Määttä, Kaarina (2014). I am no longer alone – how do university students perceive the possibilities of social media? *International Journal of Adolescence & Youth*, 19(3), 293–305. doi:10.1080/02673843.2014.919600
- Uusitalo-Malmivaara, Lotta & Lehto, Juhani E. (2013). Social factors explaining children's subjective happiness and depressive symptoms. *Social Indicators Research*, 111(2), 603–615. doi:<http://dx.doi.org.ezproxy.ulapland.fi/10.1007/s11205-012-0022-z>

- Van Aerschot, Lina & Häikiö, Liisa & Snellman, Karita & Kallinen, Yrjö (2016). Nuoret, pienituloisuus ja asuinalueiden eriytyminen: Lähiössä asuvien nuorten käsityksiä taloudellisesta niukkuudesta. *Yhteiskuntapolitiikka*, (5), 540–550. Retrieved from <https://luc.finna.fi/ulapland/Record/arto.2401660>
- Van Aerschot, Lina & Salminen, Jarkko. (2018). Hyvä, paha lähiö: Nuoret ja asuinalueella syntyvä sosiaalinen pääoma. *Sosiologia: Westermarck-Seuran Julkaisu*, 55(3), 262. Retrieved from <https://luc.finna.fi/ulapland/Record/arto.2517452>
- Walther, Andreas, Warth, Annegret & Ule, Mirjana & Du Bois-Reymond, Manuela (2015). "Me, my education and I": Constellations of decision-making in young people's educational trajectories. *International Journal of Qualitative Studies in Education (QSE)*, 28(3), 349–371.
doi:<http://dx.doi.org.ezproxy.ulapland.fi/10.1080/09518398.2014.987850>
- Zoppei, Silvia & Lasalvia, Antonio & Bonetto, Chiara & Van Bortel, Tine & Nyqvist, Fredrica & Webber, Martin & Aromaa, Esa & Van Weeghel, Jaap & Lanfredi, Mariangela & Harangozó, Judit & Wahlbeck, Kristian & Thornicroft, Graham (2014). Social capital and reported discrimination among people with depression in 15 European countries. *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology: The International Journal for Research in Social and Genetic Epidemiology and Mental Health Services*, 49(10), 1589–1598. doi:10.1007/s00127-014-0856-6
- Äärelä, Tanja (2013). Nuoret vangit kertovat peruskouluajoistaan. *Nuorisotutkimus*, (2), 43–47. Retrieved from <https://luc.finna.fi/ulapland/Record/arto.2160671>

Liite 2: Tutkimusaineiston sisällön erittely

Tutkimusaineiston yksityiskohtaiset tiedot (tekijä, painovuosi, julkaisun nimi, julkaisupaikka) esitetään tekijän nimen mukaan liitteessä 1.

Artikkelin tekijä(t) ja julkaisuvuosi	Tutkimuksen aihe	Tutkimuksen tarkoitus	Tärkeimmät tulokset
Aaltonen, Sanna, & Karvonen, Sakari 2016	Perhetaustojen vaikutus nuoren tulevaisuuden suunnitteluun	Tarkastellaan perheiden vaikutusta huono-osaisten nuorten tulevaisuuden suunnittelussa.	Nuoret rakentavat tulevaisuuttaan vanhemmiltaan saaduilla resursseilla. Perheet pyrkivät tarjoamaan nuorille tukea rakenteellisten rajoitusten puitteissa ja käytettävissä olevilla resursseilla.
Acacio-Claro, Paulyn & Doku, David Teye & Koivusilta, Leena Kristiina & Rimpelä, Arja Hannele 2018	Koulutustason ylisukupolvisuus	Tarkastellaan vanhempien ja yksilön ominaisuuksien vaikutusta aikuisuuden koulutustasoon.	Vanhempien ja isovanhempien sosioekonominen asema ennustaa aikuisuuden koulutustasoa. Koulusaavutukset, koettu terveys, terveyttä edistävä käytös ja sosiaalinen tuki luovat kapasiteettia, mikä ennustaa positiivisesti aikuisuuden koulutusta. Kapasiteetti vähentää perheen sosioekonomisen aseman vaikutusta koulutustasoon.
Almqvist, Fredrik 1988	Lasten hyvinvointia tukevat interventiot	Tarkastellaan interventioiden hyötyä lasten hyvinvoinnille.	Lastensuojelutoimista on vain vähän apua epäedullisessa asemassa oleville lapsille, joilla on psykologisia haasteita tai kouluvaikeuksia.

Appelqvist-Schmidlechner, K. & Upanne, M. & Henriksson, M. & Parkkola, K. & Stengård, E. 2010	Armeijan tai siviilipalveluksen keskeyttäneet ja heidän tuentarpeet	Tutkitaan armeijan tai siviilipalveluksen keskeyttäneiden nuorten miesten sosiaali- ja terveyspalveluiden tarvetta.	Armeijan keskeyttäneillä on runsaasti psykososiaalisia ongelmia. Heidän tulisi olla tukevien interventioiden kohderyhmä.
Berg, Noora & Huurre, Taina & Kiviruusu, Olli & Aro, Hillevi 2011	Huono-osaisuus ja kuolleisuus	Tarkastellaan huono-osaisuustekijöitä ja niiden yhteyttä kuolleisuuteen.	Useat yksittäiset huono-osaisuustekijät ja huono-osaisuuden kasautuminen ovat yhteydessä kuolleisuuteen. Kuolleisuuden riski on erityisesti kohonnut, jos huono-osaisuuden kasautumista ilmenee samanaikaisesti useilla ulottuvuuksilla.
Berg, Päivi & Anttila, Anu-Hanna, & Härmä, Vuokko 2018	Kotiseuduille jääminen, poismuuttaminen ja tulevaisuuden sosioekonominen asema.	Tarkastellaan kotiseudulta lähteneiden ja sinne jääneiden luokka-asemaa ja yksilön paikantumista kotiseudun yhteisöön.	Lähteneiden ja palanneiden luokanousu on mahdollistunut muualla kouluttautumisen kautta. Kotipaikkakunta tarjoaa sosiaalista pääomaa. Sisäpiirietuja hyödynnetään työllistymisessä. Kotiseudulle jääminen ilmentää työväenluokkaista sosiaalista pääomaa.
Berntsson, L. & Köhler, L. & Vuille, J-C. 2006	Terveys, talous ja sosiaalinen pääoma pohjoismaisilla lapsilla ja perheillä	Analysoidaan lasten terveyden kehitystä Pohjoismaissa vuosina 1984–1996 liitettyä maiden talouskasvun ja sosiaalisen pääoman muutoksiin.	Tutkimus vahvistaa sosiaalisen pääoman merkitystä tärkeänä tekijänä lapsen terveydelle.
Elo, Irma T. & Martikainen, Pekka & Myrskylä, Mikko 2014	Sosioekonominen asema ja kuolleisuus	Tutkitaan sosioekonomisen aseman vaikutusta kuolleisuuteen.	Aikuisuuden sosioekonominen asema ennustaa kuolleisuutta. Lapsuuden huono-osaisten olosuhteiden pitkäaikaisia haittavaikutuksia tulisi lievittää investoimalla varhaisaikuisuuden koulutus- ja työllistymismahdollisuuksiin.
Hammer, Torild 2003	Työttömien nuorten paluu työelämään ja opintoihin	Tutkitaan nuorten työttömien paluuta työelämään ja koulutukseen.	Uudelleen koulutukseen hakeutuminen on riippuvainen työttömän nuoren koulutuksellisesta pääomasta. Nuoren ja hänen vanhempien koulutus ja vanhempien tuki vaikuttavat koulutukseen uudelleen hakeutumiseen. Sosiaalinen pääoma on merkittävä tekijä työhön palaamisessa. Työttömät naiset hakeutuvat työttömiä miehiä yleisemmin kouluun.
Herttua, Kimmo & Mäkelä, Pia & Martikainen, Pekka & Sirén, Reino 2008	Alkoholin hinnan alentuminen Suomessa vuonna 2004 ja väkivalta	Tarkastellaan alkoholin hinnan alentumisen yhteyttä väkivallan lisääntymiseen.	Väkivalta on yleisempää huono-osaisissa väestöryhmissä. Alkoholin hinnan lasku ja kulutuksen kasvu eivät välttämättä johda haitallisiin seurauksiin ihmisten välisissä väkivaltaisuuksissa tai haitalliseen kehitykseen huono-osaisilla asuinalueilla.

Hiilamo Heikki & Merikukka, Marko & Haataja, Anita 2018	Kotihoidossa ja julkisessa päivähoitossa olevien lasten koulumenestys	Tutkitaan kotihoidossa ja päivähoitossa olleiden lasten myöhempää koulumenestystä.	Kotihoidossa oleminen ennen koulun alkua on yhteydessä heikompaan koulumenestykseen. Kotihoidossa oleminen ennen peruskoulua ei kuitenkaan ennusta jatkokouluttautumista.
Hiilamo, Heikki 2009	Kodin ulkopuolelle sijoitetut	Tunnistetaan tekijöitä, joiden vuoksi lapsi sijoitetaan kodin ulkopuolelle ja tarkastellaan mahdollisia selityksiä sijoitettujen lasten osuuden kasvulle.	Sijoitettujen määrän kasvu selittyy pitkäaikaisilla taloudellisilla haasteilla. Lisäksi määränkasvu liittyy alkoholin ja päihteiden väärinkäyttöön. Hyvinvoinnin jakautumisen muutos Suomessa näyttää asettavan huono-osaiset lapset yhteiskunnan marginaaliin.
Honkinen, Päivi-Leena & Aromaa, Minna & Suominen, Sakari & Rautava, Päivi & Sourander, Andre & Helenius, Hans & Sillanpää, Matti 2009	Lapsuuden psykologiset haasteet ja aikuisuuden johdonmukaisuus	Tarkastellaan lapsuuden psykologisten haasteiden yhteyttä myöhemmän elämän johdonmukaisuuteen.	Lapsuuden psykologiset haasteet ennustavat myöhempää epäjohdonmukaisuutta. Varhaislapsuudessa havaittujen käyttäytymisongelmien tunnistaminen auttaa tunnistamaan lapsia, jotka ovat vaarassa sairastua murrosiässä.
Huurre, Taina & Lintonen, Tomi & Kiviruusu, Olli & Aro, Hillevi & Mauri Marttunen 2011	Nuoruusiän runsas alkoholin käyttö ja myöhempi psykososiaalinen hyvinvointi	Tutkitaan nuoruusiän runsaan alkoholin käytön yhteyttä myöhempään psykososiaaliseen hyvinvointiin.	Nuoruuden runsas alkoholin käyttö lisää riskiä myöhemmille hyvinvoinnin ja terveyden ongelmille. Varhainen puuttuminen alkoholin käyttöön suojaa nuorta myöhemmältä psyykkiseltä oireilulta ja hyvinvoinnin ongelmilta.
Hyypä, Markku T. & Mäki, Juhani 2003	Suomenruotsalaisten ja Suomen valtaväestön hyvinvointi	Tutkitaan suomenkielisen ja ruotsinkielisen väestön hyvinvoinnin ja terveyden eroja.	Suomenkielisen valtaväestön ja suomenruotsalaisen vähemmistön hyvinvoinnin erot selittyvät suomenruotsalaisten korkeammalla sosiaalisella pääomalla. Kansalaisten terveyttä tulisi edistää rohkaisemalla sosiaaliseen osallistumiseen.
Jokisaari, Markku & Nurmi, Jari-Erik. 2005	Sosiaaliset siteet ja työllistyminen valmistumisen jälkeen	Tutkitaan sosiaalisten siteiden vaikutusta nuorten aikuisten uratavoitteisiin, sosiaalisten siteiden muuttumista siirryttäessä koulusta työelämään ja sitä, miten siteet auttavat nuoria selviytymään muutosvaiheessa.	Sosiaaliset siteet henkilöön, jolla on korkea sosioekonominen asema edistää nuoren työllistymistä. Sosiaalinen este lisää nuorten aikuisten aikomusta lopettaa työssä ja vähentää työtyytyväisyyttä.
Kaltiala-Heino, Riittakerttu & Fröjd, Sari & Marttunen, Mauri 2016	Seksuaalisen häirinnän kohteeksi joutuminen ja perhetaustat	Tutkitaan 14–18-vuotiaiden tyttöjen ja poikien sosiodemografisten muuttujien ja vanhempien osallistumista nuorten	Tytöt kohtaavat seksuaalista häirintää yleisemmin kuin pojat. Vanhemman osallistuminen nuoren elämään voi suojata seksuaaliselta häirinnältä. Huono-osaisista perhetaustoista tulevat nuoret ovat

		henkilökohtaiseen elämään. Näitä tekijöitä tarkastellaan suhteessa nuoren kohtaamaan seksuaalisen häirintään.	haavoittuvaisempia seksuaaliselle häirinnälle kuin paremmista perhetaustoista tulevat ikätoverit.
Karjalainen, Karoliina & Haukka, Jari & Lillsunde, Pirjo & Lintonen, Tomi & Mäkelä, Pia 2014	Alkoholin tai huumausaineiden vaikutuksen alaisena ajaminen	Tarkastellaan alkoholin tai huumausaineiden vaikutuksen alaisena ajaneita ja heidän myöhempää sosiaalista asemaa.	Ajaminen alkoholin tai huumausaineiden vaikutuksen alaisena lisää riskiä huono-osaisuuteen. Pidätys voi toimia mahdollisuutena puuttua syrjäytymisprosessin.
Karjalainen, Karoliina & Lintonen, Tomi & Impinen, Antti & Lillsunde, Pirjo & Mäkelä, Pia & Rahkonen, Ossi & Haukka, Jari & Ostamo Aini 2011	Huumausaineiden vaikutuksen alaisena ajaminen ja sosioekonominen asema	Tutkitaan sosioekonomisten taustamuuttajien vaikutusta huumausaineiden vaikutuksen alaisena ajamiseen.	Matala koulutustaso, työttömyys, työkyvyttömyyseläke, ero ja yksin asuminen olivat vahvimmat huumausaineiden vaikutuksen alaisena ajamisen ennustajia. Huono-osaisuus ennustaa merkittävästi huumausaineiden vaikutuksen alaisena ajamista kaikissa päihteidenkäyttäjärühmissä.
Kestilä, Laura & Paananen, Reija & Väisänen, Antti & Heino, Tarja & Gissler, Mika 2012	Kodin ulkopuolelle sijoitettujen myöhempi hyvinvointi	Tutkitaan, selittävätkö lapsuuden elinolot myöhempiä hyvinvoinnin eroja sijoitetuilla ja ei-sijoitettuna olleiden välillä.	Kodin ulkopuolelle sijoitetuilla hyvinvoinnin puutteet ovat moninaiset. Lapsuuden olosuhteet selittävät selvän osan hyvinvointieroista sijoitettuna ja ei-sijoitettuna olleiden nuorten välillä. Hyvinvointiongelmien riskit ovat sijoitettuna olleilla merkitsevästi kohonneet.
Kilpi-Jakonen, Elina 2012	Maahanmuuttajataustaisten lapset ja koulusaavutukset	Tarkastellaan maahanmuuttajataustaisten lasten koulusaavutuksia oppivelvollisuuden päättyessä.	Maahanmuuttajien lapset hyötyvät suomalaisesta yhdenvertaisesta koulutusjärjestelmästä. Maahanmuuttajien lapset menestyvät keskimääräisesti heikommin koulussa kuin valtaväestö, mikä johtuu pitkälti maahanmuuttajavanhempien vähäisemmistä resursseista.
Leino, Janne & Kauhanen, Laura & Hokkinen, Lasse & Kurl, Sudhir & Toriola, Adentunji T. & Voutilainen, Sari & Lynch, John W. & Kauhanen, Jussi 2011	Lapsuuden psykososiaaliset ongelmat ja myöhempi alkoholinkulutus	Tutkitaan lapsuuden psykososiaalisten ongelmien heijastumista aikuisuuden alkoholin kulutukseen miehillä.	Lapsuuden psykososiaaliset ongelmat vaikuttavat miesten myöhempään alkoholinkulutukseen.
Leppälahti, Suvi & Heikinheimo, Oskari & Kalliala, Ilkka & Santalahti, Päivi & Gissler, Mika 2016	Alaikäisenä lapsen saaminen ja abortti	Tarkastellaan aikuisuuden sosioekonomisia ja terveydellisiä tekijöitä henkilöillä, jotka ovat tehneet alaikäisenä abortin verrattuna synnyttäneisiin.	Tutkimuksen mukaan alaikäisenä tehty abortti ei vaikuta myöhempään mielenterveyteen haitallisesti. Abortin tehneillä oli keskimäärin parempi sosioekonominen asema alaikäisenä synnyttäneisiin verrattuna.
Lindberg, Marja & Nygård, Mikael &	Yhteiskunnalliset muutokset, perheiden	Tutkitaan lapsiperheiden hyvinvoinnin riskejä ja selviytymisstrategioita.	Perheiden hyvinvointi suojaa perheiden taloudellista, sosiaalista ja psykososiaalista hyvinvointia ja

Nyqvist, Fredrica 2018	hyvinvointi ja selviytymisstrategiat		fyysistä terveyttä. Perheiden riskit liittyvät heikompaan hyvinvointiin, sairauksiin, työttömyyteen ja eroihin. Perheiden tulee kehittää omia selviytymisstrategioita. Yhteiskunnan tuki on riittämätöntä.
Lindfors, Pirjo & Minkkinen, Jaana & Rimpelä, Arja & Hotulainen, Risto 2018	Perheiden ja koulun sosiaalinen pääoma, koululoppuunpalaminen ja akateemiset saavutukset	Tutkitaan perheen ja koulun sosiaalisen pääoman vaikutusta 13-vuotiaiden koululoppuunpalamisiin ja 16-vuotiaiden koulumenestykseen.	Koulun sosiaalinen pääoma, positiivinen ja kannustava opettaja-oppilas -suhde ennustavat matalampaa riskiä koululoppuunpalamiselle ja parempaa koulumenestystä.
Lorant, Vincent & Kunst, Anton E. & Huisman, Martijn & Bopp, Matthias & Mackenbach, Johan 2005	Avoliitto ja sosioekonomisen eriarvoisuuden aiheuttamat itsemurhat	Tutkitaan avioliiton suojaavaa vaikutusta sosioekonomisen eriarvoisuuden aiheuttamissa itsemurhissa Euroopan maissa.	Avioitumattomat, matalan koulutustason ryhmät ovat suuremmassa riskissä sosioekonomisen eriarvoisuuden aiheuttamissa itsemurhissa. Avoliitto suojaa itsemurhilta.
Majamaa, Karoliina. 2014	Täysi-ikäiset ja vanhemmilta saatu sosiaalinen tuki	Tutkitaan vanhempien tarjoamaa tukea täysi-ikäistyneille lapsille	Vanhempien tuen puute keskittyy tiettyihin perheisiin. Lapsen heikko-osaisuus on yhteydessä vähäisempään vanhempien tarjoamaan tukeen.
Mäkelä, P. & Keskimäki, I. T. & Koskinen, S. 2003	Sosioekonominen asema ja alkoholiin liittyvät kuolemat	Tarkastellaan sosioekonomisia eroja alkoholiin liittyvissä kuolemissa, sairastavuudessa ja eloonjäämisessä.	Sosioekonomiset erot eivät selitä sairaalahoidon jälkeisiä elonjäämisen eroja.
Nieminen, Tarja & Martelin, Tuija & Koskinen, Seppo & Simppura, Jussi & Alanen, Erkki & Härkänen, Tommi & Aromaa, Arpo 2008	Sosiodemografiset tekijät ja yksilön sosiaalinen pääoma	Tarkastellaan sosiodemografisten tekijöiden vaikutusta yksilön sosiaaliseen pääomaan.	Nuorilla, koulutetuilla, naimisissa olevilla ja varakkailla ihmisillä on keskimääräisesti runsaasti sosiaalista pääomaa.
Nyqvist, Fredrica & Victor, Christina R. & Forsman, Anna K. & Cattán, Mima 2016	Yksinäisyys ja sosiaalinen pääoma	Tutkitaan sosiaalisen pääoman ja koetun yksinäisyyden yhteyksiä eri ikäluokissa.	Yksinäisyyden kokemus on yleistä ja sitä voidaan pitää kansanterveyskysymyksenä. Matala sosiaalinen pääoma ja luottamus voivat aiheuttaa yksinäisyyttä.
Pförtner, Timo-Kolja & Hublet, Anne & Schnohr, Cristina Warrer & Rathmann, Katharina & Moor, Irene & De Looze, Margaretha & Baška, Tibor & Molcho, Michal & Kannas, Lasse & Kunst, Anton E. & Richter, Matthias 2016	Nuoruuden tupakointi	Tutkitaan tupakkapolitiikan vaikutusta nuorten tupakointiin.	Tulosten mukaan tupakoinnin torjuntapolitiikka vaikuttaa vain vähän eurooppalaisten nuorten tupakointiin.

Pulkkinen, Lea & Lyyra, Anna-Liisa & Kokko, Katja 2011	Lapsuuden itsesäätely ja varhaisaikuisuuden sosiaalinen pääoma	Tutkitaan lapsuuden itsesäätelyn yhteyttä varhaisaikuisuuden sosiaaliseen pääomaan.	Naisilla itsesäätelytaito heijastuu parempaan psykososiaaliseen hyvinvointiin, matalampaan aggressiivisuuteen ja sosiaalisten verkostojen laajuuteen. Miehillä lapsuuden itsekontrolli ennustaa aikuisuuden sosiaalisten verkostojen laajuutta ja läheisyyttä. Läheiset suhteet liittyvät hyvinvointiin ja alhaisempaan aggressiivisuuteen.
Riala, Kaisa, Isohanni, Irene, Jokelainen, Jari, Jones, Peter B. & Isohanni, Matti 2003	Lapsuuden perhetausta ja koulutukselliset saavutukset	Tarkastellaan perhetaustojen vaikutuksia lapsen koulumenestykseen ja koulutustasoon.	Äidin matala koulutustaso ja suuri perhekoko ennustavat aikuisuuden matalaa koulutustasoa. Terveystieteiden ammattilaisten, opettajien ja vanhempien tulisi kiinnittää huomiota heikommassa asemassa olevien perheiden nuorten aikuisten erityisiin koulutustarpeisiin ja neuvontaan.
Rönkä, Sanna & Karjalainen, Karoliina & Martikainen, Pekka & Mäkelä, Pia 2017	Sosiaaliset tekijät ja huumeisiin liittyvät kuolemat	Tutkitaan sosiaalisten tekijöiden yhteyttä huumeisiin liittyvissä kuolemissa.	Huono-osaisuus ennustaa huumeisiin liittyvää kuolemaa. Huumeiden käytön ehkäisy tulisi kohdistua erityisesti heikoimmassa asemassa olevaan ihmisryhmään.
Salmi, Heli & Kuisma, Markku & Rahiala, Eero & Lääperi, Mitja & Harve-Rytsälä, Heini 2018	Lasten sairaalan ulkopuoliset hätätilanteet huono-osaisilla asuinalueilla	Tarkastellaan asuinalueen sosioekonomisen aseman yhteyttä lasten sairaaloiden ulkopuolisiin hätätilanteisiin.	Asuinalueen sosioekonominen asema ennustaa lasten sairaalan ulkopuolisia hätätilanteita.
Salmi, Venla & Kivi-vuori, Janne 2006	Sosiaalinen pääoma ja nuorten rikollisuus	Tarkastellaan nuorten sosiaalisen pääoman ja itse ilmoitettujen rikosten välistä yhteyttä.	Vanhempien heikko tuki, opettajien heikko kontrolli ja nuoren epäluottamus muita toimijoita kohtaan liittyvät rikolliseen käyttäytymiseen. Kognitiivinen kyvykyys liittyy rikolliseen käyttäytymiseen.
Salmi, Venla & Smolej, Mirka & Kivivuori, Janne 2007	Nuorten rikoksen uhriksi joutuminen, altistuminen rikosuutisille ja sosiaalinen luottamus	Tarkastellaan rikoksen uhriksi joutumisen ja rikosuutisten katsomisen yhteyttä nuorten sosiaaliseen luottamukseen.	Rikoksen uhriksi joutuminen ja säännöllinen rikosmedian kulutus liittyvät alempaan sosiaaliseen luottamukseen. Vanhempien ja opettajien tarjoama sosiaalinen tuki ja valvonta liittyvät positiivisesti nuorten sosiaaliseen luottamukseen.
Savolainen, Jukka & Eisman, Andria & Mason, W. A. & Schwartz, Joseph A. & Miettunen, Jouko & Järvelin, Marjo-Riitta 2018	Sosioekonominen asema, psykologiset haasteet ja rikostuomio	Tutkitaan perheen sosioekonomisen huono-osaisuuden ja yksilöllisten psykologisten puutteiden yhteyttä myöhempään rikosoikeudelliseen tuomioon.	Sosioekonominen huono-osaisuus ja psykologiset haasteet lisäävät rikoksen todennäköisyyttä. Rikoksen ehkäisy tulisi kohdentaa lapsiin, joilla on psykologisia haasteita ja heidän elinympäristöön.
Savolainen, Jukka & Mason, W. A. & Lyyra, Anna-Liisa & Pulkkinen, Lea & Kokko, Katja 2017	Epäsosiaalinen käytös, inhimillinen pääoma ja sosioekonominen syrjäytyminen	Tarkoituksena ymmärtää psykologisten riskitekijöiden vaikutusta sosioekonomiseen huono-osaisuuteen.	Kognitiivisten kykyjen puutteet ja epäsosiaalisen käyttäytymisen käynnistävät prosessit, jolla on pysyviä seurauksia sosioekonomiselle hyvinvoinnille.

Sinkkonen, Merja 2013	Nuorten kotikuntaan kiintyminen	Tutkitaan 17-vuotiaiden kiintymistä kotikuntaan.	Nuoret ovat kiintyneitä kotikuntaansa. Kotikuntaan asumaan jäämiseen liittyvät seudulla olevat perheen juuret, tunne kuulumisesta, viihtyminen koulussa ja ammatinvalinnan tekeminen asuinpaikan mukaan.
Sipilä, Noora & Kestilä, Laura & Martikainen, Pekka 2011	Nuorten koulutus ja työttömyys	Tarkastellaan koulutuksen ja sen puutteen merkitystä nuorten työmarkkinoilla pärjäämisessä tai pärjäämättömyydessä.	Alhainen koulutustaso on keskeinen nuoruuden työttömyyden selittäjä, vaikka nuoruuden työttömyyden riskitekijät liittyvät osittain lapsuuden perheen alhaiseen sosiaaliseen asemaan. Lisäksi koulutustaso on yhteydessä siihen, miten pysyväksi työttömyys muodostuu.
Suutarinen, Sakari & Törmäkangas, Kari 2012	Nuorten valmius laittomaan aktivismiin	Kartoitetaan nuorten valmiutta laittomaan yhteiskunnalliseen toimintaan.	Suomessa nuorten valmius laittomaan yhteiskunnalliseen toimintaan on lisääntynyt kansainvälisesti vertailtuna nopeasti.
Tikkanen, Jenni 2016	Nuorten identiteettipääoma ja tulevaisuuden huoli	Tarkastellaan identiteettipääoman ja koulun sosiaalisen pääoman vaikutusta nuoren tulevaisuuden huoleen.	Nuoret ovat melko varmoja tulevasta koulutuksesta, työllistymisestä ja sosiaalisesta asemasta riippumatta koulun sosioekonomisesta asemasta. Nuoren tulevaisuuden huoli vähenee, kun nuorella on korkea identiteettipääoma.
Tolonen, Tarja 2005	Nuorten sosiaalinen pääoma ja paikallisuus.	Tarkastellaan työväenluokkaisten nuorten pääomaa ja asumista.	Nuoret valitsevat samoja ammatteja ja jäävät asumaan samoilte asuinalueille kuin heidän vanhempansa.
Tolonen, Tarja 2008	Nuorten siirtyminen aikuisuuteen	Kuvataan nuorten elämänhistoriaa ja erilaisia tapoja siirtyä nuoruudesta aikuisuuteen.	Siirtymä aikuisuuteen on luokkaistunut, sukupuolittunut ja kulttuurisesti monimuotoinen.
Torikka, Antti & Kaltiala-Heino, Riittakerthu & Rimpelä, Arja & Marttunen, Mauri & Luukkaala, Tiina & Rimpelä, Matti 2014	Masennus ja huono-osaisuus	Tutkitaan itse ilmoitetun masennuksen esiintyvyyttä eri sosioekonomisissa ryhmissä.	Vakavan masennuksen esiintyvyys on lisääntynyt erityisesti sosioekonomisesti heikoimmassa asemassa olevan väestöryhmän nuorilla. Mielenterveyden eriarvoisuudesta voi tulla kasvava huolenaihe.
Ule, Mirjana, Živoder, Andreja & Du Bois-Reymond, Manuela 2015	Vanhempien osallistuminen lasten koulunkäyntiin	Tutkitaan vanhempien osallistumista lasten koulunkäyntiin Euroopassa.	Koulutuksen saavuttamisessa yksilön vastuu on kasvanut. Vanhemmat ymmärtävät heidän lisääntyneen vastuun lasten koulunkäynnissä.
Uusiautti, Satu & Määttä, Kaarina 2014	Sosiaalinen media ja sosiaalinen pääoma	Tarkastellaan sosiaalisen median tarjoamaa sosiaalista pääomaa yliopisto-opiskelijoille.	Sosiaalinen media voi kasvattaa opiskelijan sosiaalista pääomaa monilla tavoin. Näiden mahdollisuuksien tunnistaminen auttavat parantamaan nuorten hyvinvointia, sitoutumista opintoihin ja opinnoissa menestymisessä.

Uusitalo-Malmivaara, Lotta & Lehto, Juhani E. (2013)	12-vuotiaiden onnellisuus ja masennus	Tarkastellaan 12-vuotiaiden varhaisnuorten onnellisuuteen ja masennukseen vaikuttavia tekijöitä.	Varhaisnuorten masennusta selittää pitkälti huonot perhesuhteet. Tyttöjen ja poikien hyvinvointiin vaikuttavat tekijät vaihtelevat jo 12-vuotiailla. Tytöt ovat herkempiä perheiden ristiriidoille kuin pojat.
Van Aerschot, Lina & Häikiö, Liisa & Snellman, Karita & Kallinen, Yrjö 2016	Asuinalueiden eriytyminen ja huono-osaisuus	Tutkitaan taloudellisen niukkuuden merkitystä lähiössä asuvilla nuorilla.	Nuoren tulevaisuuden suunnittelun kannalta on merkityksellistä, miten nuori tulkitsee taloudellisen niukkuuden määrittävän heidän asemaansa, mahdollisuuksiaan ja heille keskeisiä elämän osa-alueita.
Van Aerschot, Lina & Salminen, Jarkko 2018	Asuinalueen sosiaalinen pääoma	Tarkastellaan lähiössä asuvien ja niissä kasvaneiden nuorten kuvauksia asuinpaikastaan ja sinne kiinnittyvistä sosiaalisista suhteista.	Asuinseutuun kiinnittyminen tapahtuu sosiaalisten verkostojen ja yhteisen tekemisen kautta. Nuoret luovat myös itse sosiaalista pääomaa.
Walther, Andreas, Warth, Annegret & Ule, Mirjana & Du Bois-Reymond, Manuela 2015	Opintopolkuun liittyvä päätöksenteko	Tarkastellaan päätöksentekoa opintopolkujen valinnassa.	Päätöksenteko koskien opintoja on yksilöllistä. Koulutuspolut rakentuvat rakenteellisten ja yksilöllisten tekijöiden vuorovaikutuksessa.
Zoppei, Silvia & Lasalvia, Antonio & Bonetto, Chiara & Van Bortel, Tine & Nyqvist, Fredrica & Webber, Martin & Aromaa, Esa & Van Weeghel, Jaap & Lanfredi, Mariangela & Harangozó, Judit & Wahlbeck, Kristian & Thornicroft, Graham 2014	Sosiaalinen pääoma ja masennus	Tarkastellaan masennuksesta kärsivien ihmisten kokemaa syrjintää.	Korkea sosiaalinen pääoma liittyy vähäisempään koettuun syrjintään masentuneilla.
Äärelä, Tanja 2013	Nuorten vankien kokemus peruskouluaajoista	Tarkastellaan nuorten vankien kokemuksia peruskouluaajoista ja miten he haluaisivat kehittää peruskoulua omien kertomusten pohjalta.	Nuorten vankien ongelmat ovat alkaneet jo varhaisessa vaiheessa ja vaikeutuneet kouluvuosien edetessä. Väliintulot eivät tuntuneet nuorista vangeista tarkoituksenmukaisilta eivätkä katkaisseet syrjäytymistä, vaan pikemminkin vieraannutti koulusta ja yhteiskunnasta.